

Självständigt arbete • 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Landskapsarkitektprogrammet - Uppsala
Uppsala 2022

Gå mot naturen

Ett gestaltningsförslag för Inre hamnen, Söderhamn

Käthy Janstad, Maja Vidarsson

Gå mot naturen. Ett gestaltningsförslag för Inre hamnen, Söderhamn

Walk towards nature. A design proposal for Inre hamnen, Söderhamn

Käthy Janstad, Maja Vidarsson

Handledare: Ulla Myhr, SLU, Institutionen för stad och land
Examinator: Åsa Ahrland, SLU, Institutionen för stad och land
Bitr. examinator: Emma Butler, SLU, Institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp
Nivå och fördjupning: Avancerad nivå A2E
Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur, A2E - landskapsarkitektprogrammet - Uppsala
Kurskod: EX0860
Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet - Uppsala
Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land
Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2022
Omslagsbild: Perspektivsbild sett från västra delen av Inre hamnen. Maja Vidarsson, Käthy Janstad
Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Originalformat: A3
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: PSD, gröna miljöer, blåa miljöer, hälsa

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Avdelningen för landskapsarkitektur

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i JA, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i NEJ, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

- <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Tack till!

Genom arbetet har vi fått stöd och hjälp av flera kompetenta och hjälpsamma personer som lett arbetet framåt.

Tack till Ulla Myhr för en ypperlig och stabil handledning.

Tack till Matilda Hällgren och Elin Elfström på Söderhamns kommun för visat intresse och engagemang.

Tack till teamet på Outer Space arkitekter för deltagande i workshop och diskussioner kring vårt arbete.

Sammanfattning

Forskningen visar att gröna miljöer har en positiv påverkan på människors hälsa genom att bidra till socialt, fysiskt och mentalt välbefinnande. Även senare tids forskning påvisar att blåa miljöer har en positiv inverkan på människors hälsa.

Med problematiken kring samhällets folkhälsosjukdomar blir offentliga blåa och gröna miljöer viktiga. I samband med restriktionerna kopplat till Coronopandemin blev det ännu tydligare kring vikten av offentliga gröna och blå miljöer. Dock är den rådande stadsplaneringstrenden kring förtätning något som potentiellt kan påverka tillgången till dessa miljöer i städerna.

Sverige har förbundit sig till de Förenta nationernas 17 globala mål. Inom mål 3, God hälsa och välbefinnande, och 11, Hållbara städer och samhällen, finns det delmål som omfattar urbana grönområden samt blåa miljöer med hänsyn till dagens forskning.

Inre hamnen i Söderhamn är idag en plats som inte uppfyller de krav som kommunens tilltänkta visioner ställer kring att vara en attraktiv mötesplats och målpunkt i staden. Däremot är det en plats vars läge i staden, koppling till skärgården och som en del av ett blågrönt stråk, gör att den har en stor utvecklingspotential. En utveckling av Inre hamnen kan bidra till att delmål inom de globala målen 3 och 11 uppnås. Arbetet syftar därför till att föreslå en gestaltning för Inre hamnen som visar hur landskapsarkitekturen kan bidra till att uppnå de globala målen 3 och 11. Detta genom att skapa en attraktiv mötesplats och målpunkt i staden som kan bidra med att stärka stadens kontakt med sitt omland och främja folkhälsa.

Huvudmetoden för arbetet är gestaltning. En förstudie som innefattar: dokument- och litteraturoversikt, platsanalys samt studie av referensexempel, genomförs för att få förståelse för Inre hamnen i Söderhamn, gröna och blåa miljöers inverkan på hälsan och för att få inspiration. Ett analysverktyg kring åtta upplevda sensoriska nyckelkvaliteter utvecklas och används för att jämföra Inre hamnen och dess angränsande gröna miljöer. Tillsammans med skissarbetet och dess workshops under gestaltningsprocessen, resulterar det i ett gestaltningsförslag för Inre hamnen. Mellan förstudien och skissarbetet sker ett gemensamt utbyte och de båda delarna har en inverkan på varandra.

Gestaltningförslaget, *Gå mot naturen*, är utformat för att göra Inre hamnen till en attraktiv målpunkt och mötesplats. Genom att förstärka kopplingen till vattnet och Inre hamnen som en del i ett blågrönt stråk, främjas olika hälsoaspekter och stärker stadens koppling till dess omland.

Konceptet för gestaltningen anknyter till sågverksepoken som har haft betydelse för Söderhamns historiska utveckling. Materialval, växtval och utformningen av platsen, beslutas utifrån konceptet.

Gestaltningförslaget visar att landskapsarkitekturen kan bidra till de globala målen 3 och 11 men i vilken utsträckning är diskuterbart, tillika kring vilken inverkan en enskild plats har.

Nyckelord: PSD, gröna miljöer, blåa miljöer, hälsa

Summary

Introduction and context

Söderhamn is a small city along the east coast of Sweden and is a popular place to visit during summer. Surveys has shown that both the local population and visitors appreciate the city's proximity to both blue and green structures, although both groups identify needs for developing and strengthening the connections between the city and its surrounding green and blue spaces (Söderhamns kommun 2016; Söderhamns kommun 2017).

Sweden amongst other countries has committed to the United Nations' 17 global goals (Grahn & Stoltz 2021). Goal 11 targets urban development and concludes that future cities must be developed in a resilient and sustainable manner, which includes securing green space in urban areas (United nations u.å. b).

Goal 3; Ensure healthy lives and promote well-being, include targets related to promoting psychological health and well-being (United nations u.å. a). Statistics on overall public health has shown that Söderhamn has a higher percentage of overall illness compared to the rest of Sweden (Folkhälsomyndigheten 2021a). Visits in green spaces and parks can promote physical, psychological and mental health, as well as create opportunities for social interaction (Boverket 2021).

During the corona pandemic, the importance of public places like parks and green spaces became evident. Regional restrictions and recommendations led to people turning to public parks and green spaces for social interactions, since it was considered safer than meeting inside (Folkhälsomyndigheten 2021b:64). The municipality of Söderhamn noted an increased

number of visits in parks and recreational areas (Söderhamns kommun 2020a).

The municipality of Söderhamn is planning for developments along a green and blue structure that runs through the city center (Söderhamn 2020b). Along the structure, in between two green spaces, on the borders where ocean meets river, city meets land, is Inre hamnen situated. Because of its interesting location and context, it is now important to consider its potential during development.

Aim and research question

The aim of the thesis is to present a design proposal for Inre hamnen that explores how landscape architecture could contribute to achieving the United nations sustainable development goals 3 & 11. This by creating an attractive place and destination in the city, which could contribute to strengthening the connections between the city and its adjacent land, as well as promoting public health.

The research questions are:

How could Inre hamnen be designed to create a link between the city and its adjacent green and blue structures with focus on promoting public health and well-being?

How could Inre hamnen be designed to create an attractive destination that meets the needs of the inhabitants as well as tourists?

Method

The overall method for the thesis is design which, according to Roggema (2016), is an iterative process conducted in three stages; pre-design, design and post-design.

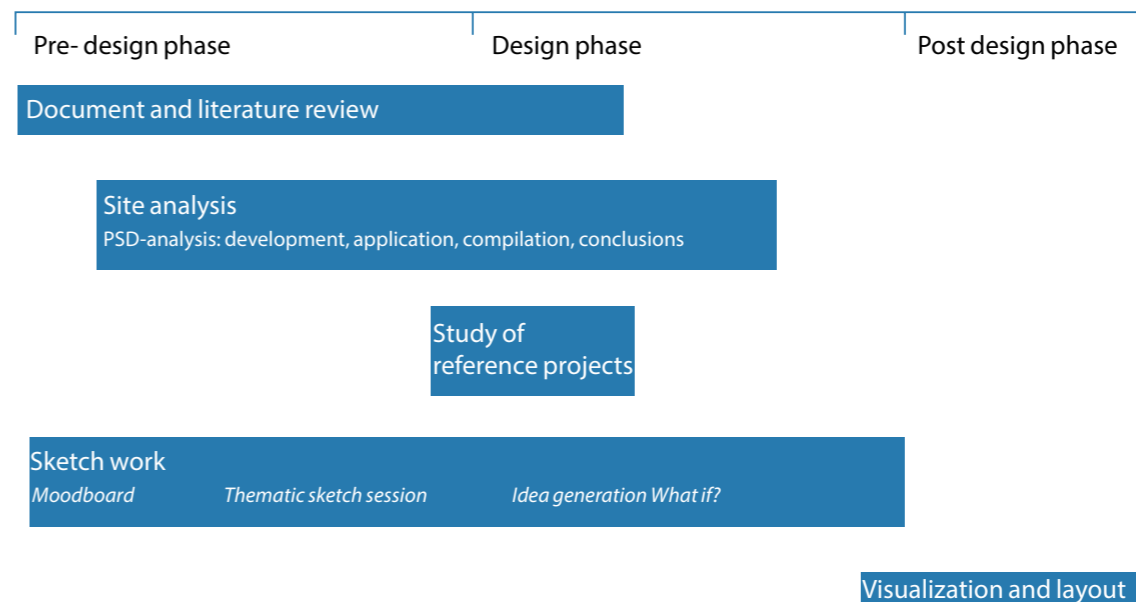
Pre-design consisted of creating a fundamental knowledge of the site and context to prepare for the design phase (Roggema 2016). This stage was conducted through visits at the site, case-studies, a literature and document review and communication with Söderhamn municipality, as well as analysis during the case-studies and site visits. From Stoltz's och Grahn's (2021) model for Perceived sensory dimensions, an analysis tool was developed.

The design phase consisted of exploring the research question through sketching. The sketching was conducted through idea generation sessions called What if? (Mi-

chanek & Breiler 2007: 120) and thematic sketch session called Maxa, as well as sketching intuitively and within given frames. As the pre-design phase and design phase was conducted simultaneously, new knowledge was introduced and explored through sketching throughout the whole design phase.

The last phase, post-design, consists of visualizing and presenting the result from the design phase (Roggema 2016).

Design

The figure shows the methodes that are used during the different phases of the design.

Document review

Söderhamn has a long tradition of using wood as the primary building material which dates back to the 16th century (Nylander 2019). This can be seen throughout the city today as prominent parts of the city center consist of wooden buildings from the 16th & 18th century.

Wood also played a significant role in the industry expansions during the 18th century, when Söderhamn became Sweden's largest producer and exporter of wood (Gagge & Melander 1985).

The municipality of Söderhamn has, derived from the historic meaning of wood, combined with modern ambitions of building with sustainable materials and current industry values, put together a Strategy for building with wood where they stress the importance of including wood as a fundamental material in new development (Söderhamns kommun 2018)

Literature review

Green spaces promote health in three ways; through social, physical or psychological well-being (Abraham et al. 2010). Many studies can confirm green spaces positive effect on well-being (Abraham et al. 2010; Velarde et al. 2007; Stoltz & Grahns 2021; Zlenderas & Ward Thompsons 2017).

Although the research is not as developed for blue spaces compared to green spaces, some studies can show some connections between blue spaces and health promoting effects (Britton et al. 2020; Völker & Kistemann 2015; White et al. 2021).

Analysis

A PSD- analysis is carried out on Inre hamnen and its adjacent green- blue spaces, Västra åstråket- Gurkparken and Östra

åstråket- Granskär, and on the reference object. Through the results from the PSD-analysis a decision is made to develop three PSD; diverse, social, and cultivated. The number of PSD is based on the theory that places with three PSD are appreciated by people (Stoltz & Grahns 2021). The selected PSD is to fortify existing PSD that has a strong presence on the site today and as a complement to the PSD that is present at Västra åstråket- Gurkparken and Östra åstråket- Granskär.

Other analysis is carried out in Inre hamnen, for example; water contact, movement and spatial disposition and the conditions for plants.

The reference object is used as an inspiration to the design and from the site visit different measure are noticed that later is applied to the design.

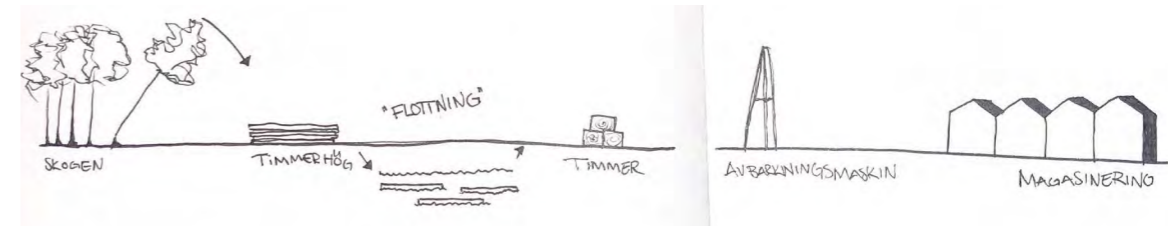
The designprocess

Sketching was the main method during the design processes and can be divided into three main phases; intuitive sketching, development of a concept and conceptually sketching

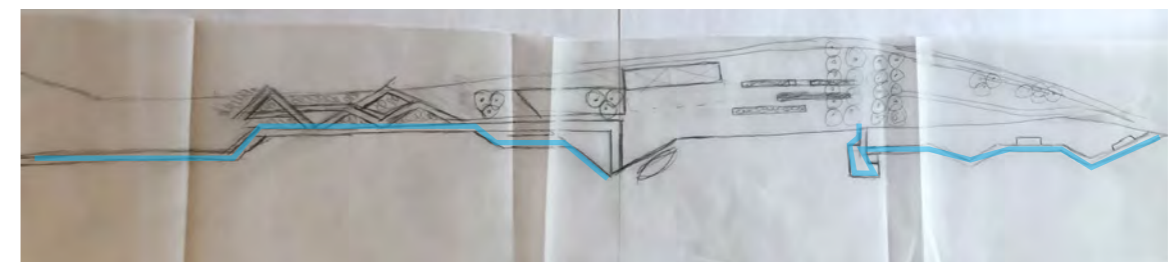
During the intuitive sketching phase two workshops took place and the main focus concerning the sketches was; spatial disposition, design language, functions.

Later on in the design process a concept started to unfold around the sawmill process that was inspired by a historical era in Söderhamn history. This was a way to anchor the concept to one of the city's identities that had emerged during the document review. The concept had an impact regarding choices of materials, plants and spatial disposition.

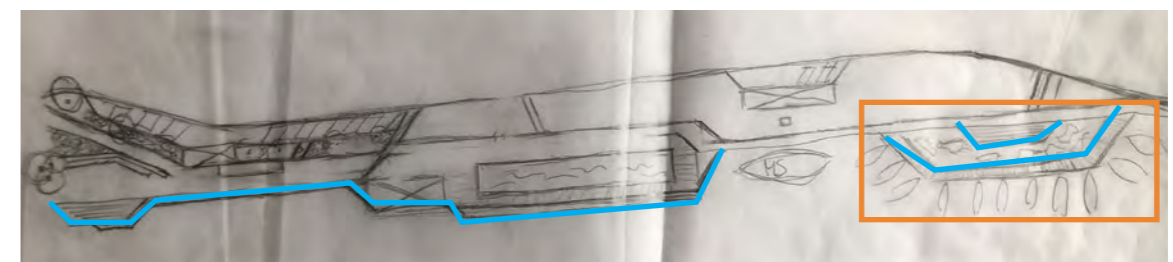
After the concept had been developed, the sketching became more specific and detailed and the sketches started to take form in relation to the concept.

The figure shows the concept development during the design process.

The figure shows an example of how the water contact has been investigated in the sketch work.

The figure shows an example of how the water contact has been investigated in the sketch work and how the guest harbour could look like.

Design proposal

The concept alludes to the sawmill process and a walk through the site will be an intrepid journey of the timber, from tree to wood. Through the concept the importance of wood and water for the city's identity is highlighted.

The deforestation, floating and storage are represented in three different elements in the park. The plants represent the first stage in the process, the forest and the deforestation, where the new design is allowed to elevate the different stages. The second is materials and equipment and the third the design language.

Three PSDs are highlighted in the design; diverse, social, and cultivated. These are present in the function of the place, the rich plant and material choices and the overall expression of the design.

The health aspect is related to the social spaces, the many places for seating that allows time for contemplation, the reinforced contact with the water and additions for physical activities.

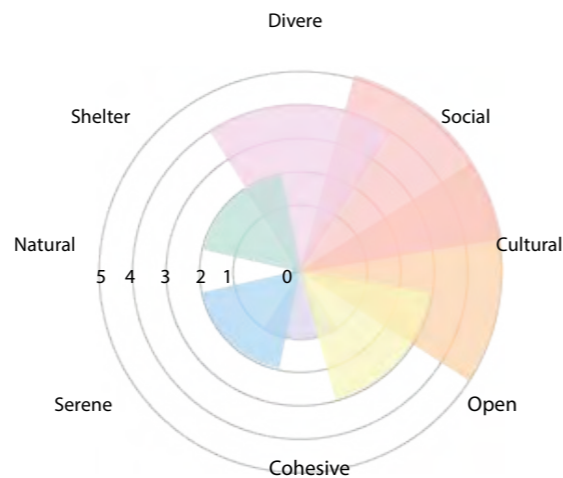
Inre hamnen structural design is divided into three areas; the Activity park, Ramsågsparcken, and the Square. The Activity park contains functions associated with tourist, caravan parking and guest harbor. An outdoor gym and canoe rental is also located here.

Ramsågsparcken is characterized by the large perennial plantations. Inside the plantations, granite steps are laid as an informal play element for children. A sundeck below the park is promoting a relaxed stay with views over the water.

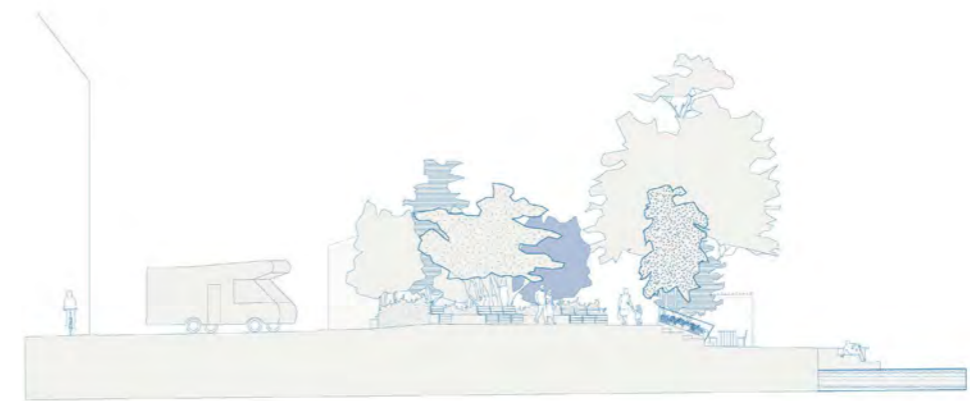
At the square the place for M/S Moa (boat) is located next to restaurants outdoor seating. Through M/S Moa and taxi boats the archipelago is just a boat trip away. Trees offer a shady place during the summer.

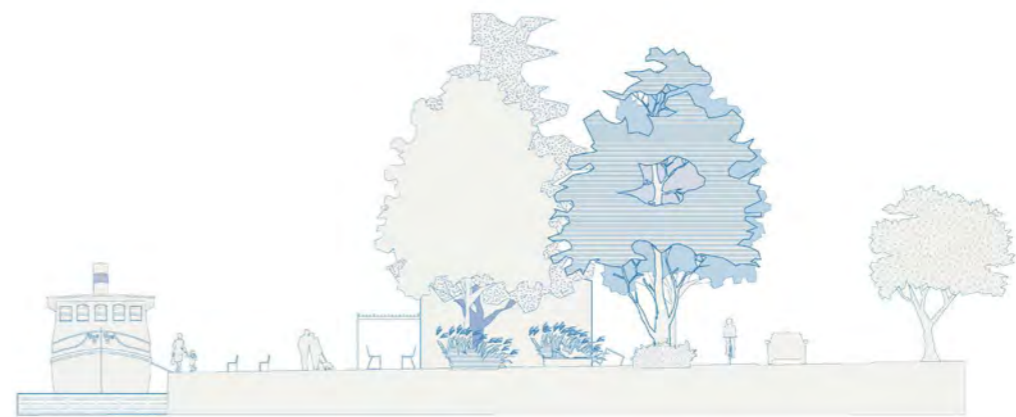
The design proposal for Inre hamnen.

The figure shows the new PSD-analysis for the design proposal.

The figure shows an elevation of the activity park.

The figure shows an elevation of the square.

Discussion

Along with the aim of the thesis, a design proposal for Inre hamnen has been made that shows that landscape architecture can contribute to achieving the United Nations sustainable development goals 3 & 11. Research shows that green spaces (Abraham et al. 2010; Wood et al. 2017) and blue spaces (Völker & Kistemanns 2015) have a positive impact on human health. In the design this aspect has been promoted in various ways and, but it is impossible to say how much impact it would have on human health.

The new design of Inre hamnen makes it into a meeting place and destination in the city that strengthens the connection to the adjacent green-blue spaces and thereby the connection between the city and its surroundings. In regard to that and the health promoting design features, the design proposal contributes to achieving the United Nations sustainable development goals 3 & 11. However it is debatable about to what extent landscape architecture can contribute to achieving these goals.

The PSD- analysis gave a deeper understanding about Inre hamnen and its adjacent green-blue spaces, but it has to be developed to be able to be applied by other landscape architects. An analysis tool is needed that bridges over the gap between a theoretical model and practical application.

The perspective shows the perennials at the Ramsågsparken.

Innehållsförteckning

Introduktion 12

Inledning	13
Problemrymd	13
Syfte	15
Frågeställningar	15
Avgränsning	15
Målgrupp	15

Metod 16

Gestaltning	17
Dokument- och litteraturoversikt	17
Studie av referensexempel	18
Platsanalys	18
PSD- analys	18
Skissarbete	20
Moodboard	20
Tematisk skiss-session	21
Idégenerering- Vad om?	21
Idégenerering- Vad om? med Outer space arkitekter	21

Söderhamn och Inre hamnen 22

Identitet och historisk översikt	23
Trästad	23
Sågverken och industrin	24
Vad vi tar med oss i gestaltningen:	26
Träbyggnadsstrategi	26
Inre hamnen	27
Fysisk utformning	27
Funktioner	27
Omgivningar	27
Vad vi tar med oss i gestaltningen	27
Kommunens utvecklingsplaner	28
Inre hamnen som fokusområde	28
Vad vi tar med oss i gestaltningen	28

Gröna och blåa miljöer i relation till hälsa 29

Gröna miljöers inverkan på hälsan	30
Bostadsnära gröna miljöer och hälsa	30
Tillgången till gröna miljöer och betydelsen för hälsan	30
Storleken på gröna miljöer kontra hälsa	31
Blåa miljöers inverkan på hälsan	31
Vattnets visuella effekt på hälsan	31
Aktiviteter vid blåa miljöer	31
Vad vi tar med oss i gestaltningen	31
Betydelsen av blå miljöer	32
Vad vi tar med oss i gestaltningen	32

Studie av referensexempel 33

PSD-modellen	34
Vad vi tar med oss i gestaltningen	34
Öster Mälarstrand-	35
Västerås	35
Vad vi tar med oss i gestaltningen	36
PSD-analys	36
Hornsbergsstrand - Stockholm	37
PSD-analys	38
Vad vi tar med oss i gestaltningen	39

Platsanalys 40

Inre hamnen	41
PSD-analys	41
Vattenkontakt sittplatser och rum	43
Rörelse och entréer	43
Siktlinjer och vyer	44
Inventering och analys av växtlighet, ståndort samt solstudie	44
Vad vi tar med oss i gestaltningen	44
Västra åstråket - Gurkparken	45
PSD-analys	47
Östra åstråket- Granskär	48
PSD-analys	48
Slutsatser kring PSD- analysen	50
Tre sammanhängande nyckelkvaliteter och en plats identitet	50

Omgivningens inverkan	50
Inre hamnens nyckelkvaliteter i relation till Västra åstråket- Gurkparken och Östra åstråket-Granskär	50
Vad vi tar med oss i gestaltningen	51

Designfasen 52

Fas 1. Fritt skissande	53
Tematisk skiss-session	53
Idégenerering Vad Om?	54
Idégenerering Vad Om? med Outer space.....	55
Fas 2. Konzeptutveckling	56
Fas 3. Konzeptuellt skissande.....	57
Funktioner och rumsindelning/struktur.....	57
Kontakten med vattnet	58
Torget	59

Gestaltningförslag 60

Diskussion 61

Gestaltningförslaget	62
Gröna och blåa miljöers inverkan på hälsan och det tredje globala målet	62
Gestaltningens inverkan på det elfte globala målet	63
Metod	63
Dokument- och litteraturoversikt	63
Studie av referensexempel	63
Platsanalys	63
PSD- analys	64
Avgränsningar och bedömningar i tillämpning av analysverktyget.....	64
PSD-analysens påverkan på resultatet.....	65
Skissarbete	65
Idégenerering Vad om?	65
Avslutning	65

Referenser 67

Figurförteckning	68
------------------------	----

Introduktion

I detta avsnitt presenteras: arbetets ämne, problemrymd, syfte, frågeställningar, avgränsningar och målgrupp.

*Fig. 1. Karaktärsbild från Granskär.
Foto: Vidarsson, Maja.*

Inledning

Cirka åtta mil norr om Gävle finns kuststaden Söderhamn där den ligger som en kil mellan motorvägen E4:an och havet (Fig. 2). Staden orienterar med sitt centrum utifrån Söderhamnsån som skär genom staden och bebyggelsen växer sig sedan upp längs med två höjder i nord och syd. I kommunen bor det ca 32 000 invånare och av dem bor ca 12 000 i Söderhamns stad (Wikipedia 2022). Läget vid kusten och tillgängligheten till skärgården genererar varje år ett flöde av turister till staden och det är populärt att semestra i kommunen med båt (Söderhamns kommun 2020b).

Enligt Söderhamns invånare är stadens positiva egenskaper, närheten till natur, skog, hav och stad samt att det finns många och fina promenadstråk, särskilt promenadstråket längs Söderhamnsån mot Granskärs grönområde (Fig. 3; Söderhamns kommun 2017). Däremot är invånarna missnöjda med att det finns för få mötesplatser i staden och att turistinformationen är bristfällig. Söderhamnarna ser dock positivt på stadens utvecklingspotential, speciellt genom möjligheten att profilera sig som skärgårdsstad (Söderhamns kommun 2017). Dessutom vill invånarna se en utveckling av årnumret (Söderhamns kommun 2017), något som även besökare till staden håller med om (Söderhamns kommun 2016). Besökarna framhåller även behovet av att tillgängliggöra skärgården. De framhäver också naturen som ett lika attraktivt element för kommunen, som bör nås tills fot, med cykel eller kollektiva färdmedel (Söderhamns kommun 2016).

Under sommaren år 2020 var coronapandemin ett faktum och spridningen omfattade hela världen. Regeringens restriktioner för att begränsa spridningen förändrade människors umgängesvanor. I Söderhamn upplevdes bland annat ett ökat besöksstryck på kommunens natur- och rekreationsområden (Söderhamns kommun 2020a). Detta i kombination med att Söderhamns kommun år 2014 utsågs till Årets friluft-

kommun gör att kommunen spår en stor potential i utvecklingen av kommunens rekreationsområden både för lokalbefolkningen och besöksnäringen. Kommunen pekar på att en viktig del i arbetet är att tillgängliggöra grön- och blåstråk genom att motverka barriärer och förstärka kopplingarna via anslutande platser.

Arbetet fokuserar på Inre hamnen som är en del av Söderhamns grön-blå centrumstråk. Stråket skär genom Söderhamns centrumbebyggelse via Söderhamnsån som leder vidare ut i Söderhamnsfjärden och skärgården. Stråket och anslutande grönområden samt torgmiljöer står idag inför restaurering då många platser präglas av stort slitage. Vårt specifika område, Inre hamnen, ligger som en avslutande punkt i Söderhamns centrala blå-grönastråk. Platsen är intressant då den i dag upplevs som ett avslut i det linjära parkstråket trots att den ansluter till stråk som kopplar samman både parkstråk och rekreationsstråk. Platzens karaktär förstärker upplevelsen av barriäreffekt då den i dag är helt hårdgjord. Vi ser en stor potential att förstärka Inre hamnen som en attraktiv plats och som länk till sina omgivande gröna och blåa miljöer. Med ordet attraktiv syftar vi till en plats förmåga att locka och vara tilldragande för många (Nationalencyklopedin u.å.).

Problemrymd

Sverige har ställt sig bakom Förenta nationernas 17 globala mål som syftar till en socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar utveckling till år 2030 (Grahn & Stoltz 2021). Mål nummer 3; God hälsa och välbefinnande innefattar delmål som talar om viljan att främja psykisk hälsa och välbefinnande samt minska dödligheten kopplat till sjukdomar som inte är smittsamma (United Nations u.å. a). Mål nummer 11; Hållbara städer och samhällen, syftar till att städer och bosättningar ska vara inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara (United Nations u.å. b). Målet berör även hur ut-

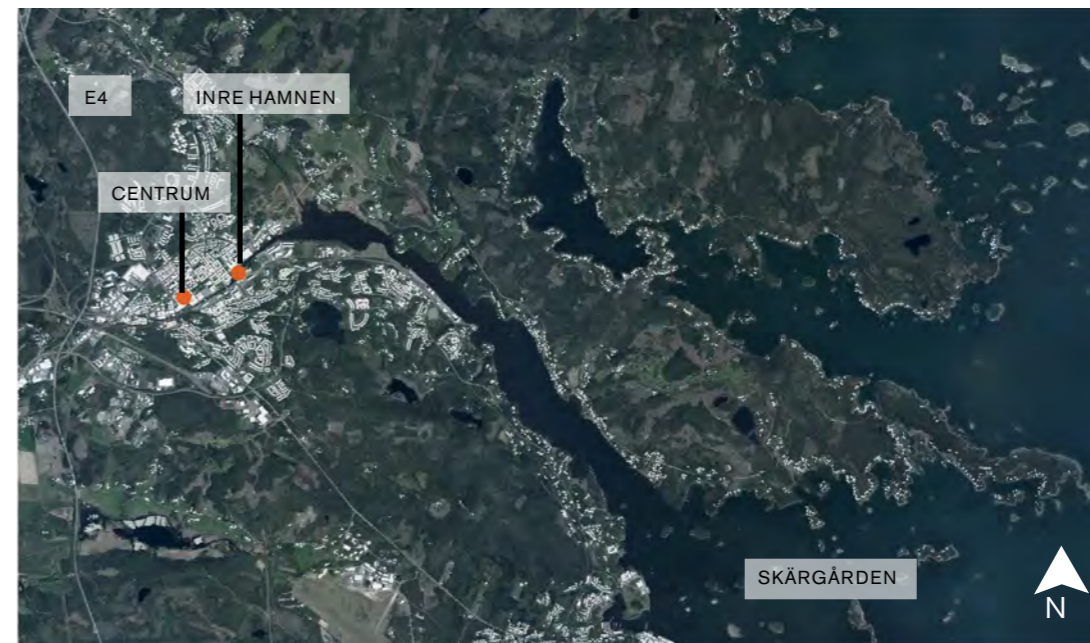

Fig. 2. Karta som markerar Inre hamnen i förhållande till Söderhamns centrum samt kusten. Skala: 1:100 000 (A3). Kartunderlag: © Lantmäteriet. Bearbetat av Käthy Janstad

Fig. 3. Karta som visar Söderhamns gröna strukturer. Orange prick markerar Inre hamnen i det centrala gröna stråket. Skala: 1:100 000 (A3). Kartunderlag: © Lantmäteriet. Bearbetat av Maja Vidarsson

Fig. 4. Kartan visar Inre hamnen i förhållande till centrum, Västra åstråket- Gurkparken samt Östra åstråket- Granskär. Skala: 1:5000 (A3) Kartunderlag: © Lantmäteriet. Bearbetat av Käthy Janstad

vecklingen av städer bör verka för hållbara kopplingar mellan stad och omland.

Inom mål 11 finns delmål som omfattar urbana grönområden och målet kopplar även an till de fyra ekosystemtjänsterna; producerande, stödjande, reglerande och kulturella (Grahn & Stoltz 2021). Boverket (2016) lyfter fram att det är viktigt att förtäta rätt så att utrymme finns kvar för kvaliteter som skapar en god livsmiljö. Detta innebär att det är viktigt att kommuner planerar långsiktigt och har en strategi för stadens eller ortens utbyggnad, menar Boverket.

Hälsan i Söderhamn

I Folkhälsomyndighetens statistik för ohälsa har Söderhamn högre procentuell andel ohälsa än landets genomsnitt (Folkhälsomyndigheten 2021a). Datan för tidsperioden för åren 2011–2021 visar att tio procent av kommunens invånare lider av dålig eller mycket dålig hälsa, vilket kan jämföras med genomsnittet för riket som är sex procent

(Folkhälsomyndigheten 2021a). Detta gäller även kommunens ohälsotal för det genomsnittliga antalet sjukskrivningsdagar för åldersgruppen 20–64 år som inte betalas av arbetsgivare mellan åren 2011–2021 (Folkhälsomyndigheten 2021a). Där framgår att Söderhamns kommuns ohälsotal konstant haft fler antal sjukskrivna dagar varje år sedan år 2011, oavsett åldersgrupp eller kön (Folkhälsomyndigheten 2021a).

I och med Covid-19-pandemin under åren 2019–2022 infördes restriktioner världen över för att förhindra spridningen av viruset. I Sverige innebar restriktionerna, när de var som strängast, en tillfällig nedstängning av många sociala mötesplatser och offentliga tillställningar och allmänna sammankomster begränsades till åtta personer (Regeringskansliet 2020). Dessutom införde flera regioner allmänna råd om att undvika fysisk kontakt med personer utanför det egna hushållet (Folkhälsomyndigheten 2020).

Att isolera sig socialt kan påverka såväl fysisk som psykisk hälsa negativt (Leigh-

Hunt et al. 2017). Utifrån statistik från Folkhälsomyndigheten går det inte utläsa någon ökning i ohälsa, vare sig procentuellt eller i antal sjukskrivna dagar i Söderhamns kommun under pandemiåren (Folkhälsomyndigheten 2021a). Däremot visar forskning att negativa hälsoeffekter av social isolering framförallt påverkar redan utsatta grupper såsom: personer med redan existerande hälsoproblematik, psykisk ohälsa eller äldre personer (Leigh-Hunt et al. 2017). Att äldre människor faller utanför uppmätta åldersspann för statistiken och människor med redan existerande problematik redan ingår, kan vara en förklaring till varför ingen ökning av ohälsa kan noteras trots att forskningen pekar på att pandemin påverkar människor negativt.

När det gäller den fysiska hälsan har forskare sett samband mellan social isolering, hjärtproblem och en allmän ökad dödlighet (Leigh-Hunt et al. 2017). Den sociala isoleringen som pandemin inneburit har även påverkat hur vi rör oss. Forskare har noterat en global minskning i fysisk aktivitet under pandemin (Tison et al. 2020) och försämrade kostvanor, främst hos unga personer i åldrarna 16–29 (Folkhälsomyndigheten 2021b:79–80). Om den negativa utvecklingen med minskad rörelse och sämre kostvanor riskerar att fortsätta kan den förstärka utvecklingen av fetma och övervikt i landet (Folkhälsomyndigheten 2021b:80) som idag är ett folkhälsoproblem (Livsmedelsverket 2022).

En annan konsekvens som pandemin förde med sig var att psykisk ohälsa ökade i de grupper som redan innan pandemin löpte större risk för det (Folkhälsomyndigheten 2021b:10). Den psykiska ohälsan, exempelvis stress, depression och ångest har ökat i samhället och kan idag benämnas som en folkhälsosjukdom (Folkhälsomyndigheten 2021c). Flera artiklar visar att personer med redan existerande psykisk ohälsa kan vid social isolering uppleva en försämring av sitt tillstånd (Usher et al. 2020; Leigh-Hunt et al. 2017).

Ett sätt att förebygga folkhälsosjukdomar är bland annat fysisk aktivitet (Folkhälso-

myndigheten 2021c). Grönka och natur har en förmåga att bidra till fysisk hälsa, mentalt välbefinnande samt bidrar till social interaktion (Boverket 2021) och under pandemin skedde en generell ökning kring vistelse i parker, grönområden eller annan natur (Folkhälsomyndigheten 2021b:64). Att umgås i gröna eller blåa utemiljöer sågs som en möjlighet att på ett säkrare sätt umgås socialt under pandemin utan att sprida eller bli smittad av Covid-19. Tillgången till gröna eller blå utemiljöer har även visat sig ha en salutogen effekt på människors psykiska hälsa under pandemin då forskning visat att besök i blåa eller gröna utemiljöer kunnat förebygga psykisk ohälsa (Pouso et al. 2021).

Den senaste tidens planeringsstrategi för svenska städer och orter har dock varit förtätning vilket har medfört konsekvenser som att grönytor och friytor byggts bort (Boverket 2016). Utredningar kring pandemins effekter på folkhälsan har visat på att alla människor inte har tillgång till bostadsnära natur (Folkhälsomyndigheten 2021b:9) vilket kan ses som negativt ur ett hälsoperspektiv.

Inre hamnen

Planerna för Inre hamnen befinner sig idag i en inledande fas där arbete med medborgardialog och utvecklingen av ett nytt planprogram har påbörjats¹. Inre hamnens utformning i dag möter inte kommunens ambitioner för området som en attraktiv mötesplats året runt eller som en plats som stärker Söderhamns identitet som skärgårdsstad (Söderhamns kommun 2020b). I strategin för stadens utveckling har kommunen identifierat platsens brukargrupper som den egna lokalbefolkningen och besöksnäringen.

Problematiken är att Inre hamnen idag är en plats som till stor del är utformad för besöksnäringen och saknar ett tydligt sammanhang och samband till omgivande

¹ Matilda Hällgren, Stadsplanerare, Söderhamns kommun, möte 2022-02-10.

miljöer, som parker och promenadstråk (Fig. 4). Vi vill därför beskriva och ge förslag till hur Inre Hamnen kan utvecklas för att förstärka och tydliggöra platsen som en länk mellan stad och omgivande landskap samt för att främja folkhälsan. Förutom att utveckla Inre hamnen som en länk måste dess strategiska läge utnyttjas för att gestaltas som en attraktiv mötesplats och målpunkt i staden med hänsyn både till lokalbefolkningen och besöksnäringen.

Boverket (2016) lyfter vikten av att tänka långsiktigt och ha en strategi för städernas och orters utveckling för att skapa goda livsmiljöer. I utvecklingen av Inre hamnen finns det möjlighet att arbeta med aspekter som kopplar an till två av de 17 globala målen, Mål 3 och 11. Inre hamnens strategiska läge kan stärka kopplingen mellan stad och omland samt bidra till främjandet av hälsa genom att stärka dess roll i ett blågrönt stråk. Det är därför viktigt att nu i ett planeringsskede lyfta platsens potential i relation till sin omgivning för att bidra till en hållbar utveckling.

Syfte

Syftet med arbetet är att föreslå en gestaltning för Inre hamnen som visar hur landskapsarkitekturen kan bidra till att uppnå de globala målen 3 och 11. Detta genom att skapa en attraktiv mötesplats och målpunkt i staden som kan bidra med att stärka stadens kontakt med sitt omland och främja folkhälsa.

Frågeställningar

Hur kan Inre hamnen gestaltas för att bli länk mellan staden och dess omgivande gröna-blåa strukturer med fokus på att främja hälsa och välbefinnande?

Hur kan platsen gestaltas för att vara en attraktiv målpunkt som möter behov för såväl turister som lokalbefolkningen?

Avgränsning

Utifrån kommunens avgränsning för Inre hamnen omfattar Inre hamnen ett område både söder och norr om Söderhamnsån (Söderhamns kommun 2020b). Kommunen har ett önskemål om att utvecklingen av Inre hamnen gestaltas som en helhet men då områdets storlek överskrider rimligheten för vad som är möjligt att genomföra under detta arbetets tidsomfattning valde vi därför att geografiskt avgränsa området till Inre hamnens norra del (Figur 4). Den norra delen har, som vi ser det, starkare kopplingar till stadens centrum, och således mest potential som länk för stadens gröstruktur samt mest potential för utveckling av rekreativa värden som blå-grönt stråk (Fig. 5).

Tematiskt avgränsas arbetet till att omfatta gestaltning av en urban plats utifrån perspektivet social hållbarhet och kopplar an till teorier om hälsa som i sin tur är kopplat till tillgång till gröna- och blåstrukturer.

Både den tematiska och geografiska avgränsningen motiveras av den nivå av fördjupning vi vill nå i gestaltningen. Gestaltningen ämnar inte att bli en färdig bygghandling utan kommer att resultera i ett illustrativt förslag som presenteras i plan, sektion och tydliggörande illustrationer som exempelvis perspektiv eller principskisser.

Detaljeringsgraden i växtvalet avgränsas till att trädvalen kommer att artbestämmas men det kommer inte att finnas en komplett växtlista för perenner, lökar och buskar. För dessa växtkategorier kommer endast exempel av arter att anges. Denna avgränsning går i linje med att vi inte avser att projektera platsen och att arbetets fokusområde inte är växtgestaltning.

I analysen av närliggande gröna miljöer

Fig. 5. Karta som visar på kopplingen mellan Inrehamnen, Västra åstråket- Gurkparken och Östra åstråket- Granskär. Skala: 1:20 000 (A3). Kartunderlag: © Lantmäteriet. Bearbetat av Käthy Janstad

till Inre hamnen har det avgränsat till de som är i direkt anslutning till området vid ån och bildar tillsammans ett blågrönt stråk. Detta motiveras utifrån att perspektivet kring hälsa berör gröna- och blåa miljöer.

Målgrupp

Examensarbetet riktar sig till yrkesgrupper, exempelvis landskapsarkitekter, som arbetar med urbana offentliga miljöer inom design eller stadsplanering. Utöver andra landskapsarkitekter riktar sig examensarbetet till politiker och tjänstemän inom Söderhamns kommun som arbetar med utvecklingen av Söderhamns stadsrum.

Fig. 6. (2022.). Skissarbete under en workshop Vad om?.
Foto: Vidarsson, Maja.

Metod

I detta kapitel beskrivs de metoder som användes i arbetet för att besvara frågeställningarna och uppfylla syftet. Inledningsvis redovisas de olika faserna för vår huvudmetod övergripande. Därefter beskrivs de aktuella metoderna för respektive fas mer ingående.

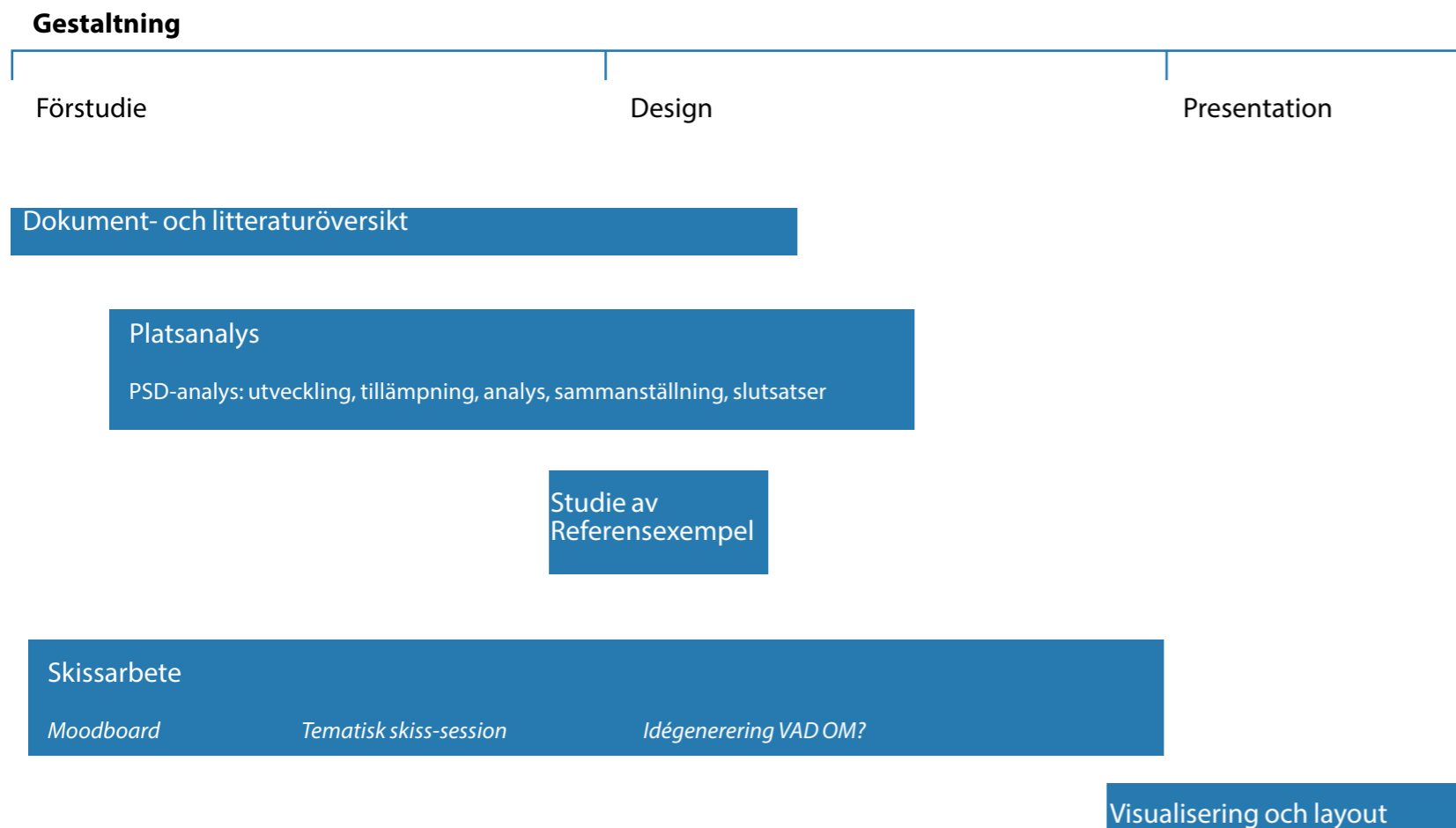

Fig. 7. Figuren beskriver gestaltningens olika delar enligt RBD. Respektive metod redovisas för när i processen de genomfördes och uppskattad tidsåtagande. Att metoderna överlappar varandra visar på sambandet mellan den analytiska fasen och gestaltningsprocessen. Genom skissandet uppstår nya frågor som påverkar vilken typ av kunskap som blir väsentlig för projektet.

Gestaltning

För att besvara frågeställningarna har gestaltningen varit vår huvudmetod där processen kan beskrivas med *Research by design* (Roggema 2016) (RBD). Gestaltningen har bestått av tre faser: *förstudie*, *designfasen* och *presentation* (Fig. 7). Den första fasen, *förstudie*, kan likställas med *pre-design phase* i RBD vilket är en undersökande fas som går ut på att skaffa sig förståelse innan själva designfasen (Roggema 2016). Undersökningen i det här arbetet syftade till inhämtandet av kunskap om grön- och blåstrukturers inverkan på hälsa samt för att få en förståelse för Inre hamnen och Söderhamns historia och utveckling, samt identitet.

För förstudien användes olika metoder: *dokumentstudie*, *platsbesök*, *möten och kommunikation med Söderhamns kommun* och *studie av referensexempel* (Fig. 7). Ett analysverktyg utvecklades från PSD-modellen och tillämpades på Inre hamnen och dess angränsande gröna miljöer samt referensexemplen.

Resultatet från metoderna i denna fasen utgjorde en kunskapsbas för vår gestaltning. Det gav oss idéerna till koncept, programpunkter och programplaner vilket i sin tur påverkade gestaltningens formgivning, funktioner och den rumsliga utformningen.

Den andra fasen, *designfasen* (Fig. 7) enligt RBD (Roggema 2016), var den fas där frågeställningarna undersöktes genom skisser. Skissarbetet var den drivande motorn i gestaltningen och på det sättet undersökte vi våra idéer och utvärderade dem. Detta menar Roggema (2016) är en iterativ och reflekterande process.

Metoden var återkommande under hela processen och påbörjades redan under förstudien. De tidiga skisserna var en del i att få igång gestaltningsprocessen och idéerna. Två av de inledande skisstillsfällena utgjordes av workshops; *MAXA* och *Vad om?*. Vid dessa tillfällen skedde skissandet utefter givna ramar. Parallellt med analys av platsen och förstudien skissade vi fritt vid olika tillfällen för att lära känna platsen genom

pennan. Ju längre in i gestaltningsprocessen desto mer utgick skissandet utifrån frågeställningarna och resulterade i ett gestaltungs-förslag för Inre hamnen.

Förstudiefasen och gestaltningsprocessen har inte utförts linjärt utan båda delar har påverkats varandras innehåll och utformning. Roggema (2016) beskriver att dessa två faser är sammanflätade och viktiga komponenter i varandras faser.

Den sista fasen *presentationfasen* eller *post-design phase* (Fig. 7; Roggema 2016) innefattade resultatet från gestaltningsprocessen, själva förslaget och hur detta skulle kommuniceras i text och bild.

Dokument- och litteraturoversikt

För att förstå och sätta Inre hamnen i ett större sammanhang genomfördes en dokumentstudie av Söderhamns kommuns översiktsplan (2020b), Planprogram för utvecklingen av Söderhamns centrum (Söderhamns kommun & Tengbom 2015) och träbyggnadsstrategi (Söderhamns kommun 2018). Vi analyserade dokumenten för att få en bild av vad kommunen hade för målbilder kring utvecklingen av Inre hamnen men även utvecklingen för Söderhamn i helhet. I dokumenten utgicks det från rubriker som: utvecklingsstrategier, långsiktig planering, fysisk planering, kulturhistoria och riksintressen. Studien av dess dokument gav oss också en bild av hur kommunen ser på Söderhamn som stad, dess identitet, vilket gav oss målpunkter att ta fasta på vid i utformningen av platsen och vilka värden, funktioner vi valde att lyfta fram.

Vi analyserade även Söderhamns och Inre hamnens historia för att förstå platsen och dess sammanhang. Där utgick vi från Nylanders (2019) *En resa genom Söderhamns historia* och utifrån den litteraturen sökte vi vidare inom litteratur och rapporter som relaterade till teman om stadens historia,

träbyggande, träindustri samt industrihistoria.

Studien av kommunens dokument och litteraturen kopplad till Söderhamns historia gav oss inspiration till konceptet som låg till grund för gestaltningen.

En litteraturoversikt gjordes kring vilken inverkan grönbå strukturer har på hälsan. Materialet bestod av vetenskapliga artiklar. Den litteratur som valdes behandlade vilka värden i grönbå strukturer som påverkade hälsan och på vilket sätt. Vi valde även att fokusera på artiklar som satte dessa hälsoaspekter i en urban kontext eftersom vår plats var av sådan karaktär. Artiklar som berörde hur naturliga gröonstrukturer påverkade hälsan var också av intresse då vår plats angränsade till ett sådant område.

I valet av artiklar kring gröonstruktur och hälsa var de som behandlade hur utformningen och storleken av gröonstrukturer påverkar hälsan av intresse eftersom vår plats skulle knyta samman och bilda ett grönbått stråk. Vid valet av litteraturen kring blåstrukturer låg avgränsningen i vilken typ av blåstruktur den behandlade. Artiklar som behandlade kopplingar till kust, hav, större vattendrag som exempelvis floder och åar valdes då det var blåstrukturs miljöer som fanns på vår plats. Resultatet av litteraturoversikten kring grönbå strukturers inverkan på hälsan hade vi med oss in i gestaltningen och påverkade vilka funktioner och miljöer vi valde att skapa på platsen.

Databaserna som användes var PRIMO från SLU, Scopus, samt Web of Science. Sökorden var exempelvis; (blåstruktur OR "blue space") AND (hälsa OR "health"), (gröninfrastruktur OR "green space") AND (hälsa OR "health"). När vi hittade artiklar som var intressanta använde vi oss av deras referenslista för att hitta andra artiklar inom samma ämne.

Studie av referensexempel

Referensexemplen fyllde två syften. Det ena var för att fungera som en inspirationskälla och det andra var ett sätt att kunna testa och tillämpa vårt PSD-analysverktyg. För att få inspiration till lösningar och utformning av platsen besökte vi tre olika referensexempel Öster Mälarstrand (Västerås), Tegelludden (Västerås) samt Hornsbergs strand (Stockholm). Kriterierna för platserna var att de skulle vara urbana med koppling till vattnet, ansluta till eller fungera som en länk till grönbå/ blåstrukturer samt att minst en av platserna skulle ha en småbåtshamn. Syftet med kriterierna var att hitta platser som hade likartade förutsättningar som Inre hamnens. PSD-analysen för Tegelludden var enbart till för att testa analysverktyget. Därför redovisas det resultatet endast som en bilaga i arbetet.

Med till platsbesöket hade vi formuläret för PSD-analysen, kamera, tumstock och skissblock. Vi analyserade referensexemplen utifrån PSD-analysen och noterade anteckningar kring anledningen till graderingen. PSD-analyserna sammanställdes sedan till diagram. Med fotografierna dokumenterade vi element och miljöer som vi tyckte var intressant med koppling till vår gestaltning exempelvis hur kontakten med vatten såg ut och materialval. Genom skisser dokumenterade vi rum och situationer som exempelvis hur vattenkanten markeras utan att använda staket samt mått för gångstråk, bryggor, staket och sittgradänger vid vattnet.

Platsanalys

Ett platsbesök gjordes den 9-10 februari år 2022 som innebar ett inventering och analys av Inre hamnen utfördes. En av analyserna som genomfördes grun-

dade sig på Stoltz och Grhans (2021) modell kring åtta upplevda sensoriska nyckelkvaliteter, *Perceived sensory dimension* (PSD). PSD-analysen genomfördes både för Inre hamnen samt de angränsande grönbå miljöerna Västra åstråket- Gurkparken samt Östra åstråket- Granskär.

Vi gick även runt i staden för att hämta inspiration, få en känsla för hur rörelsen till fots i staden ser ut i förhållande till Inre hamnen och för att få en allmän känsla för Söderhamn. Med oss till platserna hade vi en kamera, formuläret för PSD-analyserna, skissblock och kartunderlag.

Förutom PSD-analysen utfördes analyser utan teoretiska ramverk. Dessa analyser syftade till att undersöka intressanta aspekter vi upptäckt i litteraturen, faktorer som var viktiga för vidare gestaltning eller faktorer som var viktiga för att förstå platsens egenskaper.

Utifrån litteraturen fick vi reda på att kontakten med vatten var en viktig aspekt kopplad till vattnets kontemplerande egenskaper (Völker & Kisteman 2015). Utifrån det analyserades de element med kontakt till vattnet (bryggor, kajkant, trädäck) och dessa bedömdes utifrån kriterier som typ, form och solläge. I denna analys ingick även en analys av antalet sittplatser med kontakt med vatten och rumslik analys.

Att analysera siktlinjer kom intuitivt av platsbesöket. På platsen finns många intressanta siktlinjer mot vatten, landmärken och staden. Även siktlinjer från anslutande gator noterades. Analysen genomfördes på plats genom att vi rörde oss genom vårt projektområde samt anslutande gator.

För att kunna göra växtval genomfördes en ståndortsanalys samt solstudie. Dessa utgick från solstudier i digital modell samt uppgifter från Riksförbundet Svensk Trädgård (u.å.).

Analysen av rörelser och entréer genomfördes även den intuitivt vid platsbesöken. Detta för att skapa förståelse för platsens spatiala egenskaper och på så sätt få syn på möjligheter och utmaningar. Analysen gjordes genom att observera hur människor rörde sig på platsen samt identifiera entréer

till platsen.

Genom fotografier dokumenterade vi hur platserna såg ut, vad som finns på platserna, vyer och siktlinjer samt andra element som gav inspiration eller var karaktärgivande. PSD-analysen genomfördes med formuläret där vi även gjorde noteringar som påverkade hur vi graderade kvaliteten. Med hjälp av skisser noterade vi vegetationens rumslighet, rörelse och anslutningar till Inre hamnen. På kartunderlaget noterades vyer, rörelsemönster, entréer och siktlinjer. Materialet från platsbesöket sammanställdes därefter till olika analysplaner och PSD-analyserna till diagram.

I samband med platsbesöket i Söderhamn hade vi möte med Söderhamns kommun om Inre hamnen. Kommunen har även försett oss med nödvändigt material som kartor och ritningar.

Både före och efter platsbesöket studerade vi Inre hamnen med hjälp av Google street view och Google Maps. Detta för att vidareutveckla våra analyser, göra digitala återbesök till platsen och för att det gav oss en möjlighet att uppleva hur vår plats ser ut under sommaren, då street view bilderna var från den årstiden.

PSD- analys

För att analysera Inre hamnen, angränsande grönbå och blå miljöer och referensexemplerna valde vi att använda oss av Stoltz och Grhans PSD-modell kring åtta upplevda sensoriska nyckelkvaliteter eftersom den sammanställer 30 år av forskning på ämnet (Stoltz & Grahn 2021). Detta ansågs göra nyckelkvaliteterna relevanta och trovärdiga. Det intressanta med modellen är att den både diskuterar nyckelkvaliteterna i förhållande till det estetiska värdet av en grönbå miljö men även hur de förhåller sig till påverkan på människors hälsa (Stoltz & Grahn 2021). Båda dessa aspekter går i linje med vårt arbete och frågeställning.

Vi utarbetade ett analysverktyg utifrån PSD-modellen vilket resulterade i ett for-

mulär med en sexgradig skala som vi tillämpade på referensexempel samt vår plats och dess angränsande gröna och blå miljöer. Graderingen följdes upp av beskrivning och summering av de olika kvaliteterna i text för att komplettera och förtydliga resonemanget kring värderingen.

Analysverktyg gjorde att vi kunde analysera och jämföra platserna på ett mer strukturerat sätt och sätta dem i relation till varandra. Det gav oss möjligheter till att undersöka vilka kvaliteter som de angränsande grön-blå miljöer hade och med hänsyn till detta kunde vi gör medvetna val kring Inre hamnens utveckling. Att analysera referensexemplen med samma verktyg gjorde att vi kunde undersöka vilka typer av kvaliteter som fanns på platser som liknade vår. Det gav tillfälle att testa analysverktyget för att se om dess utformning även gick att applicera på andra platser.

Formulärets sexgradiga skala (Fig.8) är en kvalitativ skala vars syfte var att synliggöra relationerna mellan kvaliteterna och dess betydelse för platsen genom siffror. Valet av att ha en sexgradiga skala grundade sig på hur Stoltz och Grahn (2021) jämför nyckelkvaliteterna med hur färger betar sig. De beskriver att precis som färger kan vara olika mättade kan kvaliteterna vara mer eller mindre framträdande i en miljö. De kan också blanda sig och samverka med varandra på olika sätt, precis som färger (Stoltz & Grahn 2021). Med vår skala ville vi försöka fånga denna nyansskillnad i nyckelkvaliteternas närvaro på en plats.

Ett grönområde behöver inte heller ha alla kvaliteter, däremot är det lämpligt att alla åtta finns närvarande i avstånd på 300 m från bostaden (Grahn & Stoltz 2021:6). Utifrån detta ansågs det viktigt att ha med siffran noll som beskriver att kvaliteten inte finns på platsen. Skalans siffror definierades på följande sätt;

Fig. 8. Tabell 1. Definitionen för de olika stegen i skalan för PSD-analysen.

0	Kvaliteten finns ej på platsen
1	Kvaliteten finns men är inte karaktärgivande inslag
2	Kvaliteten finns men påverkar inte identiteten av platsen
3	Kvaliteten påverkar upplevelsen av platsen
4	Kvaliteten är karaktärgivande för platsen
5	Kvaliteten utgör identiteten av platsen

Eftersom modellen handlar om upplevelsen av nyckelkvaliteterna och att de beskrivs kunna vara olika mycket framträdande på en plats, (Stoltz & Grahn 2021) tolkade vi det som att en nyckelkvalitets olika grad av närvaro på en plats även påverkar helhetsupplevelsen av av platsen. Därför bedömdes upplevelsen av nyckelkvaliteten i relation till vilken betydelse den hade för platsen. Påverkade den upplevelsen av platsen? Var den karaktärgivande för platsen eller utgjorde den platsens identitet?

För att nyckelkvaliteten ska anses påverka upplevelsen av en plats identitet så ska den genomsyra hela platsen och vara påtaglig i alla delar. Karaktärgivande innebär att upplevelsen av kvaliteten inte genomsyrar hela platsen, men att dess närvaro ger ett starkt intryck i upplevelsen av platsen. För att ta ett exempel så har vi en stor skog med en glänta. Platsen får en 5:a i kvaliteten *naturlig* medan gläntan får en 4:a i kvaliteten *öppen* då den påverkar upplevelsen av skogens karaktär men utgör inte identiteten för platsen.

Eftersom de gröna miljöerna vi bedömde låg intill en blå miljö som utgjorde en stor del av platsen tog vi med det som ett påverkande element i bedömningen av PSD:erna på respektive plats. Den teoretiska bakgrunden kring blåstrukturer och hälsa låg till grund för bedömning av vilken inverkan på upplevelsen vattnet hade på platsen.

Nedan beskriver vi de åtta nyckelkvaliteterna samt våra tolkningar som ligger till grund för hur vi har analyserat platserna:

Skyddad

Nyckelkvaliteten *skyddad* innefattar behovet av miljöer som erbjuder skydd och förknippas oftast med platser i varierande storlek som upplevs som slutna, ett gömställe eller en tillflyktsort menar Stoltz och Grahn (2021). Dessa platser, menar författarna, tillgodoser behovet av att kunna koppla av i ensamhet eller i mindre sociala grupper och kan beskrivas med fenomenet "Att ses men inte synas".

Vi tolkar detta som att upplevelsen av skydd återfinns i intimare miljöer med starka rumsliga egenskaper. Platsens läge har också betydelse. Det ska finnas en viss distans till stråk eller platser med mycket människor. Dock bör det vara en plats som medger en överblick över miljön runtomkring.

Diversifierad

Nyckelkvaliteten *diversifierad* beskriver miljöer som har en mångfald, är variationsrika och komplexa i sitt innehåll beskriver Stoltz och Grahn (2021). Författarna förklarar att det även innefattar en rikedom kring sinnliga upplevelser som former, färger, lukter och texturer. Miljöer som har olika strukturella element, exempelvis: stenar, vattenelement, vegetation, gör att de tillsammans förstärker känslan av en variationsrik miljö.

Vår tolkning är att det viktiga för att uppleva att miljön är diversifierad är att den ska vara variationsrik och erbjuda olika

upplevelser som kan vara uttryckt på olika sätt. Det kan handla om sinnliga upplevelser eller strukturella element. Vi tolkar det även som att platser med stor artrikedom kan upplevas som diversifierad.

Social

Nyckelkvaliteten *social* innefattar platser som skapar möjlighet för människor att träffas och interagera med varandra och motverkar upplevelsen av ensamhet, beskriver Stoltz och Grahn (2021). Det är platser som tillåter människor att aktivt engagera sig i sociala sammanhang som att: äta, prata, leka shoppa, etc vilket gör att den kan ses som en urban kvalitet. Även miljöer som tillåter möjligheten att observera och njuta av den sociala tillvaron på avstånd ses som sociala, lyfter författarna fram.

Vi tolkar det som platser som har ett tydligt syfte med att skapa möjligheter för människor att mötas och interagera med varandra. Det kan också innebära att det finns flexibla ytor eller element som skapar möjligheten för människor att själva skapa och utföra aktiviteter tillsammans. Den omkringliggande miljön verkar också ha inverkan på hur kvaliteten upplevs på platsen. Närvaron av restauranger och affärer kan förstärka upplevelsen av det sociala. Platser som möjliggör att passivt ingå i sociala sammanhang genom att observera sociala företeelser ingår även här.

Kultiverad

Nyckelkvaliteten *kultiverad* beskriver de kulturella aspekterna som visar på spår av mänskliga aktiviteter, förklarar Stoltz och Grahn (2021). Kvaliteten har en bred betydelse, menar författarna och innefattar kultur och odling, det som ger bevis på människors värderingar, tro och övertygelse över tid. Det visar på människors kreativa förmågor och kapaciteter menar de och refererar mer till det förvaltade än vilda och det odlade istället för det naturliga.

Vår tolkning är att kvaliteten *kultiverad* alltid kan tolkas som spår av mänsklig aktivitet. Uttrycken för kultur kan vara varierande som exempelvis olika grader

av förvaltning, odling och konstnärliga element. Höga värden kopplas alltså till platser som i hög grad upplevs som påverkade av människor.

Öppen

Nyckelkvaliteten *öppen* beskriver behovet av ytor som ger utrymme för olika typer av aktiviteter, beskriver Stoltz och Grahn (2021). En annan aspekt av vad öppenhet kan tillgodose för behov är vyer, utsikter och möjligheter att se ut i fjärran, förklarar författarna. Det skapar en möjlighet till att få en överblick över sin omgivning. Öppna ytor som skapar utrymme för aktiviteter innebär att en viss grad av fysisk exponering, både för naturens krafter och andra människors blickar, påtalar Stoltz och Grahn. Detta gör att denna kvalitet står i kontrast till kvaliteten Skyddad, menar författarna.

Vår tolkning är att upplevelsen av det öppna kan tolkas som fysiskt öppna platser med möjlighet för aktiviteter som exempelvis en öppen gräsyta. Det kan även innebära spatiala egenskaper som möjligheten till vyer, utblickar och att överblicka sin omgivning.

Sammanhållen

Nyckelkvaliteten *sammanhållen* beskriver upplevelsen av att en plats som en enhetlig helhet, att den är rumsligt sammanhållen och att struktur och innehåll har ett sammanhang, förklarar Stoltz och Grahn (2021). Författarna lyfter fram att miljöer med denna kvaliteten även kan beskrivas med upplevelsen att vara i en annan värld. En plats som medger möjlighet till att utforska och vandra runt i istället för att observera utifrån. De påpekar dock att det kan krävas större områden för upplevelsen av att vara i en annan värld ska kunna infinna sig och att kvaliteten är känslig för element som stör den enhetliga upplevelsen som exempelvis en väg som skär genom området. Stoltz och Grahn ställer den här kvaliteten i

kontrast till *diversifierad*.

Vår tolkning är att höga värden av *sammanhållen* kopplas till en kombination av ett områdes fysiska storlek och rumsliga upplevelse. Platsens storlek och utformning gör att det inte upplevs som att det finns gränser eller ett slut. Den rumsliga karaktären präglas av enhetlighet och tydlighet vilket skapar upplevelsen av en sammanhållen plats. Exempelvis kan kvaliteten liknas vid upplevelsen av röra sig i en stor skog där den rumsliga karaktären är sammanhållen och känslan av områdets slut är otydligt. *Sammanhållen* kan även innebära ett större fysiskt område som tillåter lång vistelse utan att passera gränser eller barriärer. En annan viktig aspekt är att det ska infinna sig en känsla av vara i en annan värld.

Naturlig

Nyckelkvaliteten *naturlig* återfinns i miljöer som upplevs vara opåverkade av människan, förklarar Stoltz och Grahn (2021). Vegetationen ger ett intryck av att vara spontant etablerat och att den har utvecklats över tid, beskriver författarna. Dessa miljöer kan också förknippas med djur och växter som associeras till det vilda, lyfter Stoltz och Grahn fram. Det kan vara element som mossor, stenar, lavar och död ved. De beskriver att den extremaste formen av upplevelsen av naturlig är i vildmark där det inte finns några spår av mänsklig aktivitet överhuvudtaget.

Vår tolkning är att en plats upplevs som *naturlig* när vegetationen uppfattas organisk och oregelbunden i sammansättning och struktur. Den ska även upplevas vara opåverkad av människan. Växtlighetens uttryck och djurlivet förknippas med vild natur och arter som påminner om den inhemska florin. I kontrast till *diversitet* som kan kopplas till artrikedomen behöver inte kvaliteten naturlig vara artrik utan endast ge upplevelsen av spontant uppkommen natur.

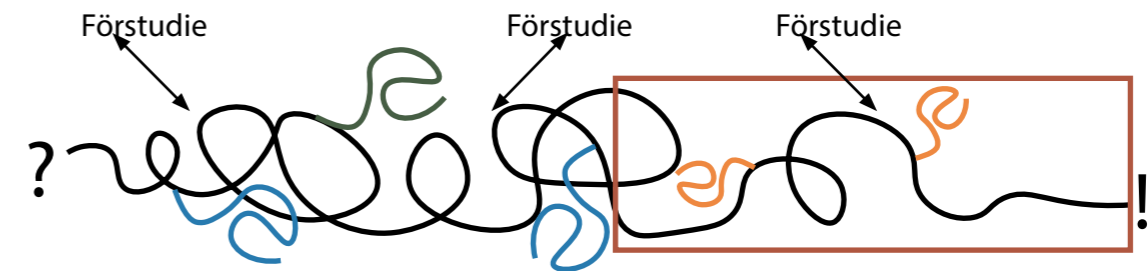

Fig. 9. Figuren visar illustrativt på hur skissarbetet under gestaltungsprocessen såg ut. Hur tankar och idéer beribetats och prövas. Vissa försvinner, andra återkommer. Rektangeln visar på hur konceptet hjälper till i processen som ett verktyg för att göra val. Den visar även på utbytet och samspelet mellan gestaltungsprocessen och teorin förstudien.

Rofylld

Miljöer som är lugna, stillsamma, säkra, menar Stoltz och Grahn (2021) är platser som kan beskrivas med kvaliteten *rofylld*. En viktig aspekt är att dessa platser inte påverkas av ljud eller störningar, dock så är ljud från naturen välkomna påpekar författarna. Stoltz och Grahn lyfter även fram att för upplevelsen av en rofylld plats är det viktigt att miljön är välskött och att det är få människor i närheten. De lyfter fram att flertal studier visar på att denna kvaliteten är eftertraktad av många samt att den har ett samband med återhämtning från stress.

Vi tolkar det som platser som inte påverkas av ljud som exempelvis från andra människor och trafik. Skulle det finnas fåglar eller vatten inom området som ger ifrån sig ljud är det en positiv aspekt. En plats som erbjuder möjligheten att finna ett lugn och upplevs som trygg ger en stark upplevelse av rofylldhet.

Skissarbete

I början av skissprocessen skissade båda oftast på hela området men ju längre in i gestaltungsprocessen vi kom skissades det på olika delar inom platsen. Skisserna gjordes

tillsammans eller var för sig. Sättet vi tog oss vidare på var att presentera det vi skissade för varandra och diskutera innehållet. Sedan togs skissandet tog vid där den andra slutade. Genom att kommunicera kring skisserna föddes nya tankar och idéer och på så sätt spann vi vidare på varandras idéer (Fig. 9).

Skissarbete utfördes till största del i plan på skisspapper men vid några tillfällen skissade vi även digitalt via zoom. När vi hade kommit en bit med gestaltungsprocessen började vi skissa upp i CAD och därefter arbetade vi parallellt med CAD och skisspapper. För att undersöka det som skissades på i plan eller för att kommunicera idéer med varandra ritade vi sektioner eller små snabba perspektivbilder. Vi ritade även upp vår plan i Sketchup för att undersöka spatiala förhållanden på platsen.

Moodboard

Som ett komplement till skissarbetet samlades inspirationsbilder i syfte att skapa en moodboard för gestaltungsprocessen. Pinterest var det media som nyttjades och bilder som sparades innefattade olika typer av material, växter, möbler, formspråk och funktioner. Moodboarden blev ett viktigt verktyg som

hjälppte oss att synkronisera riktningen i gestaltningen och att kommunicera med varandra kring visionen för platsen. På grund ut av upphovsrätt redovisas inte dessa inspirationsbilder i arbetet.

Tematisk skiss-session

För att komma igång med processen att skissa och formulera idéer hade vi en tematisk skiss-session tidigt i processen som vi valde att kalla för workshop *MAXA*. Fokuset med denna workshopen var att utforska frågeställningarna genom att arbeta utifrån teman. Fyra skiss-sessioner genomfördes med teman; turister, invånare, stråk och grönska.

Kategorierna valdes för att undersöka målgruppernas behov på platsen, analysera rörelse och trafikanter på platsen och hur platsen rum skulle se ut ifall de skapades med grönska. Att *MAXA* innebar att vi inte sorterade i idéerna efter vad som var rimligt för platsen utan syftet var att få många idéer. Skiss-sessionerna genomfördes digitalt där vi båda skissade samtidigt och diskuterade våra tankar och idéer under tiden.

Idégenerering- Vad om?

Vad om? är en idégenereringsmetod som syftar till att försöka se och lösa frågeställningar genom att anta roller som olika personer och försöker föreställa sig hur de skulle lösa problemet inom den givna situationen (Michanek & Breiler 2007: 120). Vid två tillfällen genomfördes idégenereringsmetoden som workshop och tjänade två syften. Det första syftet var att använda metoden för att få idéer kring vilka funktioner som kan ingå på vår plats beroende på målgrupp, eftersom det inte fanns några medborgardialoger kring just Inre hamnen. Det andra var att skisstillsfallet fungerade som ett första steg i processen att utforma potentiella lösningar som var relaterade till våra frågeställningar.

Enligt den ursprungliga metoden utarbe-

tas scenarierna av en såkallad idéagent som är frikopplad från deltagarna som genomför övningen (Michanek & Breiler 2007: 120). I det här fallet agerade vi både idéagent och deltagare.

Kategorierna som togs fram för att skapa scenarierna var; *roller, situation, årstid* och *tid*.

Under kategorin *roller* identifierades olika brukargrupper utifrån Söderhamns kommuns planprogram och översiktsplanen samt utifrån hur platsen används idag. Beskrivningen av rollerna inkluderade exempelvis ålder, kön, familjesituation, målgrupp och i några fall sinnessituation. För att fånga hur olika målgrupper tar sig an platsen utgick kategorin *situationer* utifrån att personerna hade ett tydligt mål med sitt besök alternativt att de kom till platsen förutsättningslöst. Detta resulterade i situationer som fokuserade på aktivitet eller sinnessituation.

Syftet med kategorierna *årstid* och *tid* var att skapa möjlighet för att kunna generera idéer som spände över dygnets alla timmar och årets alla dagar. För att inte skapa för hårda ramar generaliserades tid till; morgon, förmiddag, lunch, eftermiddag och kväll. Även årstid generaliserades till; vår, sommar, höst och vinter.

Metoden tillämpades genom att ett ord slumpmässigt drogs ur varje kategori och på så sätt skapades scenariot. Frågan som skulle besvaras kopplat till scenariot var: *Vilka behov har personerna/personen kopplat till platsen och vad skulle de/den vilja göra där?* De tankar och idéer som genererades skissades upp med bild eller text och momentet pågick till idéerna tog slut.

Efter idégenereringen sammanställdes alla skisser under olika kategorier för att kunna identifiera gemensamma nämnare. På så sätt kunde vi ta med oss det som inspiration till vår gestaltning.

Idégenerering- Vad om? med Outer space arkitekter

Som en del i gestaltningen var det av in-

traste att undersöka idégenereringsprocessen på utomstående. Därför genomfördes idégenereringsmetoden med arkitektbyrån *Outer space arkitekter*, som vid tillfället bestod av tre yrkesverksamma landskapsarkitekter och en praktikant.

En av anledningarna till workshopen var att pröva metoden med aktiva idéagenter (vi) för att se om processen eller resultatet blev annorlunda. Syftet var även att se vilka idéer som genererades hos personer som inte hade djupgående insikt i platsen och att se om resultatet blev annorlunda när yrkesverksamma tog sig an uppgiften.

Deltagarna tilldelades ett scenario i taget och blev instruerade att de fick tala med varandra medan de skissade och att de var fria att skissa sina idéer i ord eller i bild. Totalt gjordes fyra olika scenarier och tidsåtgången var fem minuter per scenario.

Söderhamn och Inre hamnen

I följande avsnitt avhandlas en översikt av de historiska avsnitten som påverkat gestaltningen för Inre hamnen. Detta kopplas ihop med kommunens planer och ambitioner för Söderhamn och Inre hamnens utveckling. En beskrivning av Inre hamnen presenteras också. Varje avsnitt sammanfattas med de faktorerna som får bäring i vår vidare gestaltning.

I vår process utgjorde detta avsnitt en del av förstudien.

*Fig. 10. Inre hamnen sett från kajen på södra sidan Söderhamnsån.
Foto: Mickelsson, Hilding.*

Identitet och historisk översikt

Söderhamns stad bildas under 1600-talet när staden får sina stadsprivilegier men spår från mänsklig aktivitet sträcker sig tillbaka till 1300-talet. Stadsbildningen sker i samband med att ett nytt gevärsfaktori som ska försöka försörja kronan med vapen under 30-åriga kriget öppnas (Nylander 2019:19-22).

Under 1600- och 1800-talet drabbas Söderhamn av flera stadsbränder, men branden år 1876 är den som påverkat staden i störst utsträckning. Då brann stora delar av den centrala staden ned med undantag för stadsdelarna Väster och Öster (Nylander 2019:80).

Industriepoken under sena 1800-talet gjorde även det avtryck på stadsbilden. De industriella storsatsningarna på träindustri gav även eko i antalet invånare som mellan år 1800-1900 ökade från 1500 personer till 11 258 i antal och en ny stadsplan aktualiserades (Fig. 11; Gagge & Melander 1985:88). Staden rationaliseras och efter stadsbranden år 1876 (Fig. 12) realiseras de nya planerna och staden får en rutnätsstruktur med likartade hus i två till tre våningar. Rutnätsstrukturen är än idag den dominerande stadsstrukturen i Söderhamn (Gagge & Melander 1985:45).

Trästad

En framträdande karaktär i staden är de många trähusen. Då tillgången på virke i Hälsingland historiskt sett var god blir valet av trä som byggmaterial naturligt och trots många stadsbränder har staden återuppbyggts i trä (Nylander 2019:192).

Söder om Söderhamnsån, mot Östra bergets höjd, ligger stadsdelen Öster som är den äldsta och mest välbevarade stadsdelen i Söderhamn. Stadsdelen består till största del av trähus i en till två våningar från 1600-1800 talet. Tomterna är små och smala vilket är ett spår från den ursprung-

liga 1600-talsplanen (Gagge & Melander 1985:120). Kvartersnamn som Ålen, Markrillen och Stören kan kopplas till fisket som är en av 1600-talets huvudnäringar i Söderhamn (Gagge & Melander 1985:120).

Husen är färgsatta med en stor variation, något som är genomgående för hela Söderhamn. Särskilt framträdande och tydligt blir det på Öster då topografin gör att hela stadsdelen är överblickbar från Söderhamnsån.

Husen som uppfördes efter den stora stadsbranden år 1876 präglas av nationalromantikens historicism och byggnaderna är inspirerade av barocken och renässansen (Nylander 2019:194). Detta syns på trähusens rika utsmyckningar som exempelvis torn och trädetaljer kring fönster.

Fig. 11. (år 1876.). Detta är rutnätsstrukturen som delvis blev genomförd efter stadsbranden år 1876.

Fig. 12. (år 1876.). Söderhamns stad efter storbranden på sena 1800-talet. På bilden syns resterna av husen som brann ner och den bebyggelse som klarade sig. Foto: Karl Gustav Sahlin.

Fig. 13. (1937). En man som flottar timmer på Marmen, ett av de många sågverk i Söderhamn.
Foto: Sjöbeck, Mårten.

Sågverken och industrin

Sågverksindustrin mellan åren 1850–1930 har en stor betydelse för Söderhamn med omnejd (Kruusi & Ulfhielm 2006:5). Under 1800-talet uppfanns ångmaskinen som revolutionerade tekniken inom industrin och innebar möjligheter till längre transporter för järnvägen och sjöfarten (Bylund 1992). Detta skapar nya vägar att exportera bland annat träråvara från Sverige till industrier utomlands (Bylund 1992). De nya transportmöjligheterna i kombination med sågverksindustrins utveckling av ångsågen gav upphov till en explosionsartad utveckling av trävaruexport längs med Norrlandskusten och under åren kring 1870-talet är Söderhamn den största exportören av sågat trä i Sverige (Fig. 14; Mårtensgård 2000).

En bidragande orsak till att just Söderhamn fick ett genomslag i industrin är att nyttjandet av Ljusnan för att flotta timmer (Fig. 13) från skogarna i Hälsinglands inland till ångsågarna vid Söderhamns kustremsa (Nylander 2019:120).

Sågverksindustrin ger även upphov till utvecklingen av industrier som försåg sågverken med utrustning för produktionen (Bylund 1992). Söderhamns Verkstäder AB som öppnade sin verksamhet där Inre hamnens industribyggnader befinner sig idag producerade bland annat sågramar, stavverk och trätuggar (Bylund 1992).

Av äldre bilder framgår det hur trämagasin och verkstadsbyggnader trängs längs med hela åstråket från Inre hamnen till vad som idag betraktas som centrumkärnan. Platsen för Inre hamnen används under träindustrins storhetsår som lastageplats där

Fig. 14. (1904). Bilden visar på Långrörs brädgård i Söderhamn.
Foto: Malmberg, Gunnar.

Fig. 15. (1895). Inre inloppet och brädgården. Bilden visar hur Inre hamnen såg ut under sågverks-epoken då den var en industrihamn. Foto: Okänd.

skepp lastas med virke från traktens sågverk. Vid Inre hamnen skildrar bilder stora brädgårdar där höga pallar med bräder står staplade (Fig. 15).

En jämförelse mellan kartmaterial och bilder konstateras att historiska spår från denna tiden finns på platsen än idag. Bland annat finns byggnaden som uppförs för Söderhamns verkstäder AB kvar och fungerar idag som centrum för aktiviteter som bowling. Utanför byggnaden finns också en sågverksram som tillverkades av Söderhamns verkstäder AB (Fig. 16; Johnsson 2011:23). Söderhamns verkstäder AB blir även världskänt genom sin avbarkarmaskin *Cambion* (Johnsson 2011:48), och bedriver verksamhet än idag (USNR u.å.).

Enligt en rapport av Kruusi & Ulfhielm

på uppdrag av länsstyrelsen i Gävleborgs län (2006:20–26) finns idag spår av de gamla sågverken kvar längs med kusten. De riktar kritik mot hanteringen av de gamla nedlagda sågverken som kulturhistorisk miljö. I rapporten anges att flera anläggningar har förstörts genom uppkomsten av nya industrier eller att de ligger under vatten, medan andra anläggningar bara lämnats att förfalla. Författarna föreslår att sågverken kan rustas upp nyttjas som utflyktsmål för turism.

Fig. 16. (2022). En bevarad sågverksram utanför gamla Söderhamns Verkstäder AB. Foto: Maja Vidarsson.

Träbyggnadsstrategi

Trä har en stor betydelse för Söderhamns identitet, både kulturhistoriskt och samhällsekonomiskt. Det uttrycks genom den träbyggnadsstrategin Söderhamns kommun (2018) publicerat där träets roll i framtida exploatering betonas. Kommunen framhåller att vid varje ny exploatering bör byggande i trä som material ingå.

I dokumentet framhålls det tre syften till varför Söderhamns kommun (2018) vill fokusera på ett framtida byggande i trä. Det första kommunen lyfter fram är träet som ett mer hållbart alternativ till material som betong och stål, material som släpper ut mer koldioxid vid tillverkning och inte anses förnybara i samma utsträckning.

För det andra ser kommunen potentialen i träet som en viktig del i Söderhamns näringsliv, både nu och i framtiden (Söder-

hamns kommun 2018). Därför vill kommunen genom att själva bygga i trä inspirera andra intressenter att göra likadant och på så sätt aktualisera träet som byggmaterial.

Det tredje argumentet som framhålls är det kulturhistoriska värdet i att bygga med trä (Fig. 17; Fig. 18; Söderhamns kommun 2018). Här pekar kommunen på träets betydelse för staden som kulturhistoriskt byggnadsmaterial och dess roll för stadens arkitektur och historia. I dokumentet nämns dock inget om den betydelse sågverksindustrin haft för Söderhamns kulturhistoria, näringsliv och utveckling, vilket är anmärkningsvärt. Sågverksindustrin var förvisso en kort 80-årsperiod i Söderhamns historia, men trots detta gjorde den avtryck i Söderhamns stadsbild, demografi, näringsliv och kulturhistoria.

Vad vi tar med oss i gestaltningen:

Gestaltningen av Inre hamnen kan bli en möjlighet att framhäva Söderhamns industrihistoria som idag är relativt osynlig i staden. På så sätt kopplas Söderhamns kommuns intressen av att värna höga kulturvär-

den vid gestaltning samman med att lyfta fram en betydelsefull epok för staden och Inre hamnen. Träindustrins historia knyter an till samtida och historiska teman vilket är viktiga byggstenar i att skapa en identitet för en plats. Trä bör även lyftas fram som ett material i gestaltningen.

Fig. 17. (U.å.). Stadsdelen Öster. 1600-talets mer oregelbundna stadsstruktur är synlig här. Foto: Mickelsson, Hilding.

Fig. 18. (2022). Ett tidstypiskt exempel på ett trähus uppfört efter branden år 1876. Foto: Vidarsson, Maja.

Inre hamnen

Området Inre hamnen ligger precis i brytpunkten mellan stad och landsbygd, land och hav. Platsens unika läge knyter samman flera intressanta aspekter och landskapselement som grönområden, promenadstråk, parker, hamn, stadskärna och landsbygd. Ett populärt promenadstråk skär genom platsen som sträcker sig från grönområdet Granskär och leder via Söderhamnsån vidare in mot centrumkärnan. Från Inre hamnen mot centrum utgörs stråket av ett parkstråk som passerar och ansluter till flera parker som Gurkparken och Strykjärnsparcken.

Fysisk utformning

Platsen utgörs av kajområdet mellan Norra Hamngatan och Söderhamnsån. Området är ca 400 meter långt och avgränsas mot Norrala gatan i väst och öst avslutas området där kajkant och Norra hamngatan ansluter till varandra (se figur x).

Platsen är idag till stora delar hårdgjord och består framförallt av asfalt, grusplaner och kajkanter i betong. En liten gräsyta finns med tre grupper av träd (se figur x).

Funktioner

Flera funktioner kopplade till besöksnäringen finns på platsen idag. Från Inre hamnen kan du ta dig med båt ut i Söderhamns skärgård (Söderhamns kommun 2020b). Den kommundrivna turbåten M/S Moa erbjuder dagsturer ut till ön Orn under sommaren (M/S Moa u.å.) och det finns även sjötaxi (Ribcharter Hälsingland u.å.) (Fig. 19).

Som turist finns det en gästhamn med möjlighet till att förtöja sin båt mot en avgift (Söderhamns kommun 2020b). Citycampingen ger möjlighet till övernattning med husbil (Söderhamns kommun 2021). Det finns även tillgång till ett servicehus med toaletter, dusch, sopstation och tvättstuga (Fig. 19).

Två restauranger finns på området, varav en enbart sommaröppen. I områdets västra del finns en verkstad som ligger i en gammal bensinmack. Mot några bostadshus i den västra delen utnyttjas grusplanen för parkering (Fig.19).

Omgivningar

Läget vid Söderhamnsån ger en god överblick över staden på södra sidan om ån. Det första som fångar blicken är en höjden Faxeholmen vid Söderhamnsåns utlopp. Med sin dramatiska topografi utgör den ett tydligt landmärke från vattenvägarna i Söderhamn. Faxeholmen är en historisk plats med fornlämningar från en borgruin från 1300-talet vilket är det tidigaste spåret av bebyggelse i Söderhamn (Nylander 2019). I direkt anslutning till Faxeholmen på motsatt sida om projektområdet ligger den Södra delen av Inre hamnen som består av kulturhistoriska tegelbyggnader i form av tullhus och varvsmagasin från 1800-talet (Nylander 2019).

Ett tydligt landmärke och orienterande element i staden är utkikstornet Oscarsborg. Tornet ligger på den topografiskt högsta punkten på Östra berget och kan ses från hela centrala staden och Inre hamnen. Syftet med uppförandet av Oscarsborg var att skapa en utkiksplats och symbol för Söderhamn, vilket den gör än i dag (Nylander 2019).

Vad vi tar med oss i gestaltningen

På platsen idag finns det flera funktioner för målgruppen turister. Dock är det främst praktiska funktioner.

Sett ur båda målgruppernas perspektiv är det inte mycket vid Inre hamnen som gör den till en attraktiv målpunkt. M/S Moa och taxibåtarna är viktiga för kopplingen till skärgården och det som gör platsen unik. Restaurangerna och möjligheten att

vistas vid vatten är en annan aspekt som utgör en större dragningskraft. Eftersom platsen till störst del utgörs av hårdgjorda ytor finns det inte heller några tydliga rumsbildningar eller skyddade platser. Omgivningarna är betydelsefulla för upplevelsen av Inre hamnen och är en styrka med platsen.

Slutsatsen blir att identiteten för Inre hamnen behöver förstärkas och den behöver utvecklas till en attraktiv mötesplats och inte enbart som ett stråk.

1. Husbilspartering
2. Servicehus
3. M/S Moa
4. Restaurang
5. Brygga för ribbåtar
6. Gästhamn
7. Restaurang
8. Butik Meca
9. Bensinmack Gulf
10. Bostäder
11. Industribyggnader med olika verksamheter; industri, kontor, kulturcentrum, secondhandbutik. Kajakuthyrning är på gång²

Fig. 19. Inventeringsplan för Inre hamnen. Skala: 1:5000 (A3)

² Matilda Hällgren, Stadsplanerare, Söderhamns kommun, möte 2022-02-10.

Kommunens utvecklingsplaner

Söderhamns offentliga rum står inför om-
daning. I Söderhamns kommuns (2020b)
översiktsplan slår de fast att staden ska
utveckla sin identitet som en unik, kustnära
småstad genom satsningar på ett levande
stadsliv. Ordet identitet syftar till att ut-
märka sig från andra objekt, att vara unik
(Lynch 1960:8). Kommunens ledord i den
rumsliga utvecklingen är att den fysiska
planeringen ska bidra med att *skapa närhet*
genom att *samla, koppla samman* och *blanda*
funktioner, där förhållningssättet är att skapa
mervärden genom samverkan, platsspeci-
fika lösningar och ett genomgripande håll-
barhetstänk (Söderhamns kommun 2020b).

Visionen är även att skapa en attraktiv
och varierad stad där platser som fungerar
som besöksmål i sig genom att erbjuda va-
rierade funktioner och upplevelser (Söder-
hamns kommun 2020b). Genom att utnytt-
ja strategiska lägen vill kommunen också
knyta samman staden med sitt omland och
underlätta för hållbar transport som ex-
empelvis cykel- och gångtrafik, och kom-
munen konstaterar även vikten av att binda
samman grön- och blåstråk med varandra.

Under 2015 tog Söderhamns kommun
fram ett planprogram som redogör för

kommunens framtida arbete med stadskär-
nan (Söderhamns kommun & Tengbom
2015). Där lyfter kommunen fram ån och
havets betydelse som resurs i utvecklingen
Söderhamns centrum. Kommunen betonar
att årummet och skärgårdsläget bör vara
identitetsmarkörer för den framtida utveck-
lingen av Söderhamnscentrum .

Inre hamnen som fokus- område

I översiktsplanen för Söderhamn anger
kommunen att utvecklingen av Inre ham-
nen bör bli en del i att göra kommunen
mer attraktiv, både för invånarna och
besöksnäringen (Söderhamns kommun
2020b). Kommunens vision är att Inre
hamnen ska bli en mötesplats året om där
verksamheter, service och kultur möts. I en
hållbarhetsbedömning av översiktsplanen
anses det positivt att kommunen vill foku-
sera på att förstärka stadens identitet som
skärgårdsstad (White arkitekter AB 2019).
Samtidigt betonas vikten av att nya mötes-
platser i stadskärnan inte bara bör fungera
som attraktiva punkter utan även bör länka
samman staden och omlandet.

Vad vi tar med oss i ge- staltningen

Genom att gestalta platsen som målpunkt
och en länk till sitt omland kan vi utforma
ett förslag som svarar mot önskemål och
behov hos besökare och invånare. Genom
att förena dessa värden kan vi möta Söder-

hamns egen utvecklingsstrategi (Söder-
hamns kommun 2020b). Den syftar till att
skapa närhet genom att gestalta för *blandade*
brukargrupper och behov, genom att *samla*
många funktioner på en plats och *koppla*
samman platsen med intilliggande grön-
och blåstråk.

*Fig. 20. (2022.). På promenad längs med Östra åstråket. Vilka hälsofördelar bringar den?
Foto: Vidarsson, Maja.*

Gröna och blåa miljöer i relation till hälsa

I detta avsnitt beskrivs hur gröna miljöer och blåa miljöer påverkar hälsan. Gröna miljöer innefattar naturliga eller gestaltade i urbana eller lantliga områden (Abraham et al. 2010), medan blåa miljöer är en samlingsterm för samtliga synliga vattenytor på en plats (Völker & Kisteman 2011). Hälsa kommer att behandlas utifrån aspekterna socialt, fysiskt och psykiskt välbefinnande (Abraham et al. 2010).

PSD- modellen som ligger till grund för analysverktyget förklaras även och varje avsnitt sammanfattas med de faktorerna som tar hänsyn till vidare i gestaltning.

I vår process utgjorde detta avsnitt en del av förstudien.

Gröna miljöers inverkan på hälsan

Gröna miljöer främjar människors hälsa på tre sätt: socialt, fysiskt och psykiskt välbefinnande (Abraham et al. 2010). Det sociala välbefinnandet åsyftar möjligheten till sociala interaktioner och gemensamma upplevelser av naturen. De fysiska välbefinnandet syftar till möjligheten till fysiska aktiviteter som främjar en hälsosam livsstil och det psykiska välbefinnandet syftar till förmågan att återhämta sig från stress, återfå fokus eller att frammana positiva känslor (Abraham et al. 2010).

Den hälsofrämjande effekten gröna miljöer har på stressåterhämtning stöds även av Stoltz och Grahns (2021) resultat. De har identifierat åtta upplevda nyckelkvaliteter "Perceived sensory dimensions, PSD" som är betydelsefulla för människors behov kopplat till gröna miljöer; *Skyddad, Diversifierad, Rofyllt, Öppen, Social, Kultiverad, Naturlig* och *Sammanhållen*. Tre av dessa lyfter författarna fram som förknippade med positiv effekt på stressåterhämtning vilket är; *Naturlig, Rofyllthet* och *Sammanhållen*.

Andra studier påvisar också att naturliga landskap har en större effekt på återhämtning än urbana (Abraham et al. 2010; Velarde et al. 2007). Studier visar även ett samband där större grönområden med mer naturlig vegetation leder till mer fullständig återhämtning vid stress och mental trötthet (Grahns & Stoltz 2021). Zlenderas och Ward Thompsons (2017) forskning stödjer detta. Den visar att människorna i två olika europeiska städer föredrog seminaturliga grönytor (skogar, åkrar, vattendrag och gröna korridorer i städer) framför formella parker och lekmiljöer, för avslappning och för att komma ifrån det stressiga vardagslivet.

Det finns inte lika många studier som har undersökt hur sambandet mellan parker

och offentliga gröna miljöer och mental hälsa ser ut, menar Wood et al. (2017). Anledningen till detta, påstår författarna, är att den typen av miljö ofta har associerats med fysiska hälsoaspekter. Däremot visar deras forskning på att det mentala välmåendet ökar vid ökat antal och storlek av offentliga gröna miljöer. Författarna lyfter även fram att grönområden som förknippades med positiv mental hälsa inte enbart var begränsade till de med natur som huvudinslag, utan även de med sport eller fritidsaktiviteter i fokus.

Att gröna miljöer främjar människors hälsa stöds av många studier (Abraham et al. 2010; Velarde et al. 2007; Stoltz & Grahns 2021; Zlenderas & Ward Thompsons 2017) men hur och vilken typ av hälsa de främjar verkar bero på grönområdets utformning och egenskaper. På så sätt skapas olika förutsättningar för att främja olika hälsoaspekter. PSD modellen lyfter fram kvaliteter i gröna miljöer som kan stödja samtliga tre hälsoperspektiv; socialt, fysiskt och psykiskt välbefinnande vilket gör den användbar för gestaltningen av Inre hamnen.

Bostadsnära gröna miljöer och hälsa

Den totala arean av tillgängliga grönområden inom ett grannskap har en positiv inverkan på den mentala hälsan (Wood et al. 2017). Maas et al. (2009) forskning visar också att hälso fördelar finns att vinna på med många grönområden nära bostaden. Deras resultat visar att människor upplever sig ha bättre hälsa, färre hälsoproblem den senaste 14 dagarna och uppskattar sig ha en lägre benägenhet för psykisk ohälsa ju fler grönområden det finns inom en kilometers radie från bostaden. Författarna lyfter även fram att fler grönområden i människors närhet gör att de känner sig mindre en-

samma och upplever sig ha mindre brist på socialt stöd. Däremot visar deras studie inte på något samband mellan fler grönområden och ett ökat socialt stöd eller ett ökat antal sociala interaktioner med grannar eller vänner. Detta menar författarna kan indikera att grönområden bidrar mer till en starkare känsla av gemenskap genom att skapa en känsla av samhörighet utgöra en platsidentitet än att bidra till ökade fysiska kontakter med grannar. Detta kan tolkas som att sociala välbefinnande kopplas till vikten av att ha en plats att gemensamt knyta an i sin närmiljö.

Abraham et al.s (2010) beskrivning av den sociala hälsan syftar till sociala interaktioner och gemensamma upplevelser av naturen. Med resultatet av Maas et al.s (2009) studie kanske begreppet behöver utvecklas till att innefatta att gröna miljöer också stärker känslan av gemenskap till andra människor. Gröna miljöer bidrar på så sätt inte enbart till fysiska kontakter utan även till upplevelsen av gemenskap. Detta kan främja den sociala hälsan genom att motverka ensamhet.

Sättet och hur ofta människor interagerar med gröna och blå miljöer har också visat sig ha betydelse för hälsan. White et al.s 2021 forskning visar på att det finns större samband mellan vistelse i gröna och blå miljöer och positiva effekter på mental hälsa, än att enbart bo i närheten av naturen. Författarnas resultat visar att besök till gröna, inlandsblåa och kustblåa områden under de senaste fyra veckorna är positivt associerat med välmående och negativt associerat med psykisk ångest. En tongivande aspekt som påverkar förmågan att ta till sig positiva effekter av att vistas i gröna- och blåa miljöer är den psykologiska samhörigheten med natur, menar författarna. White et al. hävdar att människor som upplever sig ha en starkare samhörighet med naturen är mer mottagliga för gröna- och blåa miljöers positiva inverkan.

Tillgången till gröna miljöer och betydelsen för hälsan

Avståndet och framförallt tillgängligheten till grönområden är avgörande för hur ofta människor besöker dem och om det tog längre tid än en 15 minuters promenad från hemmet så gjordes inga regelbundna besök (Zlendera & Ward Thompson 2017). Det är därför viktigt att tillgodose gröna miljöer inom gångavstånd eftersom det är viktigt för den mentala hälsan (Wood et al. 2017). Forskningen visar även att användningen av natur och urbana grönområden minskar med ökat avstånd och att ett tröskelvärde ligger på 300 meter (Grahns & Stoltz 2021).

Gröna korridorer i städernas stadsplanering är populära ur syftet att de tillgodoser möjligheter för promenader i seminaturliga miljöer nära hemmet, menar Zlendera och Ward Thompson (2017). Författarna förklarar att gröna bälten i städer inte kan garantera samma närhet och används på så sätt inte i samma utsträckning. De lyfter även fram att gröna korridorer värderas ännu högre ifall det finns en flod där.

Blåa miljöers betydelse i gröna miljöer (Zlendera & Ward Thompson 2017) visar på att platser som Inre hamnen är viktiga ur perspektivet som ett blågrönt stråk. Tillsammans med White et al. (2021) studie som visar på sambandet kring vistelse i blå och gröna miljöer och dess positiva effekt på mental hälsa, innebär det att Inre hamnen blir betydelsefull både ur ett upplevelse- och hälsoperspektiv.

En attraktiv väg till ett stadsnära grönområde är också uppskattad, framhäver Zlendera och Ward Thompson (2017). Människor valde hellre att gå genom en park än längs en gata och uppskattade element längs vägen var grönska, särskilda gång och cykelbanor, skyltar samt kvaliteten på gångbanans yta.

Storleken på gröna miljöer kontra hälsa

Enligt Ekkel och deVries (2017) har inte gröna miljöer någon minsta storlek för att ha en positiv inverkan på stressreducering eller återställandet av fokus. Författarna menar att en fördel som större områden med mer naturlig vegetation har, jämfört med mindre områden med lite vegetation eller isolerade naturliga element, är att de kan erbjuda en djupare återhämtning. Större områden erbjuder enligt författarna även möjlighet till fysisk aktiviteter som kräver en viss typ av storlek för att utföras, exempelvis fotboll. Stoltz och Grahn

(2021) teori kring PSD stödjer även detta. De menar att de PSD som är viktiga för återhämtande processer ofta är förknippade med större grönytor. Utöver avståndet och grönområdets storlek så är det dess kvaliteter som avgör dess funktion och potential för att påverka människans hälsa och välmående (Grahn & Stoltz 2021).

Vad vi tar med oss i gestaltningen

Genom att utveckla Inre hamnen till en grönare plats kan flera hälsofördelar vinnas. Det skapar en sammanhängande grönt stråk genom att koppla an till angränsande gröna miljöer. Detta uppskattas av människor samt skapar fler grönytor i staden. Möjligheten till att vistas i gröna miljöer ökar på så sätt vilket i sin tur främjar hälsan.

En annan aspekt att ta med är att grönska kan främja hälsan på tre olika sätt; socialt, fysiskt och psykiskt välbefinnande. Detta ger oss möjlighet att arbeta med hälso-perspektivet på olika sätt i vår gestaltning. I relation till gröna värden som påverkar stressreducering kan storleken spela roll och typen av vegetation. Då Inre hamnen är långsmal kan det resultera i vissa begränsningar. Detta gör att det är viktigt att se Inre hamnen som en del i ett större sammanhang, vilket skapar utrymme för att motivera olika val i utformningen av platsen.

Blåa miljöers inverkan på hälsan

Medan omfattande forskning på gröna miljöers påverkan på människors hälsa studerats under decennier är fältet kring blåa miljöers hälsoeffekter nytt (Völker & Kistemann 2015).

Flera studier har visat att det finns samband mellan vistelse vid vatten och hälsofrämjande effekter på mental hälsa (Britton et al. 2020; Völker & Kistemann 2015; White et al. 2021). White al. (2021) lyfter fram att besök vid blåa miljöer bidrar till att stärka positiv mentalitet snarare än att reducera negativ mental hälsa (2021). Därremot pekar författarna på att det existerar ett samband mellan lägre mental ohälsa bland grupper som besöker blåa miljöer. Gemensamt för de länder som jämförs är att de positiva effekterna på hälsan är som störst under sommarmånaderna. För länder med varmt klimat noteras positiva utslag på hälsa året om, medan effekterna i länder med kallare klimat främst kopplas till sommarmånaderna. Intressant är att författarna noterar att Sverige sticker ut i avseendet då de positiva effekterna även noterades under höst- och vintersäsong, något som kan tolkas som en kulturell betydelse av vistelse i rekreativ område. Möjligen kan det kopplas till aktiviteter som kan utföras vintertid som skridskoåkning, fiske eller vinterbad.

Vattnets visuella effekt på hälsan

Völker och Kistemanns (2015) har i en kvalitativa studie jämfört hur människors hälsa och välbefinnande skiljer sig åt mellan gröna och blåa miljöer genom undersökningar vid två urbana flodområden i Tyskland. De kom fram till att blå strukturer kan tillföra hälsoaspekter till urbana miljöer.

Möjligheten att blicka ut över vatten betonas i artikel som den faktor som var mest framträdande utifrån människors *upplevelse* av platsen (Völker och Kistemanns 2015).

“Water is the basis for profound, comprehensive contemplative experiences that lead to intensive recreation” (Völker & Kistemanns 2015:204)

Här är länken mellan att se på vatten och hälsa kopplat till inre kontemplation. Författarna framhåller att vattnets förändrighet som rörelse, skimmer och spegling attraherar blicken, fascinerar och ger en terapeutisk upplevelse av inre lugn. Även möjligheter till vidsträckt utblickar intensifieras genom vattnet och dess omgivning vilket fascinerade och berikade upplevelsen av platsen. Vidare lyfts även oväntade inslag i vatten som exempelvis båtar eller panorama över vattnet som stärkande för den positiva upplevelsen.

Aktiviteter vid blåa miljöer

Völker och Kisteman (2015) menar att den dominerande *aktiviteten* i blåa miljöer utgörs av passiva aktiviteter som att flanera eller sitta ned en stund vid vattnet. Författarna identifierar dessa aktiviteter tätt sammanflätade med vattnets kontemplerande effekt på människor.

Passiva aktiviteter skapar förutsättningar för spontana sociala interaktioner mellan okända människor, menar Völker och Kisteman (2015). Detta är något som borgar för socialt inkluderande, då besökaren inte behöver en tydlig agenda för att besöka platsen. Författarna jämför detta med gröna miljöer som i större utsträckning förknippas med aktiviteter som där sociala interaktioner främst förekommer mellan redan kända människor, exempelvis picnic eller fysisk aktivitet, vilket är ett resonemang som även bekräftas av Maas et al. (2009).

Betydelsen av blå miljöer

För lokalbor har förekomsten av blåstruktur kopplingar till emotionella band och känslan av stadens identitet påstår Völker och Kistemanns (2015). De menar att vatten som element upplevs som något andligt och som människor kan knyta an till. Som ett illustrerande exempel jämför författarna betydelsen för stadens identitet med att ta bort en grön miljö jämfört med att ta bort en blå miljö. Författarna menar att vattnelement har en större betydelse för helheten av stadens identitet. De understryker även att vatten i större utsträckning kopplas samman med en holistisk positiva egenskaper som välmående och lycka, jämfört med exempelvis grönområden där enstaka

element kan utpekas som positiva.

Människor kopplar även vatten i större grad till något som inte ingår i det direkta vardagslandskapet i samma utsträckning som ett grönområde (Völker och Kistemanns 2015). Att besöka en blåstruktur kopplas snarare samman med en känsla av semester. Völker & Kistemann (2015) menar att blåstrukturer har en större betydelse för människors inre bild av en stad i jämförelse med gröna miljöer.

Vad vi tar med oss i gestaltningen

En gestaltning kring Inre hamnen som förstärker upplevelsen och kontakten med vattnet kan ha positiva effekter på den mentala hälsan. Detta kan uppnås genom att gestalta med förutsättningar för passiva aktiviteter som att sitta eller flanera. Sittplatser med möjlighet till utblick över vattnet eller gångstråk vid kajkanten möjliggör för besökaren att dra nytta av upplevelsen av vatten men även av hamn miljön med båtar. På så sätt kan gestaltningen stärka möjligheten till inre lugn och kontemplation.

De största hälsofrämjande aspekterna var förknippat med sommarmånaderna men Sverige utgjorde det undantag där positiva effekter på hälsan även noterades under hösten och vintern. Därför bör platsen även

gestaltas med vinterhalvåret i åtanke. Detta för att det är viktigt med året runt kvaliteter och för att Inre hamnen ska bli attraktiv året runt.

Precis som för gröna miljöer så framhävs den sociala aspekten även för blå miljöer som beskrivs ge möjligheter till spontana sociala interaktioner. Vikten av att skapa möjligheter för dessa möten tas med i vidare gestaltning. Detta ger förutsättningar för att Inre hamnen blir en plats och inte enbart ett stråk.

Vattnet som ett orienterande element visar på att det blir viktigt att i gestaltningen av Inre hamnen skapa tydliga kopplingar till angränsande stråk. På så sätt förstärks vattnet som det orienterande elementet i staden. Det framgick även att vattnelement skulle ha större betydelse för staden som helhet vilket Söderhamns kommun lyfter fram för sin stad.

Studie av referensexempel

I detta avsnitt redovisas PSD-modellen och PSD-analyserna för referensexemplen Öster Mälärstrand och Hornsbergsstrand. I avsnittet beskrivs även vilka aspekter från referensexemplena som togs fasta på eller inspirerade oss inför gestaltungsfasen.

Under besöken av referensexemplen, har vi kontinuerligt tagit mått på situationer som kan översättas till vår egen plats. Detta har handlat om bryggors bredd och längd, riktningar på stråk och avstånd till andra platser. Det har hjälpt oss att förstå den rumsliga kompositionen och vad vi uppfattar som goda exempel.

I vår process utgjorde detta avsnitt en del av förstudien.

*Fig. 21 (2022.): Ett identitetsgivande inslag vid hamnstråket Öster Mälärstrand i Västerås.
Foto: Vidarsson, Maja.*

PSD-modellen

Stoltz och Grahn (2021) beskriver att det finns inbördes relationer mellan de olika kvaliteterna vilket de vill lyfta fram med modellen (Fig. 22). De beskriver att närliggande kvaliteter delar många gemensamma associationer med varandra och är lätta att uppnå på samma plats, medan den motsatta kvaliteten i modellen utgörs av en som kontrasterar i upplevelse. Detta skapar på så sätt, menar Stoltz och Grahn, en fyraxlad modell med motsatta kvaliteter; *Skyddad- Öppen, Diversifierad- Sammanhållen, Social- Rofyllad, Kultiverad- Naturlig*. Stoltz och Grahn (2021) förklarar att de vinkelräta axlarna i modellen kan ses som neutrala gentemot varandra (*Diversifierad- Sammanhållen, och Kultiverad- Naturlig respektive Skyddad- Öppen och Social- Rofyllad*).

För att uppnå en stark miljö med hög synergi och låga konflikter mellan estetiska funktioner förespråkar Stoltz och Grahn (2021) ett nyttjande av tre intilliggande nyckelkvaliteter i modellen. Sådana miljöer

visar sig vara mest uppskattade av människor, framhåller författarna. Författarna betonar att de motsatta kvaliteterna kan ha attribut som står i kontrast till varandra vilket kan göra att det uppstår konflikter. Därför föreslår Stoltz och Grahn (2021) att extra omsorg och hänsyn behöver tas i beaktande för att få en balans på platsen ifall nyckelkvaliteter är långt ifrån varandra i modellen. Detta beskriver författarna är möjligt även om det är ovanligare.

Nyckelkvaliteter är olika känsliga för hur mycket närvaron av deras motsatser påverkar hur de uppfattas, påtalar Stoltz och Grahn (2021). Exempelvis lyfter författarna fram att de kvaliteter som är förknippade med återhämtning; *Naturlig, Rofyllad och Sammanhållen* är känsligare för närvaro av inslag från deras mer dominanta motsatser; *Kultiverad, Social och Diversifierad* och kan därför behöva skyddas.

Alla kvaliteter behöver inte finnas inom ett grönområde (Grahn & Stoltz 2021:6).

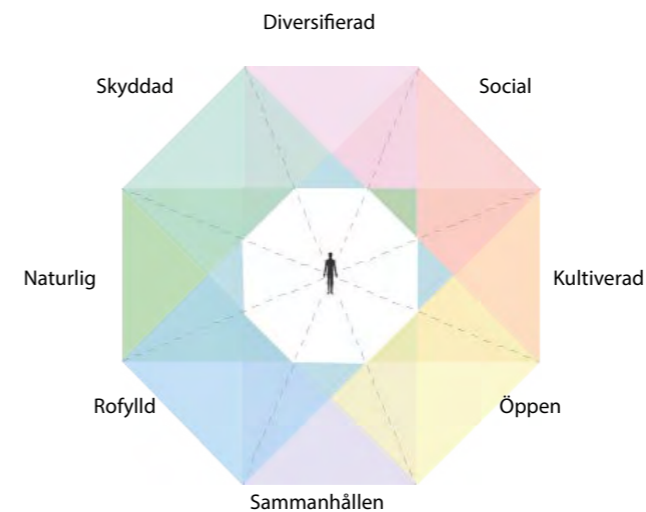

Fig. 22. PSD-modellen. I modellen representeras varje nyckelkvalitet av en färg. Ordningen på nyckelkvaliteterna i modellen visar på inbördes relationer mellan intilliggande och motsatta. © Stoltz och Grahn (2021)

Vad vi tar med oss i gestaltningen

Utefter vad PSD-analysen resulterar i för Inre hamnen finns det en fördel med att begränsa antalet kvaliteter som dominera på platsen till tre. Att lyfta fram nyckelkvaliteter som är intilliggande varandra enligt modellen (se figur x sxx) är ett sätt att undvika konflikter och att utveckla Inre hamnen till en stark miljö med hög synergi. Vissa av

kvaliteterna är relaterade till hälsa utifrån ett psykologiskt perspektiv då de kan främja stressreducering. Dock så finns där andra nyckelkvaliteter som kan främja hälsan inom de sociala och fysiska aspekterna. Att samtliga kvaliteter inte behöver finnas inom ett grönområde visar på fördelarna med att sätta Inre hamnen i relation till sina angränsande gröna miljöer. På så sätt finns det möjlighet till att lyfta fram och komplettera med kvaliteter i Inre hamnen för att stärka de åtta nyckelkvaliteternas närvaro i staden.

Fig. 23. (2022). En bred brygga som fungerar som promenadstråk. Sittplatser längs kanten med möjlighet till utblickar över Mälaren. Till vänster i bild syns Kapellparken.
Foto: Maja Vidarsson.

Öster Mälarstrand- Västerås

Öster Mälarstrand är en ny stadsdel i Västerås som ligger vid Mälaren. Under de senaste årtiondena har den utvecklats från ett industriområde till ett område med bostäder, torg och sjönära grönytor. Det är en stadsdel med närhet till Mälaren, staden och naturen (Västerås stad u.å). Småbåtshamnen Mälarparken som finns på Öster Mälarstrand är Sveriges största och viktig för området och dess bryggor (Fig. 23) är ett element som präglar platsen. Det har blivit ett populärt rekreationsområde både på sommaren med sol och bad men även på vintern då en plogad bana på Mälarisens möjliggör promenader och skridskoåkning (ibid).

Den delen av Öster Mälarstrand som analyserades innefattar en del av

småbåtshamnen, Kapellparken, torget Lasse Färnlöfs plats samt en pir (Fig. 24). Småbåtshamnens bryggor är öppna för allmänheten vilket medför att de kan nyttjas för vistelse eller promenad. Kapellparken utgörs av öppna gräsytor med öar av rabatter med buskar, gräs och perenner samt några träd. Där finns även en fontän och både ligg- och sittplatser.

Lasse Färnlöfs plats ligger mellan två byggnader med verksamheter som gym, café, restaurang och kontor. Torgytan består av en hårdgjord yta med runda planteringar. Där finns även en Mälar-inspirerad lekplats (Västerås stad u.å) som efterliknar en strand och vatten och får karaktären av en "city beach".

Området angränsar i väster till den större Notuddsparken som har en naturlig karaktär. Parken markeras ut med ett perforerat cortén rör med smågatsten runt om. Ute vid piren återfinns ett utegym och platsen där turbotarna till Mälaren anländer. Platsen markeras ut med hjälp av bänkar i rader som signalerar en vänthall.

Fig. 24. Kartan visar den del av Öster Mälarstrand som omfattades av PSD-analysen. Skala 1:10 000 (A3).
Kartunderlag: © Lantmäteriet. Bearbetat av Käthy Janstad

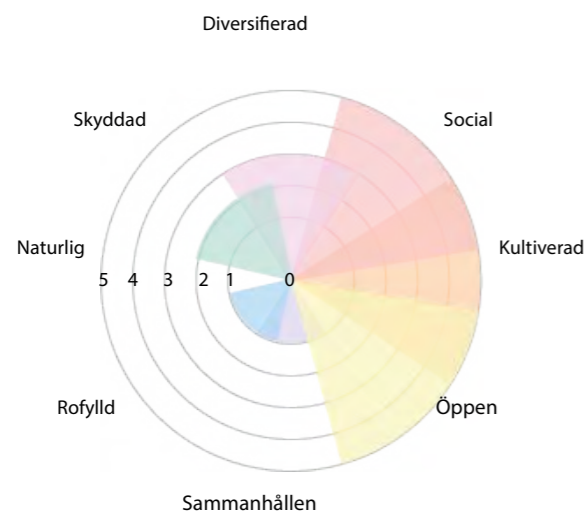

Fig. 25. PSD-analysdiagram för Öster mälstrand som visar fördelningen mellan hur stark upplevelsen är för de olika nyckelkvaliteterna. Social, kultiverad och öppen är de som är mest framträdande på platsen.

PSD-analys

Skyddad: 2

Inne i parken fanns det mindre rumsligheter som erbjöd en *skyddad* miljö. I övrigt upplevs platsen som exponerad då det är mycket folk i rörelse. Därför bedömer vi att kvaliteten finns men är inte en del av platsens identitet.

Diversifierad: 3

Växtligheten i parken var varierad och planteringarnas läge och växtlighetens rumsskapande förmåga skapade en variation i mindre och mer öppna rum. Där fanns även en variation i material både i parken och i området. Naturstenar användes som utsmyckning i parken. Inslag av vatten i form av fontän och Mälaren stärkte upplevelsen av en diversifierad miljö. Därför bedömer vi att kvaliteten finns och

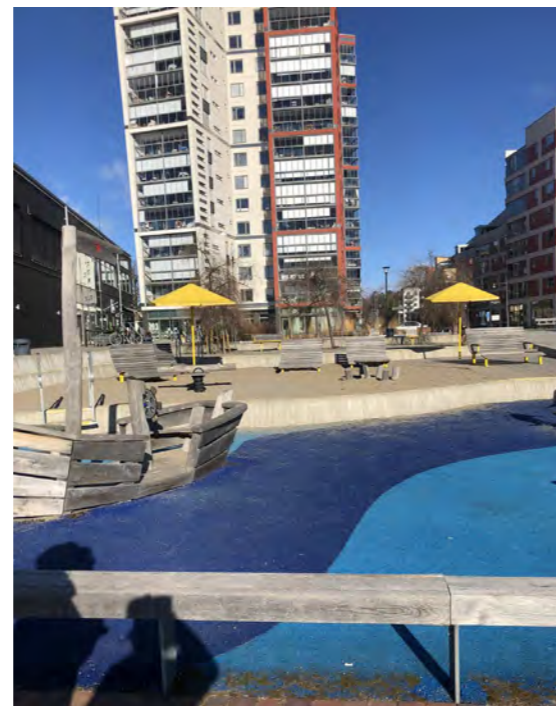

Fig. 26. (2022). En lekfull och social yta vid Öster Mälstrand
Foto: Maja Vidarsson.

påverkar upplevelsen av platsen.

Social: 5

Öster Mälstrand upplevs som en *social* plats. Restaurangerna, caféerna, lekplatsen, utegymmet och parken skapar mötesplatser med liv och rörelse (Fig.26). Strandpromenaden var väl använd. Upplevelsen av nyckelkvaliteten är så stark att vi bedömer att den utgör en del av platsens identitet (Fig.25).

Kultiverad: 5

Strukturen av växtligheten utgörs av tydliga planteringar/rabatter och förvaltningsgraden på platsen och området visar tydligt på att människor påverkar platsen (Fig. 27). Fontänen i form av en stensulptur är ytterligare ett kulturinslag. Upplevelsen av nyckelkvaliteten är så stark att vi bedömer att den utgör en del av platsens identitet.

Naturlig: 0

Fig. 27. (2022). Kultiverad växtlighet.
Foto: Maja Vidarsson.

Det finns inga element på platsen som gör att den upplevs *naturlig*

Öppen: 5

Platsen upplevs som *öppen* då dess angränsning till Mälaren skapar ett öppet landskapsrum samt obehindrade vyer och siktlinjer (Fig. 28). Inom parken finns där även öppna gräsytor som medger viss aktivitet. Upplevelsen av nyckelkvaliteten är så stark att vi bedömer att den utgör en del av platsens identitet.

Sammanhållen: 1

Parken har tydliga gränser och omgivning gör sig starkt påmind. Den rumsliga upplevelsen i parken är varierad och inte enhetlig vilket minskar den *sammanhållna* upplevelsen. Området i sig är relativt överblickbart och strandpromenaden och övriga gångstråk på platsen gör att rörelsen på platsen är styrd i vissa riktningar. Mälaren utgör det element som gör att platsen

Fig. 28. (2022). Hela platsen öppnar upp sig mot Mälarens vatten.
Foto: Maja Vidarsson.

upplevs *sammanhållen*. Därav bedömer vi att kvaliteten finns men är inte är karaktärgivande för platsen.

Rofylld: 1

Eftersom det är en urban plats med höga sociala värden var det svårt att finna platser där upplevelsen av *rofylld* var påtaglig. Platser som uppfattades som rofyllda var längst ut på en brygga och miljöer med utblickar över vattnet. Bedömningen blir att kvaliteten finns men är inte är karaktärgivande för platsen.

Vad vi tar med oss i gestaltningen

- Variation i olika typer av sittmöbler.
- Hur bänkar är organiserade för att markera ut turbåtar.
- Utegyms.
- Variationen i växtligheten.
- Bryggornas utformning

Fig. 29. (2022). Hornsbergs strandparks välvda kajkant.
Foto: Hamrén, Mattias . /

Hornsbergsstrand - Stockholm

Hornsbergs strandpark ligger på nordvästra Kungsholmen i Stockholm (Fig. 30). Parken är 700 meter lång och mellan 27–36 meter bred (Nyréns u. å.). Längs med parkens nordvästra sida omger Ulvsundasjön parken medan en gata med lägenhetshus i ca åtta våningar, med undantag för några punkthus upp till 20 våningar skapar en tydlig vägg längs parkens sydvästra sida. Parken som är en del av ett sammanhängande parkstråk anlades i början på 2000-talet i samband med anläggandet av bostäder i närliggande kvarter och stod färdig 2012 (Stockholm stad 2022). Kvarteren och parken bestod innan exploatering av ett gammalt industriområde och parken är delvis anlagd på utfyllnadsmassor från anläggningen av kvarteren (Stockholms stad 2022). Bakom gestaltningen av parken står Nyréns arkitekter med Bengt Isling som uppdragsansvarig arkitekt (Nyréns u. å.) och parken tilldelades Sveriges arkitekters

landskapsarkitekturpris Sienapriset år 2012 (Stockholm stad 2022).

Parken beståndsdelar är i huvudsak en bryggdel, en torgdel och en parkdel. Parkdelens formspråk följer en organiskt böljande kajkant i betong (Fig. 29) som möter gräsmattor eller planteringar av träd och perenner, och parken avgränsas mot bilväg och kvarter av en granitmur. Ett slingrande gångstråk i asfalt löper genom hela parkdelen och ett cykelstråk är anlagt på utsidan av granitmuren mot kvarteren. Parken har en tydlig rytm där rum med klippta gräsytor varvas med trädplanteringar med perenner i fältskiktet. I nordöst övergår parkdelen sedan i ett fortsatt parkstråk längs Karlbergskanalen och i sydväst ansluter parken mot Kristinebergsparken.

Torgdelen som ansluter från parkdelen kontrasterar mot parkens organiska formspråk men en strikt geometrisk formspråk i kvadrater och rektanglar. Det organiska formspråket fångas upp i vertikala murar riktade med kortsidorna mot vattnet och fungerar som informella sittplatser. Förutom detta finns gräs- och gruspartierer med träd. Torgdelen som

Fig. 30. Kartan visar den del av Hornsbergsstrand som omfattades av PSD-analysen. Skala 1:4000 (A3). Kartunderlag: © Lantmäteriet. Bearbetat av Käthy Janstad

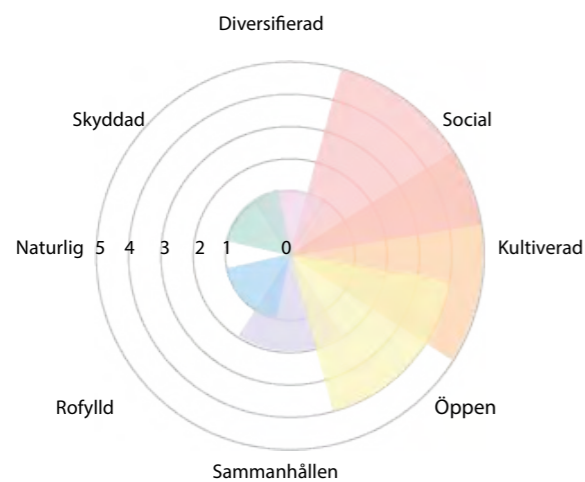

Fig. 31. PSD-analysdiagram för Hornsbergsstrand som visar fördelningen mellan hur stark upplevelsen är för de olika nyckelkvaliteterna. Social, kultiverad och öppen är de som är mest framträdande på platsen.

tillhör parken ansluter sömlöst till Moa Martinssons torg som ligger ovanför parken mot kvarteren. Detta är ingen slump då även Moa Martinssons torg gestaltades av Bengt Isling i samband med gestaltningen av Hornsbergs strandpark (Nyréns u. å.).

Bryggdelen består av en bryggpromenad och gradänger som utgör små rum där det finns plats att lägga en filt eller handduk. Formspråket är likt torgytan geometriskt men kompositionen friare och mer uppbruten.

PSD-analys

Skyddad: 1

Parken saknar till stor del intimare rum. På några få platser mellan trädplanteringar och vattnet skapas små rum vilket ger upplevelsen av *skydd* (Fig. 34). Muren som löper längs med gatan ger ett litet *skydd* från

Fig. 32. (2022). Den tydliga rytmen längs stråket med planteringar och gräsytor som varvas. Bidrar till upplevelsen av kultiverad. Foto: Janstad, Käthy.

gatan, men det finns få platser som inte upplevs som exponerade. Bedömningen blir därför att kvaliteten finns men är inte är karaktärsgivande för platsen.

Diversifierad: 1

Platsen är stramt gestaltad med få element, ett sparsamt och enhetligt växtval. Växtligheten är dessutom planterad artvis i enskilda planteringar, med undantag för ett fåtal perennplanteringar med gräs. Det tydliga och strama formspråket med få typer av material ger ett enhetligt och samlat intryck. En faktor som ger viss diversitet är att det finns ett mått variation i typer av funktioner på platsen. Därav bedömer vi att kvaliteten finns men är inte är karaktärsgivande för platsen.

Social: 5

De *sociala* kvaliteterna på platsen är många

Fig. 33. (2022). Vattnet bidrar starkt till upplevelsen av öppenhet på platsen. Foto: Janstad, Käthy.

och framträdande. Flera funktioner som utedusch, scen, grillbord och utegym bidrar till sociala värden och vistelse på platsen. Många platser för vila i olika former finns och används flitigt när vi är på platsen. Exempelvis finns bryggor, solsoffor, mer skulpturala element som murar etc. som nyttjas till att sitta och blicka ut över vattnet. I parkdelen finns gräsytor som kan nyttjas för många sociala aktiviteter som picnic och kubb. Restauranger och handel finns på och i anslutning till torget och längs med hela gatan. Upplevelsen av nyckelkvaliteten är så stark att vi bedömer att den utgör en del av platsens identitet (Fig. 31).

Kultiverad: 5

Längs med parkpromenaden varvas planteringar och gräsytor i separata tydliga avsnitt vilket skapar en tydligt ordnad rytm

Fig. 34. (2022). Utrymmet mellan trädplanteringar och kajkanten kan ge en upplevelse av skydd. Foto: Janstad, Käthy.

genom parkstråket. Att parken är påverkad av människor framgår även genom skötsel av gräsmattorna samt perennplanteringarnas enhetliga gestaltning (Fig.32). Formspråket i parken som helhet är en av parkens starkaste karaktärer och identitetsmarkörer för parken. Med hänsyn till parkens skulpturala utformning blir nästan materialen sekundära i fråga om det kultiverade intrycket men även cortenstål, trä och betong bidrar till att ge parken ett kultiverat intryck. Upplevelsen av nyckelkvaliteten är så stark att vi bedömer att den utgör en del av platsens identitet.

Öppen: 4

Parken har en övergripande *öppen* karaktär. Upplevelsen kommer från de många öppna platserna som förstärks av vattnet som tillåter långa utblickar. Parkens konvexa form accentuerar *öppenheten* och riktningen mot

vattnet (Fig.33). Bebyggelsen längs parkens ena sida ger en vägg i söder och tillsammans med muren mot gatan och trädplanteringar bidrar dessa till att ge parken en något intimare känsla, något som inte påverkar karaktären av öppenhet nämnvärt.

Sammanhållen: 2

Platsens omedelbara anslutning till den omgivande staden gör att parken upplevs som en del av staden och sin omgivning snarare än att man upplever att vara avsluten av parken. Skalan på den omgivande staden och parkens storlek inverkar på känslan. Stråket och den rumsliga enhetligheten samt vattnet ger dock en visst intryck av sammanhållenheter. Därför bedömer vi att kvaliteten finns men är inte en del av platsens identitet.

Rofylld: 1

Platsen tydliga *sociala* karaktär gör att det finns få *rofyllda* platser. Människor är konstant i rörelse längs stråket som skär genom hela parken. Även ljud från omgivningen gör sig konstant påmind när vi är på platsen vilket gör att känslan av ro inte infinner sig. Däremot ger utblicken över det stilla vattnet en något rofylld känsla. Därav bedömer vi att kvaliteten finns men är inte är karaktärsgivande för platsen.

Naturlig: 0

Växtematerialet är i huvudsak exoter och planteringarna strikt ordnade och gräsmattorna är klippta. Träden är placerade i en tydlig geometri. Växtematerialet i relation till parkens starka formspråk gör att den saknar helt upplevelsen av *naturlig*.

Vad vi tar med oss i gestaltningen

- Parkens tydliga uppdelning i programmering gör den härlig och skapar en rytm läng med stråket.
- Den intima karaktären platsen har genom att bilväg avskärmas med murar och växtlighet

- Torget och dess gruspartierer med träd
- Inspiration kring olika varianter av grändar

Platsanalys

I detta avsnitt beskrivs PSD-analyserna för Inre hamnen, Östra åstråket och Granskär, Västra åstråket och Gurkparken redovisas. Utöver detta så redovisas övriga analyser och inventeringar för Inre hamnen. I avsnittet beskrivs även vilka aspekter från PSD-analyser och platsbesök som togs fasta på eller inspirerade oss inför gestaltungsfasen.

En sammanfattning av samtliga PSD-analyser som beskriver vad som togs fasta på inför gestaltningen avslutar avsnittet.

I vår process utgjorde detta avsnitt en del av förstudien.

*Fig. 35. (2022.). Är änder ett naturligt inslag på en plats utifrån PSD-modellen?
Foto: Vidarsson, Maja.*

Fig. 36. Inre hamnen med vy mot Faxeholm och de gamla hamnmagasinen. I bild syns även turbåten M/S Moa som tillsammans med taxibåtarna utgör kopplingen till skärgården.
Foto: Maja Vidarsson.

Fig. 37. Kartan visar arbetets geografiska avgränsning för Inre hamnen. Skala: 1:5000 (A3)
Kartunderlag: © Lantmäteriet. Bearbetat av Käthy Janstad

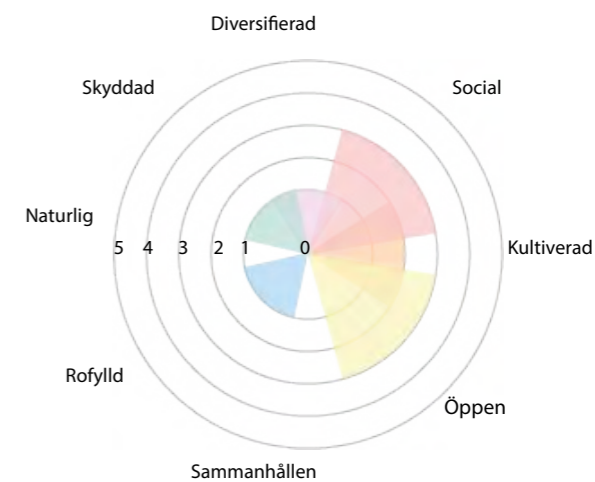

Fig. 38. PSD-analysdiagram för Inre hamnen som visar fördelningen mellan hur stark upplevelsen är för de olika nyckelkvaliteterna. Social, kultiverad och öppen är de som är mest framträdande på platsen.

Inre hamnen

Vid vårt besök vid Inre hamnen (Fig.37) genomfördes i tre moment. Det genomfördes en inventering, analys och PSD-analys (Fig. 38). I följande delar presenteras dessa moment och avslutas med en sammanfattning av vad vi tar med oss till gestaltningen.

PSD-analys

Skyddad: 1

Vid Inre hamnen är det få platser som ger en upplevelse av *skyddad*. Den öppna karaktären gör att platsen upplevs som exponerad för sin omgivning. Det orsakas framförallt av att platsen saknar tydlig rumslig avgränsning och lite vegetation. Ljud och rörelser

från anslutande element som vägar och infrastruktur blir påtagliga i miljön. Detta gör att vi bedömer att kvaliteten finns men är inte är karaktärsgivande för platsen.

Rofylld: 1

Trots platsens exponering för den omgivande staden med dess ljud, ger möjligheten till att blicka ut över vattnet (Fig.36) en förnimmande känsla av rofylldhet. Platsens läge i stadens utkant och frånvaro av genomfartsvägar bidrar även till en lugnare miljö. Däremot saknar platsen element som skapar en rofylld miljö, som exempelvis vegetation som skapar avstånd till närmiljön och andra människor. Vi bedömer att kvaliteten finns men är inte är karaktärsgivande för platsen.

Social: 3

En av de mest framträdande kvaliteterna är spåren av sociala aktiviteter. Exempelvis

Fig. 39. (2022). Skyltar som visar olika sociala kvaliteter på platsen.
Foto: Maja Vidarsson.

Fig. 40. (2022). En väggmålning på industribyggnaderna vid Inre hamnen. Ett uttryck för kultur. Foto: Maja Vidarsson.

Fig. 41. (2022). En av de mer öppna platserna vid Inre hamnen. Längre fram antyds det att platsen får en mer sluten karaktär i och med byggnaderna. Foto: Maja Vidarsson.

Fig. 42. (2022). Bilden visar ett av de enda partier med grönska i Inre hamnen. Skötsel och trädens grupperingar ger en upplevelse av kultiverad. Det visar även på en plats med sociala kvaliteter.
Foto: Maja Vidarsson.

finns altan och byggnad för en sommarrestaurang, servicehus och plats för skärgårdstaxi, men även grillplatsen och en sittbar kajkant kan tänkas vara platser för social samvaro (Fig. 39). Några skyltar med information på olika språk antyder även att platsen besöks av turister. Därför bedömer vi att kvaliteten finns och påverkar upplevelsen av platsen.

Diversifierad: 1

Inre hamnen ger i huvudsak ett monotont intryck. Platsen upplevs som sliten där de olika delarna saknar tydligt sammanhang. Markmaterialen är till största del hårdgjorda ytor av grus, asfalt, betong och träbryggor, med undantag för ett parti med gräs och ett fåtal träd. Även växtligheten har en

tydlig urban karaktär och består av ett fåtal träd som placerats artvis i grupper om tre (*Prunus virginiana*, *Salix fragilis* 'Bullata' och *Betula sp.*). Därav bedömer vi att kvaliteten finns men är inte är karaktärsgivande för platsen.

Sammanhållen: 0

Trots den låga nivån på diversifieringen ger upplevelsen av platsen heller inte en *sammanhållen* känsla. Strukturen och innehållet på platsen har inget tydligt sammanhang. Dess öppna karaktär medger en överblickbarhet och omgivningarna blir påtagliga, vilket inte inger någon känsla av att vara i en annan värld. Denna kvalitet upplevs alltså inte på platsen.

Kultiverad: 2

Det som upplevs som *kultiverat* är gräsmattan, trädens gruppering om tre samt träbryggorna. Det är värt att notera att vid det angränsande industriområdet till Inre hamnen finns flera kulturuttryck som en stor väggmålning (Fig.40) och streetart som upplevs och syns från Inre hamnen. Även ett gammal ramsåg (Johnson 2011:23) som kopplar an till industrins historia finns utanför byggnaderna. Därför bedömer vi att kvaliteten finns men är inte en del av platsens identitet.

Naturlig: 0

Det enda som kan upplevas vara *naturligt* på platsen är en björkdunge. Dock upplevs den ha lite inverkan på platsen att upplevelsen av kvaliteten naturligt saknas därför (Fig. 42).

Öppen: 3

Platsens linjära struktur gör att den upplevs som trång, speciellt kring passager mellan byggnader och vatten. Under vissa passager blir upplevelsen att vara trängd extra påtaglig då man passerar en sommarrestaurang med tillhörande uteservering. Längst österut på platsen finns en öppnare yta (Fig. 41) med plats att röra sig, annars begränsas rörelsen till stråket längs med ån. Därför bedömer vi att kvaliteten finns och påverkar upplevelsen av platsen.

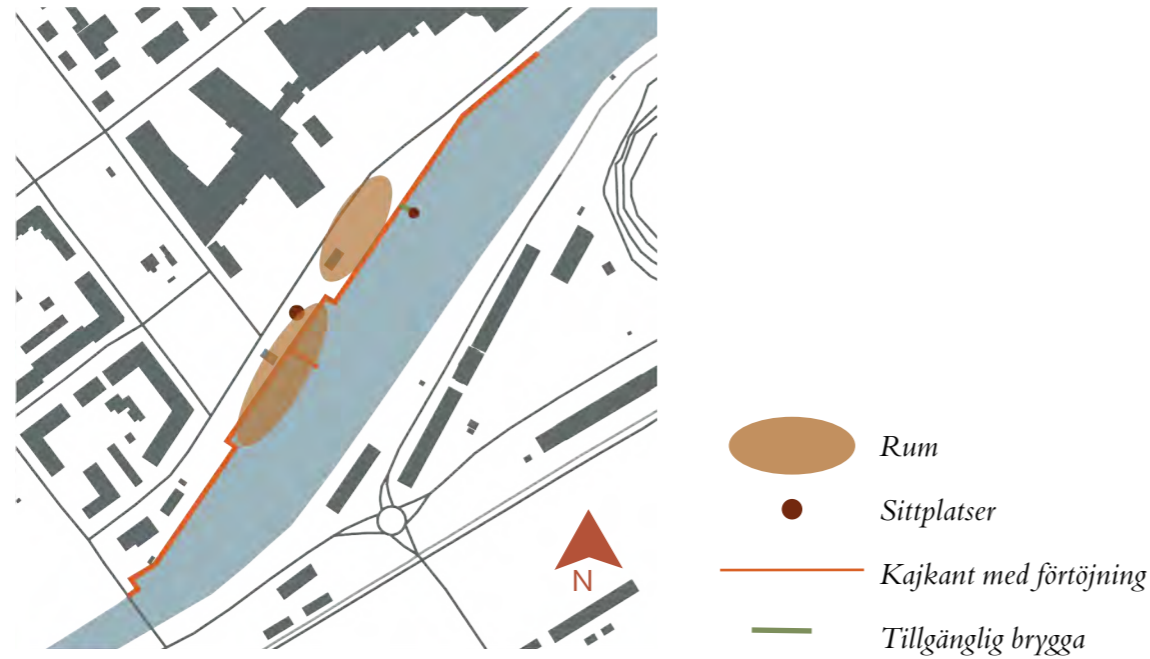

Fig. 43. Analysplan vattenkontakt, sittplatser och rum.
Skala: 1:5000 (A3)

Vattenkontakt sittplatser och rum

Längs med hela Inre hamnens kajkant kan båtar lägga till vilket minskar vattenkontakten för besökarna. Dock utgör båtarna ett karaktärgivande inslag i miljön och är en länk ut till skärgården. En brygga med sittplatser finns att tillgå som besökare men inte under vintern. Den andra bryggan är till för ribbåtarna. Det finns få sittplatser vilket minskar möjligheten för människor att stanna upp en längre tid på platsen och

njuta av vyerna och vattnet (Fig.30).

Kajkantens form vid gästhamnen skapar en intressant miljö i bra solläge. I den östra del vid nuvarande husvagnsparkering syns konstverket och industribyggnaderna påverkar upplevelsen av platsen. Ytan har en öppen karaktär som medger möjligheter till att ha en torgyta som kan samspela med byggnaderna och dess verksamheter.

Platsen har ingen tydlig uppdelning i programmerade ytor vilket gör att den upplevs som osammanhängande. Detta förstärks av att byggnader återkommer längs hela stråket utan tydligt sammanhang (Fig. 43).

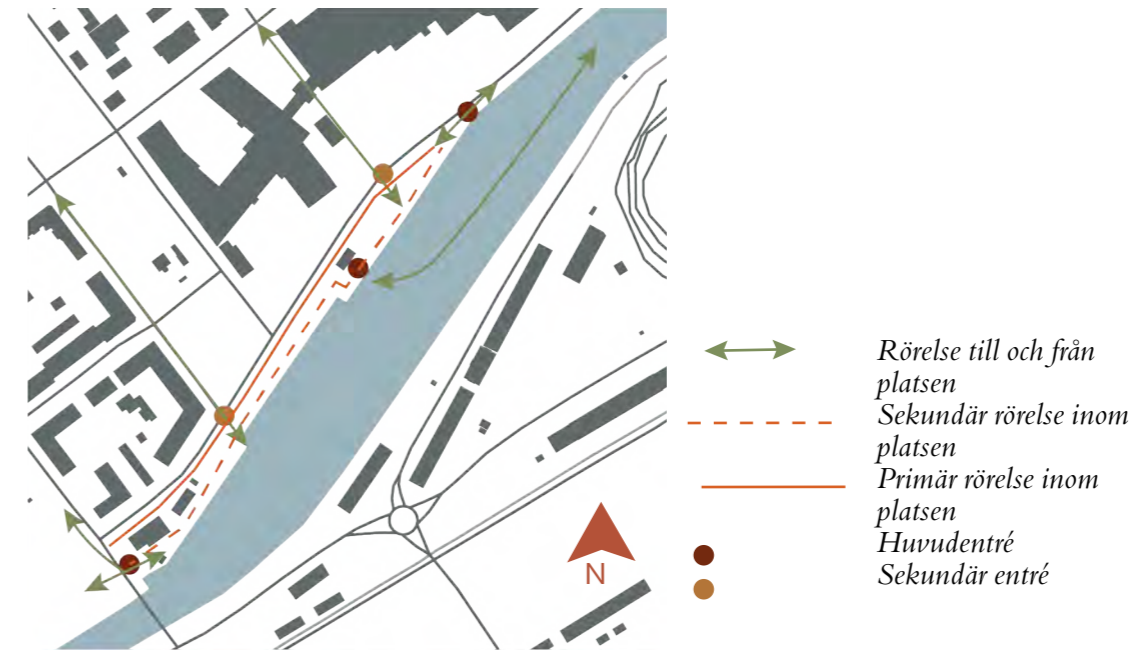

Fig. 44. Analysplan för rörelse till och från platsen, inom området samt entréer. Skala: 1:5000 (A3)

Rörelse och entréer

Vid platsbesöket noterades att de flesta personerna som gick vid Inre hamnen valde att gå längs vägen istället för utmed kajkanten. På så sätt förlorades kontakten till vattnet på grund ut av avståndet och byggnaderna. Detta kan dock ha berott på att det var mycket is längs kajkanten. Trots isen var det ändå några som valde att gå ut med kajkanten. Detta tolkade vi som att det finns en vilja att röra sig nära vattnet (Fig. 44).

På platsen idag fanns det inget som upplevdes som entréer eller talade för att det att Inre hamnen var en del av ett stråk. Tre

potentiella huvudentréer identifierades. En i vardera ände på området med anslutningar till Gurkparken och Östra åstråket samt den plats där M/S Moa ligger förtöjd vilket utgör entrén från skärgården. Ytterligare två sekundära entréer identifierades vid anslutande gator (Fig. 44).

Verkstaden i västra delen av Inre hamnen utgör ett visuellt hinder och fysisk barriär för kopplingen mellan Inre hamnen och Gurkparken (Fig. 44).

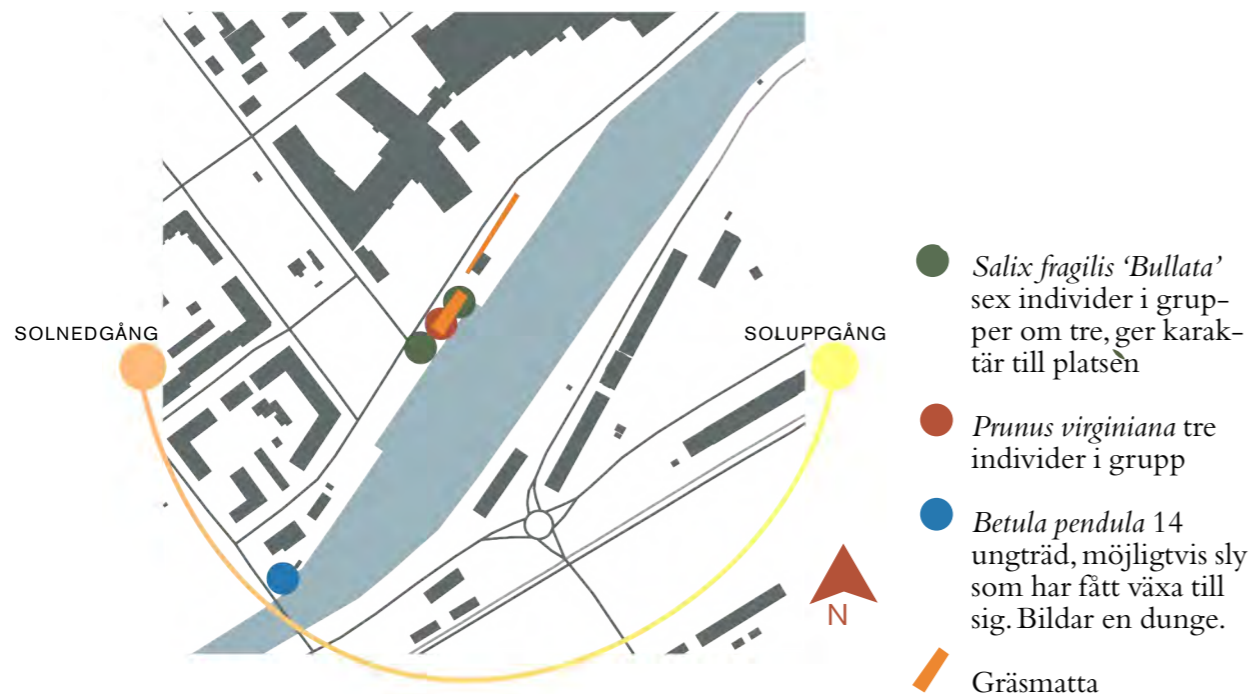

Fig. 45. Inventering växtlighet och solstudie. Skala: 1:5000 (A3)

Inventering och analys av växtlighet, ståndort samt solstudie

För Söderhamn är växtzon 4 gällande (Riksförbundet Svensk Trädgård u.å.). Platsen är till viss del vindutsatt då den är öppen till sin karaktär och för att staden ligger nära kusten. Platsen är solig men morgonsolen och kvällssolen är begränsad på grund ut av omkringliggande topografi (Fig. 45).

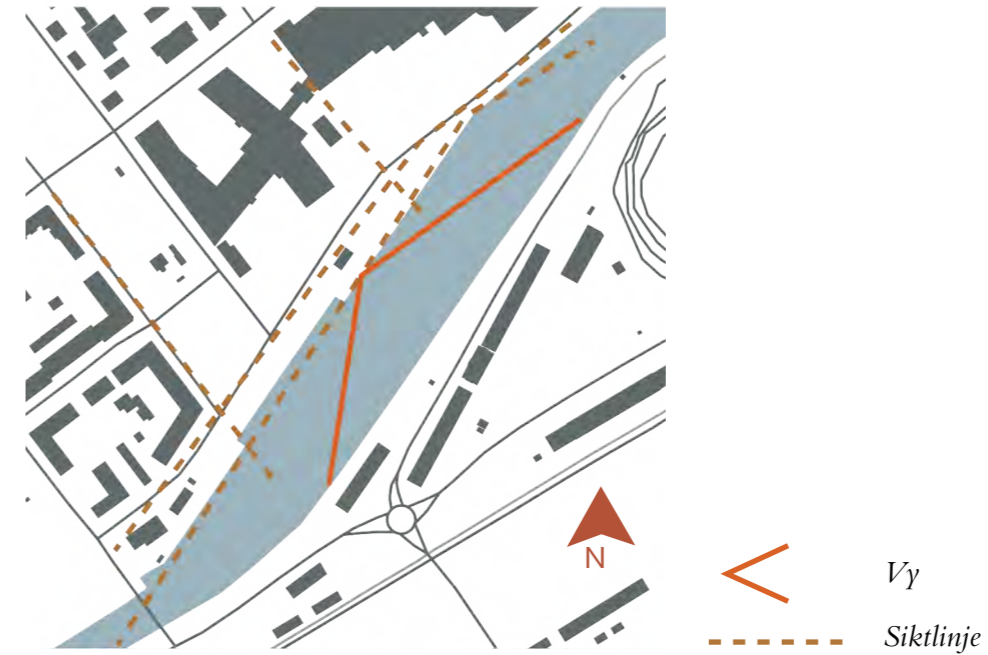

Fig. 46. Analysplan siktlinjer och vyer. Skala: 1:5000 (A3)

Siktlinjer och vyer

Platsens öppenhet idag medger långa siktlinjer till landmärken som Oscarsborg och längs med kajkanten. Rutnätstadens gator möjliggör också långa siktlinjer. Söder-

hamns ån möjliggör en 180 graders vy över de gamla hamnmagasinen och Faxeholm samt delar av stadsdelen Östers trähus på andra sidan vattnet. Dessa siktlinjer och vyer är värda att bevara (Fig. 46).

Vad vi tar med oss i gestaltningen

- Öka antalet sittplatser för att möjliggöra längre vistelse på platsen i sol och skugga
- Minska andelen hårdgjorda ytor och tillför gröna värden för att stärka platsen som ett grön/blått stråk

- Möjliggöra rörelse utmed kajkanten och öka kontakten med vattnet
- Bibehåll och utnyttja siktlinjer och vyer i gestaltningen
- Utveckla entrér och synliggöra M/S Moa
- Skapa en flexibel yta som kan fungera som ett torg
- Bevara *Salix fragilis 'Bullata'*
- Samla funktioner för att öka den funktionella rumsindelningen

Fig. 47. (2022). Bilden visar ett parti av Västra åstråket. Den klippta gräsmattan och enhetliga buskaget i smala rader bidrar till upplevelsen av nyckelkvalitetet kultiverad.
Foto: Maja Vidarsson.

Fig. 48. Karta som visar på kopplingen mellan Inrehamnen, Västra åstråket- Gurkparken och Östra åstråket- Granskär. Skala: 1:20 000 (A3). Kartunderlag: © Lantmäteriet. Bearbetat av Käthy Janstad

Västra åstråket - Gurkparken

Gurkparken och Åstråket (Fig.48) står precis inför en upprustning. Därför analyserades området till största del genom illustrationsplanen (Fig. 49). Platsbesöket vägdes in i analysen kring de delar som inte är tänkt att genomgå en större förändring.

Längs med åstråket ska det finnas en lekplats för barn. Stråkets vegetation utgörs till stor del av gräsmatta med träd och planteringar som skärmar av mot parkeringar.

Längs med gångstråket finns en rad med pilträd och sittplatser. Där finns också en kiosk och minigolfbana samt några husbilspareringar (Fig.47).

I Gurkparken finns det en större öppen gräsyta som ska ramas in av halvmåneformade häckar. På andra sidan häckarna kommer det att anläggas ängsmark. Olika former av programmerade aktiviteter förekommer såsom boulebanor, streetbasket, och pingisbord. Även här ska det finnas en lekplats. Det kommer även att finnas yta för en kiosk samt en grusyta för isbana och evangemang (Fig. 49).

Fig. 49. Söderhamn åstråk- etapp 2. Illustrationsplanen visar det förslag som uppstrutningen av Västra åstråket och Gurkparken kommer att resultera i. Det är utifrån denna planen i kombination med platsbesöket PSD-analysen är gjord.

PSD-analys

Öppen: 3

Åstråket upplevs som en relativt *öppen* plats. Mot ån är siktlinjerna helt fria och avgränsningen mot staden varierar från helt genomsiktliga till partier med tätare vegetation, vilket bidrar till den öppna karaktären (Fig. 52). Därför bedömer vi att kvaliteten finns och påverkar upplevelsen av platsen.

Skyddad: 2

Parkstråket upplevs som smalt vilket bidrar till känslan av exponering mot omgivningen och de sittplatser som finns är placerade längs Åstråket. Kontrasterande har Gurkparken tre tydliga väggar från omgivande träd och byggnader som stärker parkens rumslighet och känslan av *skydd* från omgivningen. Däremot saknar parken inre rumslighet och upplevs enbart som en stor öppen yta. Under sommaren kan eventuellt mindre rum upplevas under två stora träd som finns i parken. Exponeringen på platserna bidrar dock till en känsla av säkerhet och kontroll då platserna lätt går att överblicka.

Upplevelsen av *skydd* är något som delvis kan förändras vid den planerade omgestaltningen. Parkstråket kommer att breddas i partier och det tillkommer nya träd, buskar och häckar. Bedömningen är att de nya elementen kommer att stärka känslan av skydd då fler intima rum kan uppstå. Däremot kan de nya inslagen även bidra till att platsen upplevs som otrygg då växtligheten skapar barriäreffekter. Därför bedömer vi att kvaliteten finns men är inte en del av platsens identitet.

Diversifierad: 1

Utifrån planen går det inte att utläsa alla specifika arter men uttrycket är sammanhållet och artvariationen liten. Dessutom har man valt att behålla stora delar av befintligt växtmaterial som i dag består av ett fåtal arter av klassiska parkträd, buskar och klippt gräsmatta. Därav bedömer vi att kva-

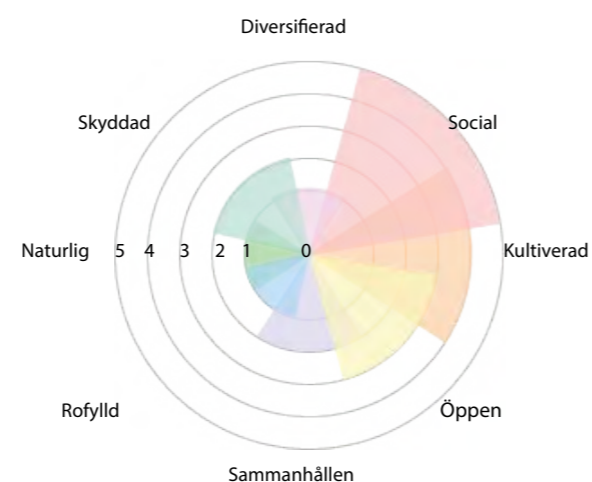

Fig. 50. PSD-analysdiagram för Västra åstråket-Gurkparken som visar fördelningen mellan hur stark upplevelsen är för de olika nyckelkvaliteterna. Social, kultiverad och öppen är de som är mest framträdande på platsen.

liteten finns men är inte är karaktärgivande för platsen.

Naturlig: 1

En planerad äng i Gurkparkens norra del kan komma att bidra till en upplevelse av variation och ge ett mer *naturligt* intryck till platsen (Fig. 49). Därav bedömer vi att kvaliteten finns men är inte är karaktärgivande för platsen.

Kultiverad: 4

Parken och stråkets utformning, förvaltningsgrad, artval samt dess placering och komposition ger intrycket av en gestaltad miljö där upplevelsen av en *kultiverad* miljö är stark. Dessa faktorer leder till bedömningen att kvaliteten är en del av parkens karaktär.

Fig. 51. (2022). Minigolfbanan skapar förutsättningar för sociala möten vilket förstärker upplevelsen av nyckelkvaliteten social. Foto: Maja Vidarsson.

Sammanhållen: 2

Upplevelsen av det *kultiverade* gör även att parkstråket upplevs som *sammanhållen* men inte i hög utsträckning. Därför bedömer vi att kvaliteten finns men är inte en del av platsens identitet.

Rofylld: 1

Parkens och stråkets geografiska läge i staden och dess direkta närmiljö gör att platsen inte upplevs särskilt rofylld. Parkens sociala identitet skapar inte stora möjligheter för att finna *rofyllda* miljöer. Dock har närvaron av vatten på platsen en inverkan och ger en viss upplevelse av en *rofylld* plats. Därav bedömer vi att kvaliteten finns men är inte är karaktärgivande för platsen.

Fig. 52. (2022). Söderhamns ån påverkar upplevelsen av nyckelkvaliteten öppen. Den medger långa siktlinjer och vyer. Foto: Maja Vidarsson.

Social: 5

Både Åstråket och Gurkparken ger intrycket av starka *sociala* kvaliteter (Fig.50). Förutom redan befintliga funktioner som caféer, boulevaner och minigolf tillkommer ytterligare aktiviteter som basketplan, pingisbord och lekplatser (Fig. 51). Det planeras även för lugnare aktiviteter med hängmattor, bryggor och sittplatser (Fig. 49). Då de sociala aspekterna är de dominerande inslagen på platsen bedömer vi att kvaliteten utgör en del av parkens identitet.

Fig. 53. (2022). En kajkant i trä längsmed Västra åstråket som upplevs som en kultiverad kvalitet och påverkar hur starkt den naturliga kvaliteten upplevs på platsen.
Foto: Maja Vidarsson.

Östra åstråket-Granskär

Åstråket efter Inre hamnen är den del som kopplar samman staden med Granskärs våtmark. Åstråket är smalt med grusad gångväg, stigar och några enstaka bänkar. På ena sidan av stråket ligger ett industriområde som döljs av vegetation i form av träd, buskar och vass. På andra sidan möter stråket vattnet med en kajkant i trä. Vid slutet av stråket i anslutning till våtmarken övergår vegetationen vid vattnet till stora vassområden som även karakteriserar våtmarkens vegetation.

Granskärs våtmark är 9 ha stort och anlagd på en tidigare naturlig våtmark (Söderhamn Nära u.å.) Den utgör en del i reningsprocessen för avloppsvattnet, innan det når Söderhamnsfjärden och består av två dammsystem med totalt åtta dammar. Både till och inom området finns det gång- och cykelstråk vilket gör den kan nyttjas som ett utflyktsmål och för studiebesök (Söderhamn Nära u.å.). Vid tillfället för platsbesöket var Granskärs våtmark översvämmat vilket resulterade i att vi inte kunde gå runt inom området. Observationerna och bedömningarna för området fick göras utifrån (Fig. 54).

Fig. 54. Karta som visar på kopplingen mellan Inrehamnen, Västra åstråket- Gurkparken och Östra åstråket- Granskär. Skala: 1:20 000 (A3). Kartunderlag: © Lantmäteriet. Bearbetat av Käthy Janstad

PSD-analys

Kultiverad: 1

Även om det finns spår efter mänsklig aktivitet på platserna i form av kajkanter i trä, bänkar, soptunnor och gångstråk upplevs platserna inte som särskilt kultiverade. Anledningen till detta beror till stor del på att den naturliga kvaliteten är stark och karaktärsgivande på dessa platser. Därav bedömer vi att kvaliteten finns men är inte är karaktärsgivande för platsen (Fig.53).

Sammanhållen: 4

Från det att Inre hamnen lämnas och promenaden fortsätter utmed vattnet, blir känslan av att lämna staden bakom sig påtaglig och en känsla av att vara på väg ut i naturen infinner sig. Upplevelsen av att inträda i en annan värld framträder och förstärks av två stenar på vardera sida om gångstråket som markerar slutet på ett område och början på något nytt. Den sammanhållna karaktären på stråkets och våtmarkens vegetation skapar en enhetlig-

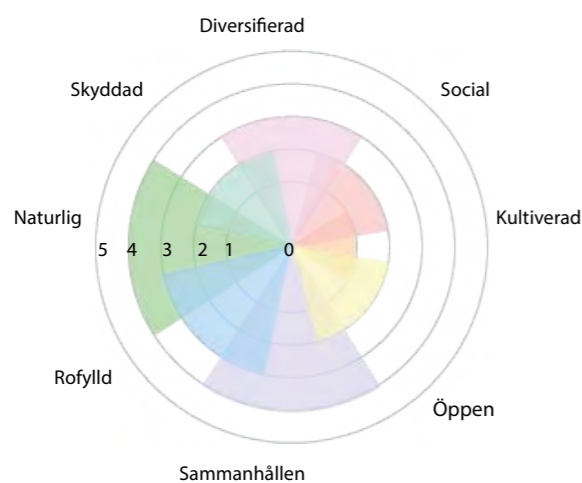

Fig. 55. PSD-analysdiagram för Östra åstråket- Granskärsom visar fördelningen mellan hur stark upplevelsen är för de olika nyckelkvaliteterna. Sammanhållen och naturlig är de som är mest framträdande på platsen.

het som förstärks av platsernas koppling till vattnet (Fig. 56). Kanalen blir bredare och öppnar upp sig mot Söderhamnsfjärden vilket bidrar till känslan av att vara någon annanstans och kopplingen till havet blir starkare i upplevelsen. Dessa faktorer leder till bedömningen att kvaliteten är en del av parkens karaktär (Fig.55).

Social: 2

Den *sociala* kvaliteten var inte stark på dessa platser. Det fanns en grillplats med vindskydd som kan vara en punkt där människor träffas. I övrigt är det mest funktionen som stråk som utgör den sociala aspekten och möjligheten till möten. Därför bedömer vi att kvaliteten finns men är inte en del av platsens identitet.

Fig. 56. (2022). Växtligheten längs Östra åstråket och vattnet stärker upplevelsen av sammanhållen.
Foto: Maja Vidarsson.

Skyddad: 2

Det fanns några platser längs stråket som upplevdes som mer *skyddade* på grund av växtlighet. Eftersom stråket är smalt var det svårt att finna platser som inte påverkades av människor som använder gångstråket. Vid våtmarken uppskattas det att det kan finnas fler platser som upplevs *skyddade* då platsen har mycket vegetation. Därför bedömer vi att kvaliteten finns men är inte en del av platsens identitet.

Naturlig: 4

Vegetationen upplevs som *naturlig* och opåverkad av människor förutom partier där vegetationen har beskurits till förmån för gångstråket. Den upplevda känslan av naturlighet beror på att det finns en variation av trädarter i olika åldrar, högt gräs och vass som ser spontant etablerat ut. Även om våtmarken är anlagd (Söderhamn Nära

Fig. 57. (2022). Vegetation och utformning ger en huvudsaklig naturlig känsla.
Foto: Maja Vidarsson.

u.å.) uppfattas den som ett naturligt inslag i landskapet. Dessa faktorer leder till bedömningen att kvaliteten är en del av parkens karaktär (Fig.57).

Diversifierad: 3

Variation i växtlighet och kopplingen till vattnet ger goda förutsättningar för ett rikt och varierat djurliv. Området innefattar olika typer av miljöer som våtmark, öppet vatten och land. Längs stråket finns det även en viss variation av öppna och slutna rum. Därför bedömer vi att kvaliteten finns och påverkar upplevelsen av platsen.

Öppen: 2

Eftersom platserna utgörs av ett relativt smalt stråk och en våtmark finns där inte några *öppna* ytor som tillåter aktiviteter. Däremot skapar stråkets läge invid vattnet

Fig. 58. (2022). Vyer som bidrar till en rofylld upplevelse.
Foto: Maja Vidarsson.

obrutna siktlinjer. Några skyddade platser fanns även längs stråket där vegetationen skapade starkare rum. Därför bedömer vi att kvaliteten finns men är inte en del av platsens identitet.

Rofylld: 3

Eftersom stråket leder bort från staden och våtmarken ligger i utkanten upplevs platserna som *rofyllda*. Vyerna ut över vattnet förstärkte ytterligare denna känslan (Fig. 58). Läget medför också att det inte är lika mycket människor i rörelse även om det verkar vara ett använt stråk och plats. Därför bedömer vi att kvaliteten finns och påverkar upplevelsen av platsen.

Slutsatser kring PSD- analysen

Utifrån PSD-analyserna för referensexemplerna, Västra åstråket-Gurkparken, Östra åstråket- Granskärs och Inre hamnen kan tre övergripande slutsatser dras som sätter vissa ramar för gestaltningen av Inre hamnen. En av dem är att tre sammanhängande nyckelkvaliteter med höga värden ger platsen en starkare identitet. Därför väljer vi att lyfta fram och utveckla tre nyckelkvaliteter för Inre hamnen eftersom Stoltz och Grahn (2021) beskriver att sådana platser är mest uppskattade av människor.

Den andra är att omkringliggande miljöer har inverkan på upplevelsen av kvaliteter på en plats och påverkar till viss del förutsättningarna för dem. Den tredje handlar om styrkan i att sätta en grön miljö i relation till andra, vilket skapar möjligheter till att komplettera och kontrastera i kvaliteter. På så sätt skapas en variationsrik grönstruktur med många värden. Dessa två aspekter tar vi hänsyn till i urvalet av vilka nyckelkvaliteter som vi väljer att stärka för Inre hamnen.

Tre sammanhängande nyckelkvaliteter och en plats identitet

Den första slutsatsen som kan dras är att sambandet mellan tre starka intilliggande nyckelkvaliteter på en plats och hur det skapar förutsättningar för en harmonisk och sammanhängande plats. Detta går i linje med Stoltz och Grahns (2021) teori om att en plats med tre intilliggande kvaliteter skapar hög synergi och låga konflikter mellan estetiska funktioner. I analysen av referensexemplen var detta samband synligt eftersom dessa platser upplevdes ha höga värden inom tre sammanhängande nyckelkvaliteter; *socialt, kultiverad och*

öppen. Platserna bedömdes ha starka identiteter och vara uppskattade av människor. I analysen av Västra åstråket-Gurkparken bekräftades teorin än en gång eftersom även denna platsen hade höga värden inom tre sammanhängande nyckelkvaliteter; *socialt, kultiverad och öppen*. Dock är det viktigt att lyfta fram att vi inte fysiskt kunde bedöma parken och därmed inte fånga hela upplevelsen.

Östra åstråket- Granskärs värden skiljde sig från de övriga platserna och hade enbart två kvaliteter med höga värden; *naturlig och sammanhållen*. Detta gjorde att platsen inte upplevdes ha samma tydliga identitet. Resultatet från analysen visade på en jämnare fördelning i upplevelsen av nyckelkvaliteterna jämfört med resultatet från referensexemplerna och Västra åstråket-Gurkparken. Denna faktorn kan ha gjort det svårare att uppnå de högsta värdena för en nyckelkvalitet vilket i sin tur resulterat i att platsen inte upplevs ha samma starka identitet. Det blir alltså inte lika självklart att beskriva platsen som exempelvis *kultiverad eller naturlig*.

Ett annat sätt som Östra åstråket- Granskär skilde sig från de övriga platserna var att de hade högst värden för kvaliteten *rofylld* av samtliga platser, vilket är en viktig kvalitet för stressreducering (Stoltz & Grahn 2021). Tillsammans med dess höga värden för *naturlig och sammanhållen* gör det detta till den plats som har störst förutsättningar för att påverka människors mental hälsa genom stressreducering.

Inre hamnen har låga värden på samtliga nyckelkvaliteter jämfört med Västra åstråket- Gurkparken samt Östra åstråket- Granskär. Dess starkaste kvaliteter var; *socialt, kultiverad och öppen*. Genom att stärka vissa av nyckelkvaliteterna kan upplevelsen av Inre hamnens identitet stärkas och få ett sammanhang i det blå-gröna stråket.

Omgivningens inverkan

Inre hamnens starkaste kvaliteter var de samma som för referensexemplen och Västra åstråket- Gurkparken. Eftersom referensexemplen valdes utifrån att det skulle utgöra platser som liknade Inre hamnen är det inte konstigt att analyserna var snarlika i vilka kvaliteter som upplevdes starkast på platserna. Detta talar för att platsens kontext spelar roll för utvecklingen och upplevelsen av kvaliteter. Vår geografiska avgränsning av området och platsens urbana omgivning medför att vissa nyckelkvaliteter skulle vara svårare att uppnå och utveckla i den nya gestaltningen. Dessa är; *öppen, naturlig, sammanhållen och rofylld*.

Med den stora likheten i resultatet av analysen mellan referensexemplen och Inre hamnen hade det varit naturligt att utveckla Inre hamnen utifrån de nyckelkvaliteterna. Gestaltning av Inre hamnen syftar dock till att skapa en plats som utgör en del i ett större sammanhang tillsammans med Västra åstråket- Gurkparken och Östra åstråket- Granskärs. Därför måste valet av kvaliteter ta hänsyn till de nyckelkvaliteter som finns i dessa områden.

Inre hamnens nyckelkvaliteter i relation till Västra åstråket- Gurkparken och Östra åstråket- Granskär

Alla nyckelkvaliteter behöver inte finnas inom samma område men att det är bra om samtliga åtta kvaliteter finns i närområdet från bostaden (Grahn & Stoltz 2021). Eftersom Västra åstråket- Gurkparkens och Inre hamnens analyser visade på flera gemensamma kvaliteter kan en utveckling av dessa för Inre hamnen innebära att platserna blir mer likartade i upplevelsen och identiteten. Då Östra åstråket- Granskär skilde sig från de andra områdena kompletterar de det

blågröna-stråket med andra kvaliteter och tillgodoser andra behov. *Naturlig, sammanhållen och rofylld* är de kvaliteter som har störst verkan på stressreducering vilka återfinns vid Östra åstråket- Granskär. Genom att inte utveckla nyckelkvaliteten *naturlig*, bibehålls en kontrast mellan Inre hamnen och Östra åstråket- Granskär. På det sättet kan upplevelserna för Östra åstråket- Granskärs kvaliteter bibehållas och förstärkas. I sin tur kan det förbättra de hälsofrämjande effekterna kring stressreducering på dem platserna.

Vad vi tar med oss i gestaltningen

Utifrån sammanställningen av analyserna ser vi möjligheter att utveckla tre kvaliteter för Inre hamnen som syftar till att utgöra platsens identitet. Detta är; *Social, Diversifierad och Kulitverad*.

Den sociala kvaliteten utgör redan idag en av Inre hamnens starkaste kvaliteter och dess starka koppling till staden gör att den tjänar ett syfte till att utvecklas som en social mötesplats. Forskningen visar även på att sociala interaktioner är bra för hälsan (Abraham et al. 2010) och passiva aktiviteter vid vattnet kan leda till detta (Völker & Kistemanns 2015) Utifrån detta motiveras utvecklingen av denna kvalitet för Inre hamnen.

Nyckelkvaliteten *diversifierad* var relativt låg i de angränsande gröna miljöerna till Inre hamnen. Därför ses det som en möjlighet att utveckla kvaliteten på platsen. Detta kommer att innebära att Inre hamnen utmärker sig något från de övriga gröna miljöerna och får en egen dragningskraft

och identitet.

Funktionerna och programmeringen av Inre hamnen, omkringliggande bebyggelse samt platsens storlek kommer ha stor inverkan på upplevelsen av platsen. Därför blir det naturligt att förstärka de kulturella värdena. En utveckling av den kvaliteten stärker också sambandet till Västra åstråket-Gurkparken då den kvaliteten är karaktärs-givande för områdena.

Utöver *social, diversifierad och kultiverad* ser vi också en möjlighet till att stärka kvaliteterna; *rofylld och skyddad*. Inslaget av Söderhamnsån vid Inre hamnen skapar en möjlighet för inre kontemplation och enbart vistelse vid vattnet främjar den mentala hälsan (Britton et.al. 2020). Genom att förstärka upplevelsen vattnet kan nyckelkvaliteten *rofylld* bli starkare på platsen. Nyckelkvaliteten *skyddad* kan också till viss del förstärkas på platsen genom att skapa förutsättningar för intimare miljöer.

Med utvecklingen av Inre hamnen kommer den tillsammans med Västra åstråket och Gurkparken samt Östra åstråket-Granskär utgöra ett blågrönt stråk som tillgodoser samtliga åtta nyckelkvaliteter där de flesta har höga värden.

Designfasen

I det här kapitlet beskrivs processen kring hur gestaltningen har utformats. Även om det beskrivs som olika faser har processen inte varit linjär utan faserna har överlappat och gått in i varandra.

*Fig. 59. (2022.). Material under skissprocessen.
Foto: Vidarsson, Maja.*

Fas 1. Fritt skissande

Den tidiga delen i designfasen bestod till största del av skissmoment som var fria i sin utformning. Det var en undersökande skissfas som gick ut på att identifiera funktioner, den rumsliga dispositionen och platsens formspråk. Under skissarbetet i denna fasen började vi även att pröva och testa koncept för att se vart de kunde ta oss i gestaltningen. Ganska snabbt utslöt vi det organiska formspråket då vi upplevde att det bröt mot platsens karaktär och att det inte passade in i konceptet. Parallellt under denna fasen pågick dokumentstudie och inläsning på litteratur kring hälsa och gröna/blå strukturer.

Under denna fasen genomfördes workshopen *MAXA*, workshopen *Vad Om?* och platsbesök med tillhörande inventering och analys. Dessa moment påverkade skissandet under tiden. Det gav oss nya idéer och kunskaper som påverkade vilka aspekter som togs hänsyn till i skissandet.

Insamlandet av inspirationsbilder påbörjades även under denna delen vilket var ett sätt att kommunicera potentiella lösningar och funktioner för platsen.

Resultatet av denna inledande fas mynnade ut i ett första utkast till programplan och programpunkter (Fig. 60-61).

Tematisk skiss-session

Tidigt i skissprocessen, innan platsbesöket, hade vi workshopen *MAXA*. Det var det skisstillsfälle där skissande utgick ifrån förutbestämda ämnen som att maxa: funktioner, grönska och stråk. Syftet var att få igång idéer och tankar kring platsen och som ordet *MAXA* talar om handlade det inte om att begränsa och döma ut idéer utan det var mängden som var syftet. En del av idéerna från detta skisstillsfälle återkom i andra moment i arbetet och skisser exempelvis; *torgyta, utegym, bastu, cykelbana* (Fig. 62-63).

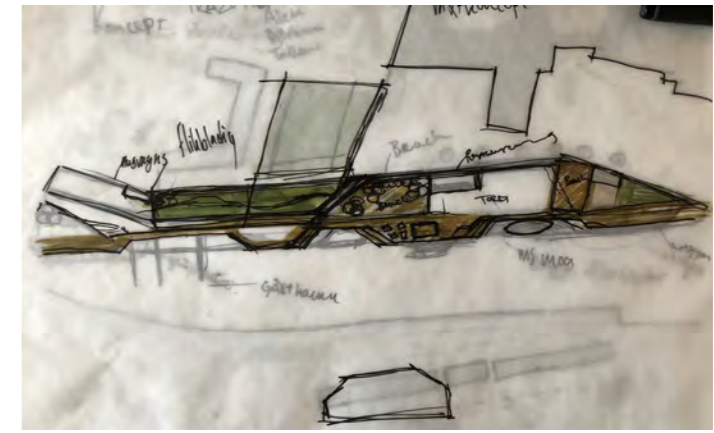

Fig. 60 tv och fig. 61. th Bilderna visar på tidiga skisser när formspråk och rumsindelning undersöktes fritt.

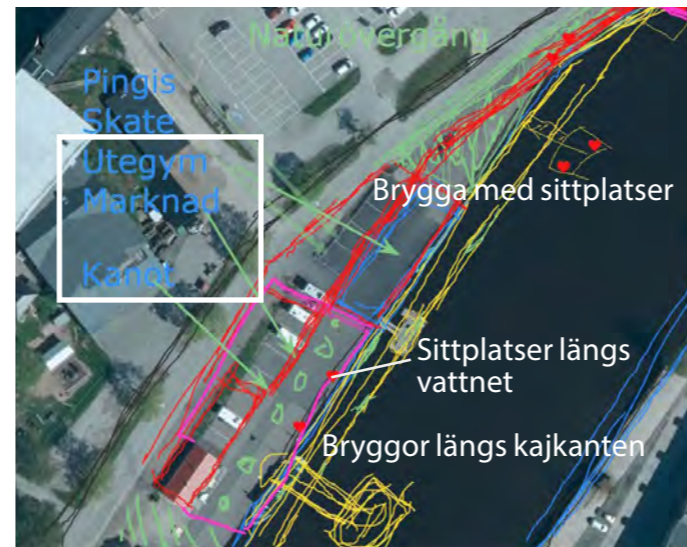

Fig. 62 tv och fig. 63 th. Skisserna visar på vissa av de funktioner från Workshopen *MAXA* som återkommer även i senare skissprocesser. Kartunderlag: © Lantmäteriet. Bearbetat av Käthy Janstad och Maja Vidarsson

Idégenerering Vad Om?

Workshopen *Vad om?* utfördes både tidigt i skissprocessen, när vi själva genomförde den, samt vid ett senare tillfälle i samarbete med Outer space arkitekter. För oss blev det ett sätt att börja utforma ett program för platsen med brukaren i fokus. Som en första selektering togs idéer om funktioner bort som redan finns representerade i anslutande platser. De förslagen som sedan återstod sammanställdes i olika teman för att kunna lyftas fram i programutvecklingen (Fig. 64-65).

Något att göra

En viktig aspekt som återkom i skissandet var möjligheten att göra något på platsen. Det handlade om regelrätta aktiviteter som fysisk aktivitet, att uppleva platsen som en intresseväckande parkdel eller konst, eller att göra platsen till sin genom möjligheter för skapande eller deltagande i konst, kultur eller möjlighet till fysiska aktiviteter. Även möjligheter till att handla eller sitta på en uteservering togs upp.

Stanna på platsen

Att kunna nyttja platsen på flera sätt var framträdande. Ladda telefon, spela musik, tillgång till dricksvatten och internet nämndes. Även servicehus med toalett och dusch, cykelställ/-pump, grill och gästhamn nämndes.

Leda vidare

Flera av förslagen relaterades till hur man kan ta sig vidare från platsen. Förslagen inkluderade saker som turistinformation och informationsskyltar. Också möjligheten att ta sig ut till skärgården lyftes. Att orientera sig med Inre hamnen som utgångspunkt är något som framkom i relation till turisternas behov på platsen. Här har vi också idéer om tydliga siktlinjer och stråk som förenklar orienterbarheten. Även belysning som leder genom platsen under kvällstid.

Sitta/vila

Möjligheten att sitta och vila i flera olika former nämns. Sittplatserna kopplas till olika typer av miljöer som platser i solen, vid vattnet, under träd eller olika grad av exponering. Några typer är mer informella sittplatser som exempelvis hängnät, solsoffor och bryggor. Säsongsanpassade sittplatser med skydd från väder och vind skissas på som varma bänkar eller sittplatser under väderskydd. Även flexibla platser som kan flyttas eller lånas och ställas på bryggor nämns.

Rörelse genom platsen

Rörelsen kring stråk och dess utformning hade en central betydelse för flera idéer. Stråken ska vara lätta att orientera sig utefter och utblickar mot vatten, landmärken och siktlinjer mot staden bör beaktas. Mer rekreativa promenadslingsor som sänker hastigheten på platsen framgick. Behovet av trygghets- och tillgänglighetsanpassningar som skyddande räcke mot kajkant, tillgängliga stråk eller genomsiktig vegetation fördes fram.

Kontakt med vatten

Kontakten med vatten återkom som företeelse både genom passiva och aktiva aktiviteter. De passiva aktiviteterna representerades som möjligheter till att sitta vid, promenera längs och blicka ut över vatten. Flera av förslagen kunde här kopplas till aktiviteter i vattnet som att paddla kajak, utomhuspool, bastu, ta sig ut i skärgården, ramp till bad och skridskor.

Fig. 64 Bilden visar ett exempel på ett scenario och de idéer som kom fram.

Fig. 65. Bilden visar på hur resultatet från workshopen *Vad om?* sammanställdes och kategoriserades.

Idégenerering Vad Om? med Outer space

Likt den föregående workshopen *Vad om?* bestod idéerna från workshopen av associationer som kan kopplas till olika typer av funktioner och aktiviteter som kan appliceras på platsen. För att göra materialet överskådligt och konkretisera vad vi ville ta med oss i skissprocessen, sammanställdes de olika idéerna i fem huvudteman; *Det sociala mötet*, *Att spana på..*, *En härlig vinterdag*, *Kontakt med vatten* och *Den inofficiella lekplatsen*. Vissa idéer ingår i flertalet av de teman vi tog fram och återkommer därför flera gånger.

Det sociala mötet

Detta kopplades till idéer som innefattade passiva och aktiva möten på platsen. Exempelvis nämndes sittplatser, vinterdisco, matmarknader och spontana möten (Fig. 66).

Att spana på..

Många av idéerna som framkom under mötet var kopplade till att blicka ut över sin omgivning. Det kan vara att se andra människor eller ska skapa intressanta platser att titta på som spännande växtlighet. Även att

se utanför området via kikare togs upp.

Kontakt med vatten

Vatten var ett av de tydligaste teman som togs upp. Framst lyftes aktiviteter kopplade till vatten som skridskoåkning, bad, lån av fiskeutrustning och hopptorn, men även några indirekta förslag som knyter an till vattnet som identitet som fiskmarknad och bastu. (Fig. 67)

Den inofficiella lekplatsen

Idéer om stråk och lekbara element framkom under workshopen. En lekhållplats, upptäcksslinga, lekbart växtmaterial och lekskulpturer. Gemensamt för fler av de idéer som nämndes var att det var frikopplat från programmerad lek. Då det redan finns lekplatser längs åstråket kan det bli ett nytt inslag att skapa förutsättningar för lek på ett informellt sätt (Fig. 68).

En härlig vinterdag

Många av idéerna med säsongsperspektiv kom att handla om det frusna havet vilket kan ha berott på vattnets tydliga närvaro på platsen. Aktiviteter som långfärdsskridskor, uppvärmda sittplatser och bastu togs upp (Fig. 69).

Fig. 66,

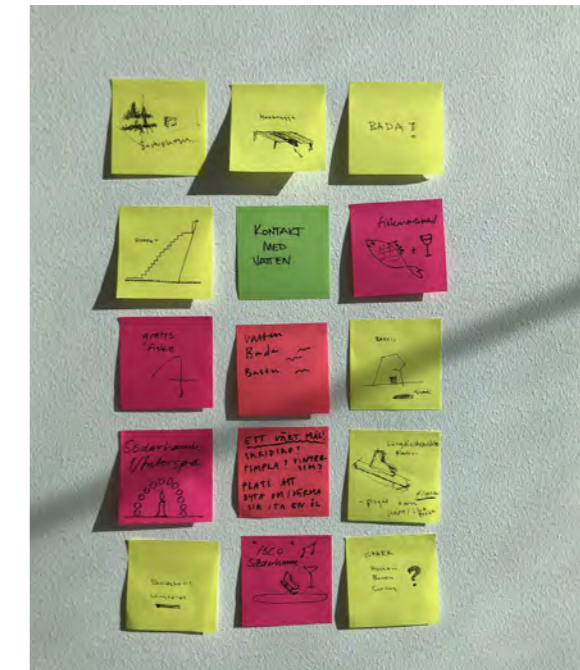

Fig. 67

Fig. 68,

Fig. 69

Fig. 66-69 . Skisserna visar exempel på skissresultatet från olika scenario vid övningen *Vad om? med Outerspace*.

Fas 2. Konzeptutveckling

Utvecklingen av ett koncept påbörjades tidigt i gestaltningsprocessen eftersom det skulle vara ett hjälpmedel i utformningen av platsen. Konceptet försökte vi knyta an till något som associerades till stadens eller Inre hamnens identitet. Dokument- och litteraturoversikten, platsbesöket och våra efterforskningar kring Söderhamn och Inre hamnen låg till grunden för våra tankar kring konceptet.

Inledningsvis genomfördes ett skissmöte kring konceptet där alla ord eller fraser vi kunde komma på och som kunde utvecklas till ett koncept skrevs upp. Till stor del utgjordes de av ämnen som framkommit under förstudien. Därefter valdes ett första koncept ut som kallades för *Brygga över gränser*. Konceptet bidrog inte tillräckligt till gestaltningen vilket innebar att vi återgick till våra ord och begrepp för att hitta ett nytt. Detta resulterade i att konceptet kring sågverket och träindustrin utvecklades. Det konceptet hade betydelse för och koppling till Söderhamns historia och utgjorde även en del av Inre hamnens historia som industrihamn. Detta konceptet fortsatte vi att utveckla under tiden skissandet pågick och modifierade det tills det var renodlat och kunde föra vår gestaltning framåt. Konceptet bidrog till att finna ett formspråk, utforma platser samt att välja material och växter (Fig. 70-74).

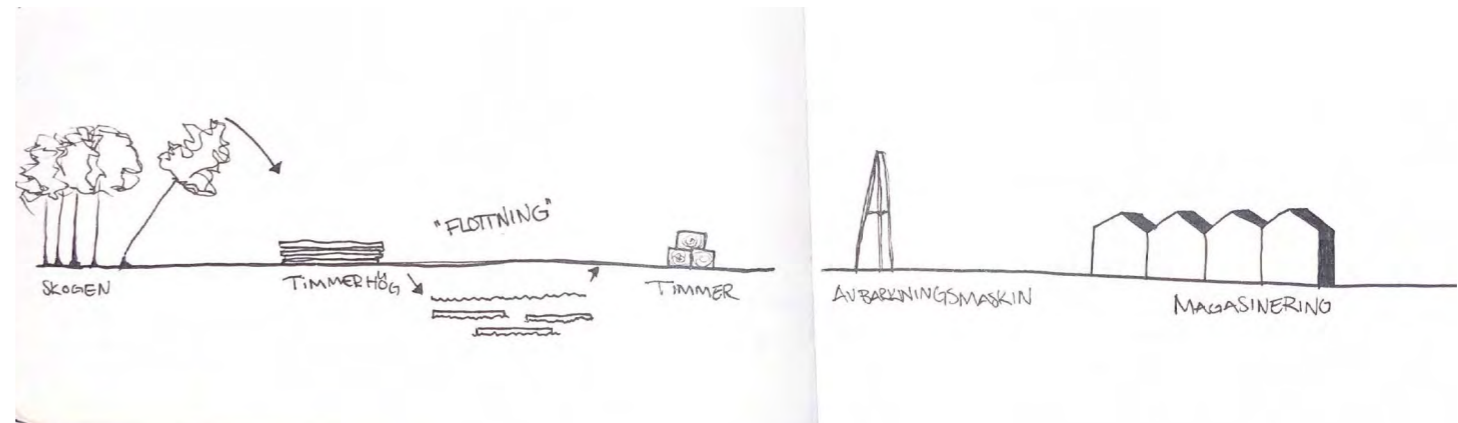

Fig. 70,

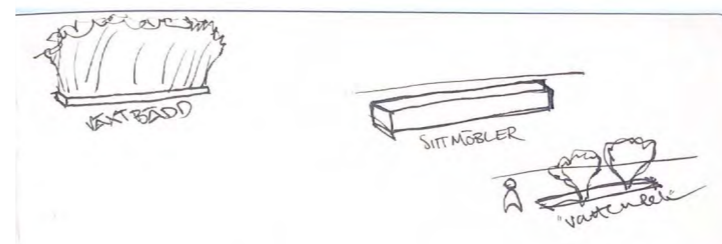

Fig. 71,

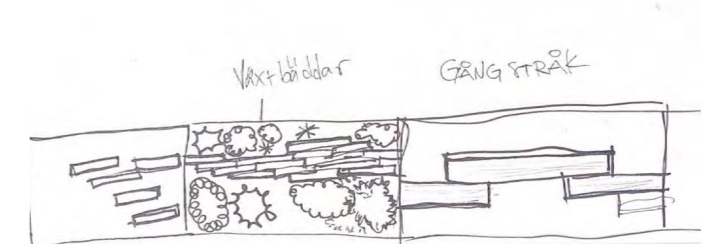

Fig. 72

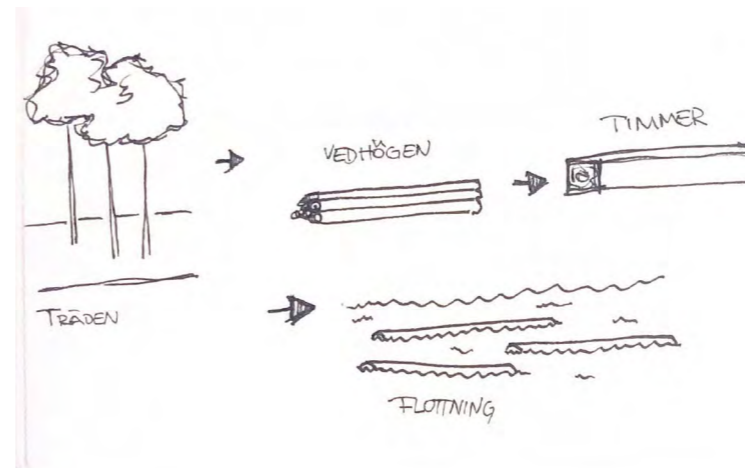

Fig. 73,

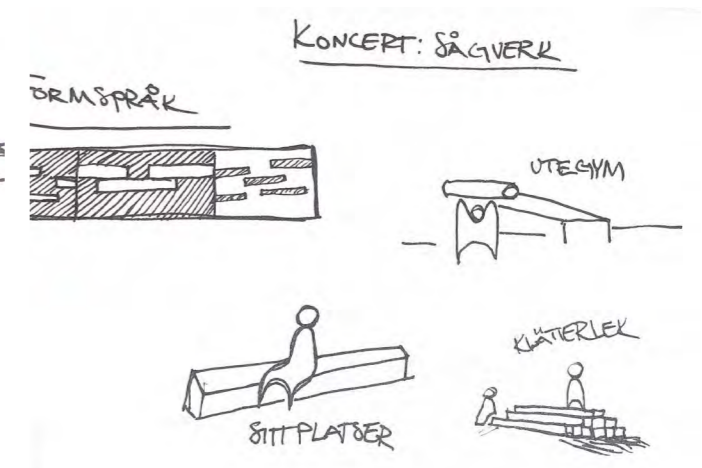

Fig. 74,

Fig. 71-74 visar på konceptutvecklingen och idéer kring hur konceptet skulle kunna appliceras på gestaltningen

Fas 3. Konceptuellt skissande

När konceptet kring sågverksprocessen var utarbetad började vi skissa utifrån det. I det här skedet började mer specifika inspirationsbilder som kunde kopplas till konceptet att samlas in. En sortering av tidigare inspirationsbilder genomfördes för att utsluta de som inte ansågs följa utvecklingen av gestaltningen.

I början handlade skissandet fortfarande mycket kring att hitta rumsstrukturen på platsen och formspråket. Informationen från förstudien fanns med i tankarna under skissandet och omsattes nu till praktik. Längre fram i processen, när den övergripande strukturen av platsen var utformad, övergick skissandet till att fokusera på separata delar och funktioner inom området och utforma lösningar för dessa.

Med tiden blev skisserna mer detaljerade för respektive område. Vart vill vi ha murar, respektive kantstöd? Hur möts olika ytor? Hur kan höjdskillnader inom området nyttjas i gestaltningen? Vilka mått ska gångvägarna ha? Vart ska möbler placeras och vilka möbler ska finnas? För att undersöka dessa exempel på frågor som uppkom under skissprocessen, utarbetades skisser i; plan, detaljer och som perspektiv. Nedan beskrivs några exempel på utvecklingen av delar från gestaltningen och hur vi resonerade kring de val vi gjorde (Fig. 75-77).

Funktioner och rumsindelning/struktur

Den bärande idén för utvecklingen av den rumsliga strukturen för Inre hamnen har varit att samla funktioner. Under tiden som skissandet har pågått har justeringar kring funktionernas placering gjorts eftersom ju mer detaljerat skissarbete blir uppstår nya frågor. I valet för vart respektive funktioner ska vara har den omgivande miljön varit styrande.

Mitt emot det anslutande parkstråket norrifrån var tanken att möta upp med en parkyta för att koppla samman dessa ytor med varandra. På så sätt förlängs det parkstråket in i Inre hamnen.

Då industri byggnaderna hyser olika typer av verksamheter ansågs det finnas en potential i att skapa ett samband mellan Inre hamnen och dem genom en flexibel yta i form av ett torg och restauranger. Att lägga restaurangerna i slutet av platsen mot Östra åstråket– Granskär skapar det en dragningskraft genom Inre hamnen. Av den anledningen behövde husvagnsparkeringen omlokaliseras.

Den nya placeringen och utformningen för husvagnsparkeringen hittades ganska snabbt genom skissandet. Eftersom ett samlande av funktioner var huvudtanken föll det sig naturligt att flytta gästhamnen till den delen av området också. Till denna platsen tillkom funktionen som grillplats och servicehus då de samspelade med turist aspekten.

Den tydliga rumsindelningen skapades utifrån rutnätsstadens gatustruktur som angränsande till Inre hamnen. Inspirationen från Hornsbergstrand rumsstruktur påverkade även uppdelningen av stråket. Till slut resulterade det i att Inre hamnen delades upp i tre delar med olika funktioner; en aktivitetsdel, en del med fokus på passiva aktiviteter och en del med en flexibel yta som fungerar som en mötesplats.

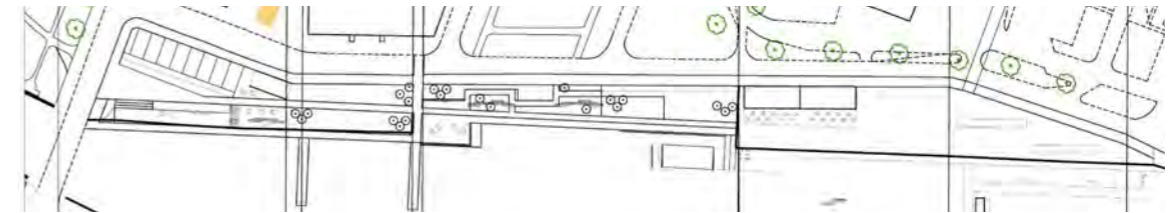

Fig. 75.

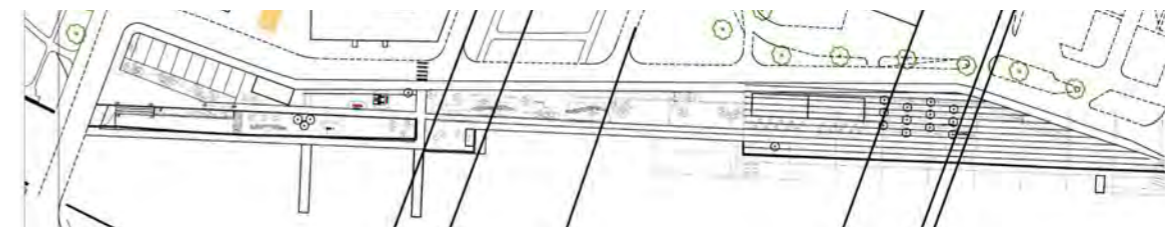

Fig. 76,

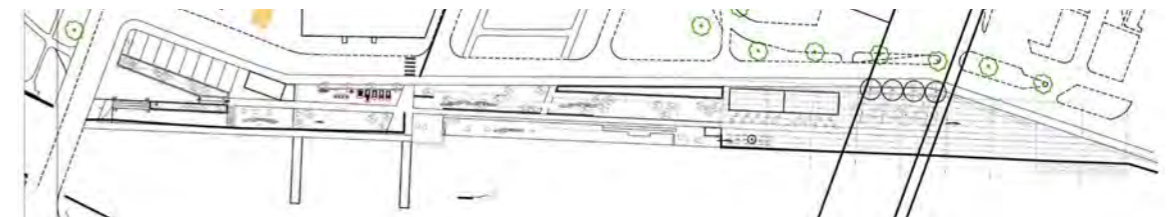

Fig. 77,

Fig. 75-77 visar på hur riktningen av rutnätsstadens gator påverkade uppdelningen av parken jämfört med en tidigare skisser. Det visar även på hur formspråket har påverkats av gatornas riktning, vilket syns tydligast vid Ramsågsparken och dess entré.

Kontakten med vattnet

Som en del i att förstärka hälsofrämjande egenskaper relaterade till vatten samt för att stärka Inre hamnens identitet kring detta element, utgjorde möjligheten till vattenkontakt en vital del. Frågan var bara hur den skulle ta form och vart den skulle finnas?

Tidigt i skissprocessen handlade det om möjligheten att obehindrat kunna röra sig utmed vattnet. Detta resulterade i olika typer av gångstråk och bryggor som tog olika uttryck och form och idén följde med genom hela gestaltningsprocessen.

En annan tanke var att ge möjligheten att uppleva vattnet genom spänger. Anledningen till att den idén uteslöts var för att det rädde konkurrens om kajkanten. Olika funktioner som gästhamn och M/S Moa krävde sina ytor. Kvar blev en för liten sträcka för att det skulle ge den effekt som var eftersökt.

En variant av idéerna kring spängerna var att skapa fler bryggor för människor att gå ut på. Idén utvecklades till att möjliggöra detta vid gästhamnsbryggorna. Detta för att undvika för många element i vattnet och att effekten som den öppna vattenmassan medför byggs bort.

Andra lösningar gick ut på att stärka kontakten till vattnet genom gradänger ner mot vattenytan. Då kom människor fysiskt närmare vattnet samtidigt som det skapade sittplatser och mötespunkter. Olika varianter av sittplatser med utblickar över vattnet blev en bärande idé för hela platsen. Detta innebar att upplevelsen av vatten kunde tas tillvara på. Dessa tankar och idéer vidareutvecklades genom olika skisser och blev tillslut en del av gestaltningsförslaget (Fig. 78-81).

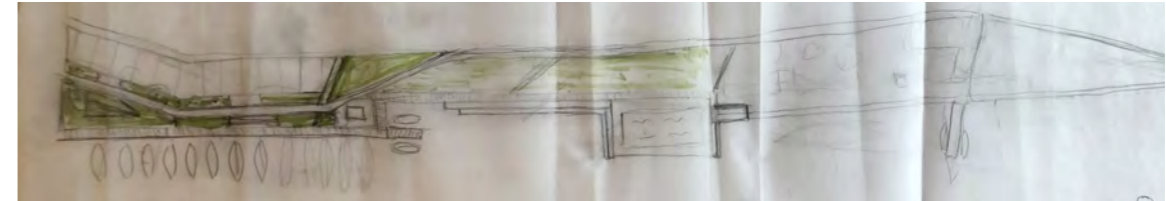

Fig. 78,

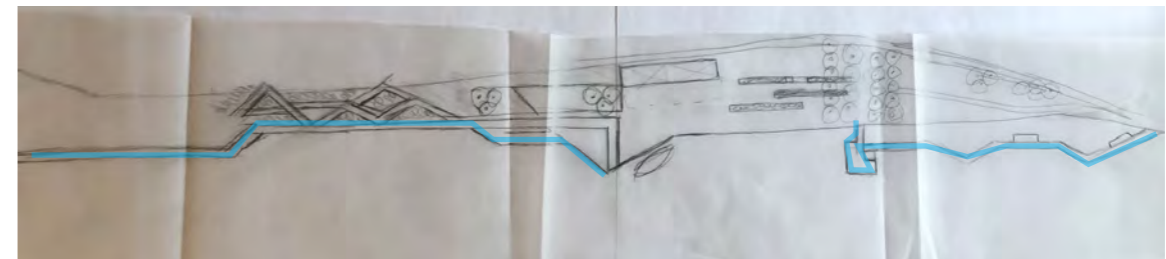

Fig. 79,

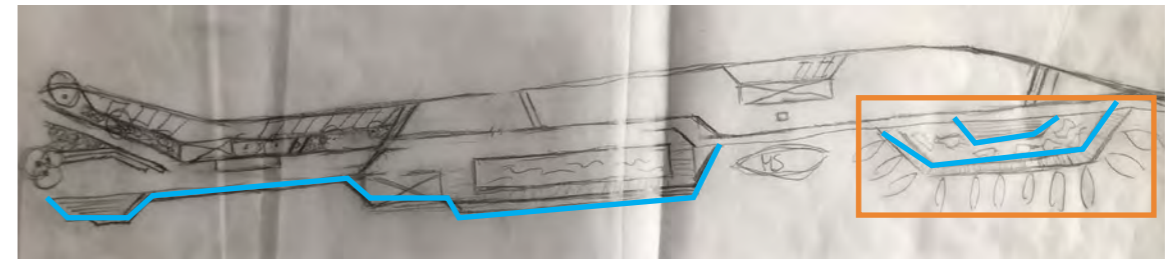

Fig. 80,

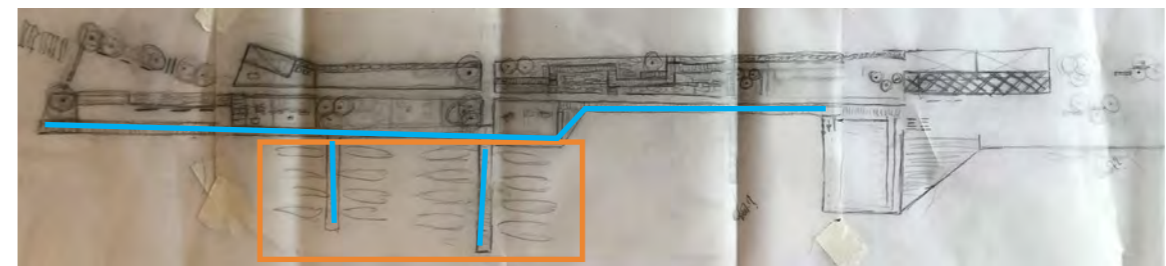

Fig. 81,

Fig. 78-81 visar på hur platsen för funktioner, exempelvis gästhamnen (orange), har testats på olika platser och med olika utformningar. Den avgörande aspekten för det slutgiltiga läget var idén om att samla funktioner. Skisserna visar också på hur kontakten med vattnet har undersökts genom olika spänger och bryggor (blått).

Torget

För att Inre hamnen skulle utvecklas till en attraktiv målpunkt ansågs det vara viktigt med någon form av flexibel yta. Detta skapade möjlighet och utrymme för olika evangemang, foodtrucks, marknader med mera.

Idén med att samla funktioner gjorde det naturligt att koppla ihop denna ytan med restaurangerna och dess uteserveringar. Mycket av skissandet handlade om hur stor yta torget skulle behöva vara.

Med en torgyta kunde även ramsågen lyftas fram som ett konstverk och symbol för Inre hamnen.

En av de grundläggande tankarna kring Inre hamnen var att öka andelen grönt inom området men frågan var hur det skulle kombineras med en torgyta. Skulle torget bli ett parktorg? Hur mycket grönska och hur mycket hårdgjort?

I skisserna där en stor del av torget utgjordes av grönska blev slutsatsen att den flexibla ytan blev för liten för att fungera i det tänkta syftet. I skisserna, där ytan enbart av hårdgjort material, förlorades den gröna tråden genom stråket. Idéer kring träd i hårdgjord yta och planteringsbäddar blev lösningen på problematiken. Hur detta skulle se ut blev nästa fråga.

Tidigt i skissprocessen plockades den befintliga strukturen i grupper om tre upp. Under utvecklingen av konceptet föddes tankarna kring att representera kalhygget med växtligheten på torget. Därför byttes inriktning i skissandet till att försöka representera detta med träden. Långsmala planteringsytor blev en symbol för timmerstockarna. Tankar som uppstod och bars med under skissandet var bland annat; Hur många träd är lämpligt för platsen? Hur ska de placeras, fritt, i mönster, rader? Hur kommer platsen upplevas från vattenvägen? Hur bibehålls vyer, siktlinjer och rörelse på platsen? Till slut landade det i ett trädorg med långsmala planteringsytor som gav möjligheter till större, sammanhängande, flexibla, hårdgjorda ytor (Fig. 82-84).

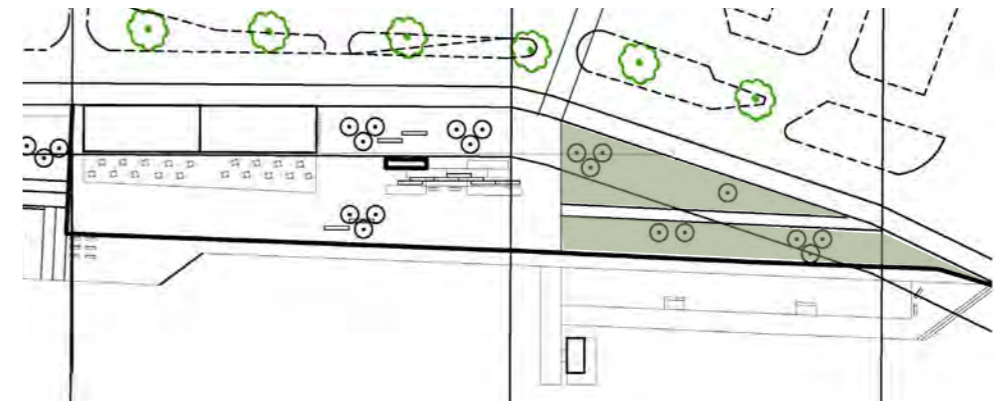

Fig. 82,

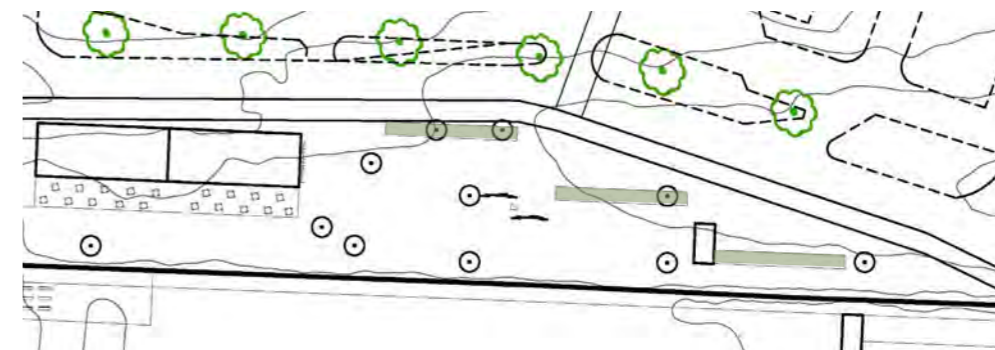

Fig. 83,

Fig. 84

Fig. 82-84 visar på hur skissandet kring torgets utformningar har sätt ut. Den största frågan som debatterats var hur mycket gröna ytor respektive hårdgjorda ytor?

Gestaltungs- förslag

Gestaltungsförslaget redovisas på A1 plansch, se bilaga 2.

*Fig. 85. Sektion som visar på rumsligheten i parken och kontakten till vattnet från bryggan.
Illustration: Käthy Janstad & Maja Vidarsson.*

*Fig. 86. (2022.). Uppnådes syftet med arbetet?
Foto: Vidarsson, Maja.*

Diskussion

I följande avsnitt diskuteras gestaltningsförslaget utifrån syftet och frågeställningarna. PSD som analysverktyg och modell diskuteras samt metoderna som använts för att besvara syftet och frågeställningarna.

Gestaltningsslaget

Syftet med arbetet var att föreslå en gestaltning för Inre hamnen som visar hur landskapsarkitekturen kan bidra till att uppnå Förenta nationernas globala mål 3; God hälsa och välbefinnande (United nations u.å. a), och mål 11; Hållbara städer och samhällen (United nations u.å. b). Detta genom att skapa en attraktiv mötesplats och målpunkt i staden som kan bidra med att stärka stadens kontakt med sitt omland och främja folkhälsa.

Det nya gestaltningsslaget av Inre hamnen innebär en ökad andelen gröna miljöer och tillgänglighetsförändring av den blå miljön i staden. Det blågröna stråket mellan Västra åstråket- Gurkparken, Inre hamnen och Östra åstråket- Granskär förstärks, vilket åstadkommer en synergi som innebär att även kopplingen mellan stad och omland blir starkare. Samtidigt kan ett större grönstråk tillgodose fler av Stoltz och Grahns (2021) åtta nyckelkvaliteter vilka bidrar till gott välbefinnande och hälsa.

Resultatet visar på att det går att bidra till de globala målen 3 och 11 genom landskapsarkitektur men hur och i vilken omfattning är diskuterbart. Hur pass stor inverkan på de globala målen kan gestaltningen av en enskild plats medföra? Om vi ser på Inre hamnen som en enskild, isolerad plats, avskild från sitt sammanhang, blir gestaltningens inverkan på de globala målen mer begränsad. Genom att däremot länka samman andra grön-blå miljöer med varandra har gestaltningen större potential att verka för mål 3; god hälsa och välbefinnande (United nations u.å. a). Utvecklingen av den blågröna korridoren som sträcker sig från centrum ut mot landsbygd och skärgård kan bidra mer till mål 11 genom att förstärka kontakten mellan stad och omland.

Gröna och blåa miljöers inverkan på hälsan och det tredje globala målet

I gestaltningsslaget har val gjorts för att ge förutsättningarna för att främja människors hälsa på tre sätt; psykiskt, socialt och fysiskt. Detta kopplar an till det tredje globala målet. I vilken utsträckning det faktiskt kommer att påverka människor och deras hälsa är något som inte går att svara på.

Forskningen visar sambandet mellan ökad andel grönska och ökat mentalt välbefinnande (Wood et al. 2017) och att gröna miljöer nära bostaden gör att människor uppskattar sig ha en mindre benägenhet för psykisk ohälsa (Maas et al. 2009). Den visuella kontakten med vattnet skapar också möjlighet för att främja mentalt välbefinnande genom att ge förutsättningar för inre kontemplation och möjlighet att finna ett inre lugn (Völker & Kistemann 2015). Den ökade mängden grönska och de stärkta kopplingarna till vattnet i gestaltningsslaget, medför därför till ökade möjligheter för positiv mental hälsa och välbefinnande.

I forskning kring gröna miljöer och hälsa hävdar flertalet författare att *den största* effekten på stressreducering har gröna miljöer med naturlig karaktär (Abraham et al. 2010; Ekkel & de Vries 2017; Velarde et al. 2007; Zlenderas och Ward Thompsons 2017). Dock så finns det forskning som visar på att det inte enbart är kopplat till dessa miljöer utan även grönområden med sport och fysiska aktiviteter i huvudfokus (Maas et al. 2009). Gestaltningen av Inre hamnen har en kultiverad karaktär på växtligheten och skulle därför kunna anses ha mindre inverkan på stressreducering enligt forskning jämfört med om växtligheten haft en naturlig karaktär (Abraham et al. 2010; Grahn & Stoltz 2021; Velarde et al. 2007; Zlenderas och Ward Thompsons 2017). Forskningen diskuterar dock att den största effekten på

stressreducering är kopplat till naturlig miljöer. Detta innebär inte att andra karaktärer på gröna miljöer inte har förmåga att bidra till stressreducering. Därför kan det anses att de nya gröna miljöerna i Inre hamnen har positiva effekter på den mentala hälsan.

I PSD-analysen av Västra åstråket- Gurkparken och Östra åstråket- Granskär, framgick det att platserna hade olika karaktärs- och identitetsgivande nyckelkvaliteter. Östra åstråket-Granskär var den gröna miljön som hade högst värde av nyckelkvaliteten *naturlig*. Sett ur forskningens perspektiv är det då den gröna miljön som har störst effekt på stressreducering. Detta visar vikten av att ha många olika gröna miljöer i en stad då det medför möjligheter till platser med olika kvaliteter. Grahn och Stoltz (2021) påpekar att alla nyckelkvaliteter måste inte finnas inom samma område vilket tyder på att ger utrymme för att gestalta platser med olika huvudnyckelkvaliteter.

Detta kan också tala för att en enskild plats har inte lika stor inverkan på de globala målen som när den platsen sätts i ett sammanhang med andra. Precis som en variation av gröna miljöer ger möjlighet till att tillgodose olika nyckelkvaliteter, kan de gröna miljöerna tillsammans ha en större förmåga att påverka de globala målen. Däremot blir det viktigt hur grönstrukturen är planerad i staden. Forskningen visar att gröna korridorer är mer omtyckta än gröna bälten (Zlendera och Ward Thompson 2017) och att närheten till gröna miljöer är viktig (Wood et al. 2017). Blir det för stora avstånd mellan gröna miljöer med olika kvaliteter kan inte människor lika lätt ta del av dem. Detta kan innebära att bidrag till de globala målen blir mindre även om det skulle finnas ett stort utbud.

Den sociala aspekten, både i relation till hälsa och som en attraktiv målpunkt i staden, var den mest tongivande i gestaltningen. Anledningen till detta grundade sig både i forskning, PSD-analyserna, kommunens planer (Söderhamn 2020b) och uttryckta behov och önskemål hos brukarna (Söderhamns kommun 2016; Söderhamns

kommun 2017). Eftersom sociala interaktioner bidrar till ökad social hälsa (Abraham et al. 2010; Völker och Kistemann 2015), blev att skapa en plats där människor kan mötas, både spontant och planerat en grundförutsättning för vår gestaltning.

Den sociala nyckelkvaliteten var redan idag ett en av de starkaste för Inre hamnen. Det var också en av de kvaliteterna som var mest framträdande hos referensexemplen vars förutsättningar var lika Inre hamnens.

Då det redan existerade funktioner som kan kopplas till sociala kvaliteter, som restauranger, turistinformation och husvagnsuppställning, blev det naturligt att utveckla denna kvalitet. Flera av dessa funktioner kräver hårdgjorda ytor, vilket påverkade gestaltningen när det gällde utformning av Inre hamnen. En central fråga blev hur stor andel yta som kunde hårdgöras för att hälsoaspekter skulle kunna anses tillgodosedda ur ett blågrönt perspektiv.

De hårdgjorda ytorna på platsen skapade förutsättningar för andra sociala kvaliteter än vad grönytor hade medgett exempelvis möjligheter att ställa upp foodtrucks, ha marknader eller andra tillställningar. I sluten gällande avvägningen mellan grönyta och hårdgjord yta, baserades valet mycket på att det inte enbart var de gröna värdena som påverkade hälsan. Utifrån PSD-analysen och analys av platsens förutsättningar, storlek, utformning och den direkt närmiljön, blev slutsatsen att alla nyckelkvaliteter inte kunde utvecklas till sin fulla potential. Framst berörde det de som var förknippade med att ha störst inverkan den mental hälsan, *skyddad*, *rofylld* och *sammanhållen* (Stoltz & Grahn 2021). Vattnets betydelse för platsen och dess hälso fördelar kring den hälsoaspekten bedömdes komplettera bristen på de nyckelkvaliteterna från det gröna perspektivet. Detta gjorde att motivationen för hårdgjorda ytor kunde stärkas.

Inre hamnen är också en långsmal plats vilket inte gav förutsättningar för stora öppna ytor som exempelvis stora gräsmattor. Eftersom dessa funktioner tillgodoses i intilliggande gröna miljöer bedömdes det

heller inte prioriterat i gestaltningen av Inre hamnen.

Gestaltningens inverkan på det elfte globala målet

Med den nya gestaltningen har Inre hamnen förutsättningar som en attraktiv målpunkt i staden ökat. På så sätt kan kopplingen mellan stad och omland förstärkts. Ju fler människor som nyttjar platsen ökar chansen att de även tar sig vidare längs det blågröna stråket. Det nya cykelstråket skapar också en möjlighet till att på ett enklare sätt ta sig ut ur staden och M/S Moas förtydligande roll är ett annat. Detta är ytterligare sätt att stärka sambandet mellan stad och omland.

Det som arbetet inte kan svara på är hur mycket detta sambandet stärks. Är det tillräckligt med att förstärka den fysiska kopplingen genom cykelvägar och stråk för att påstå att stadens och omlandets koppling har förstärkts? Det kan vara en del av lösningen och dessutom ett hållbart tillvägagångssätt. Däremot kan de mentala gränserna vara mer komplexa att förstå, något som kan utgöra en del av problematiken med att stärka kopplingarna mellan stad och omland. Genom gestaltning har den fysiska kopplingen mellan stad och omland har förstärkts, dock går det inte att bedöma ifall den upplevda kopplingen kommer att stärkas.

Metod

För att kunna svara på frågeställningarna så användes gestaltning som huvudmetod som Roggema (2016) beskriver som *Research by design*. Då gestaltning är en iterativ process som bygger på att undersökandet och analysen av platsen vägleder gestaltningen, har det varit en utmaning att applicera det på ett arbete där en del av forskningsfrågan och syftet varit en given konstant. Exempelvis så utgick en del av syftet ut på att

utveckla Inre hamnen som en plats som kunde främja folkhälsa utifrån Mål nummer 3; God hälsa och välbefinnande (United nations u.å. a), som då blir en given faktor att förhålla sig till under gestaltningsprocessen, medan gestaltning som metod enligt Roggema handlar om att låta processen diktera gestaltningsresultatet (2016). Därmed kan den iterativa undersökandet i processen inte utforskats fullt ut genom att det tidigt i arbetet gjordes ställningstaganden om inriktning på gestaltningsresultatet i syftet och frågeställningen.

Då en del av syftet bestod i att skapa en målpunkt och mötesplats i staden anpassad för både besökare och invånarna var dokumentstudien av översiktsplanen (Söderhamns kommun 2020b), medborgardialoger (Söderhamns kommun 2016; Söderhamns kommun 2017) och planprogram (Söderhamns kommun, Tengbom 2015) vägledande för att skapa en närmare förståelse för behov, åsikter och önskemål. Detta gav oss förståelse för vilka funktioner som borde finnas på platsen för att uppfylla syftet. Dokumenten som undersöktes i detta syfte är dock alla framtagna av Söderhamns kommun, vilket skapar en möjlighet för feltolkningar då dokumenten baseras på kommunens tolkningar och bearbetningar. Medborgardialogerna (Söderhamns kommun 2016; Söderhamns kommun 2017) var exempelvis bearbetade på ett sådant sätt att dialogen var sammanställd i schematiska teman vilket gav oss en grundläggande bild av behov och önskemål vid gestaltningen. För en djupare förståelse av de två grupperna hade en fördjupad medborgardialog varit utvecklande.

Dokument- och litteraturöversikt

Tillgången på litteratur i relation till hälsa kopplat till gröna och blå miljöer skiljde sig åt. Forskning kring hälsa och välbefinnande kopplat till gröna miljöer har bedrivits under lång tid vilket Stoltz & Grahns (2021)

sammanställning av forskning under 30 år är ett bevis på. Detta gav ett gott underlag med källor som kunde jämföras sinsemellan vilket ger trovärdighet till forskningen. Tillgången på material lät oss undersöka många teman inom ämnet hälsa och gröna miljöer som exempelvis storlek på grönområde (Ekkel och de Vries 2017; Stoltz och Grahns 2021), typ av grönområde (Maas et al. 2009), avstånd till (Wood et al. 2017) och tillgång till grönområden (Grahns & Stoltz 2021; Wood et al. 2017; Zlendera & Ward Thompson 2017) vilket i sin tur gav oss en bred bild av ämnet. I urvalet av artiklar så begränsade vi oss även till dessa ämnen som vi uppfattar som relevanta för att svara på frågeställningen.

Tillgången till forskning på ämnet blå miljöer kopplat hälsa och välbefinnande var dock litet vilket påpekades av Völker och Kistemann (2015). Som dessa författare framhåller så är ämnet nytt vilket för arbetet betyder att undersökningen kring blå miljöer inte vilar på samma grund som forskningen kring gröna miljöer. Fler artiklar på ämnet hade kunnat resultera i en ökad förståelse för blåa miljöer kopplat till hälsa och välbefinnande.

Dokumentöversikten var stödande i att skapa en förståelse för Söderhamns och Inre hamnens historia, sammanhang, nuvarande kontext och identitet. Detta gav material som sedan användes för utvecklandet av gestaltningens koncept.

För att skapa oss en bild av Söderhamn ut ett historiskt perspektiv utgick vi från Nylanders litteratur om Söderhamns historia som gav en bra översiktlig bild av staden och ledde oss in på trä som viktigt bygnadsmaterial för staden, både för dess industrihistoria och arkitektoniskt element (2019). Då det vetenskapliga utbudet på historiska källor kopplade till Söderhamns historia var begränsat, varierar graden av vetenskaplighet mellan de olika källorna. Nylanders (2019), Johnssons (2011), Mårtensgårds (2000) och Bylunds (1992) litteratur är inte vetenskapliga, men uppgifterna i litteraturen kunde bekräftas genom studier av foto-

grafier och kartmaterial. Därav bedömdes de som trovärdiga. Gagge & Melanders *Historik och bevarandeplan* (1985) samt Kruusi & Ulfhielms rapport (2006) är båda utförda på uppdrag av Gävleborgs länsmuseum, vilket ger högre trovärdighet eftersom det är kopplat till en statlig myndighet.

För att skapa sig en bild av stadens nuvarande identitet sökte vi oss till kommunens dokument som Översiktsplan (Söderhamns kommun 2020b) och Träbyggnadsstrategin (Söderhamns kommun 2018).

Studie av referensexempel

Studien av referensexemplet fyllde syftet att testa det utvecklade PSD-analysverktyget. Analyserna gav inget resultat som användes vid vidare gestaltning, däremot kunde PSD-analysverktyget testas mot två grön/blå miljöer som hade liknande förutsättningar som vår plats. Resultatet från analyserna pekade på att båda platserna hade tre sammanhängande kvaliteter vilket är i linje med Stoltz & Grahns (2021) resonemang om att tre sammanhängande nyckelkvaliteter kopplas till uppskattade grön/blå miljöer.

Utöver PSD-analysen så analyserades platserna intuitivt, vilket gav oss underlag för mått, avstånd och intressanta element. Mått, avstånd, etc. jämfördes mellan referensobjekten och de besökta platserna under platsbesöket, och skapade tillsammans ett underlag som ett referensmaterial. De noteringar som gjordes användes sedan vid gestaltningen och kom att synas i resultatet som exempelvis gångstråkens bredd, avstånd till vatten och placering av utrustning.

Platsanalys

Under platsbesöket kunde vi undersöka och delvis svara på båda frågeställningarna genom att undersöka Inre hamnens spatiala egenskaper, funktioner, förhållandet till

staden och omgivningarna, och skapa en bild av möjligheter och utmaningar. Detta gav en viktig nyckel till skissandet om hur vi kunde skapa en målpunkt och en länk i staden. Fler platsbesök varit givande för att besvara frågor som dök upp under gestaltningen. Dessa frågor fick lösas genom virtuella studier i kartbildstjänster som Google maps.

Inventeringarna och analyserna som undersöktes baserade sig på tidigare erfarenheter av analys och inventering vid gestaltningen. Dessa genomfördes som ett komplement till andra metoder som dokumentstudie och PSD-analys.

PSD- analys

Stoltz och Grahns (2021) modell bygger på forskning från en period på 30 år och är tänkt att användas som designprinciper. Att omvandla denna modell till ett analysverktyg var ett sätt att göra den användbar för att kunna tillämpa det i praktiken.

Det svåra med detta var bland annat att förstå nyckelkvaliteternas innebörd och hur den informationen skulle kunna appliceras för att analysera en plats. Det resulterade i nya tolkningar av de olika kvaliteterna behövde göras för att de skulle bli mer tillämpbara.

Analysverktyget var inte tillräckligt utvecklat för att vara allmängiltigt. Värderingsskalan behöver utvecklas och förtydligas. Under våra analyser var inte gränserna mellan de olika siffrorna självklara och tydliga. Vad är skillnaden mellan identitet och karaktär i värderingsskalan? Något som hjälpte oss i förtydligandet av graderingarna var att jämföra värderingen av olika platser med varandra. Detta kunde framförallt utvärderas i platser som liknade varandra, som Hornsbergs strandpark och Öster Mälarstrand där fina skillnader i värderingen av nyckelkvaliteter kunde upptäckas och jämföras. Detta gav referensramar för de olika graderingarna kopplat till nyckelkvaliteterna och resulterade i att analysverty-

get blev tydligare. Vid vidare utveckling är det därför viktigt att PSD-analysverktyget testas på många olika platser för att skapa ett robust verktyg. Eventuellt behöver även värderingsskalan utvärderas och förenklas för att bli tydligare och mer användbar.

Det analysverktyg som utarbetades ledde fram till djupare analyser och diskussioner kring platserna. Det blev även lättare att jämföra platser sinsemellan och denna jämförelse hjälpte till med värderingen av kvaliteterna.

För att analysverktyget också skulle kunna anses vara allmängiltigt behöver den prövas på flera olika platser och utvärderas. Vid tillämpandet av analysverktyget i arbetet gav varje nytt tillfälle nya insikter kring verktyget och hur nyckelkvaliteterna kunde bedömas. Det handlade om vilka element och aspekter som togs i beaktande vid varje plats och om hurtillvida vi resonerade annorlunda från plats till plats. Detta resulterade i att mindre ändringar och omvärderingar i analyserna gjordes efterhand. I och med detta blir resultaten mellan de olika platserna inte är helt jämförbara.

Avgränsningar och bedömningar i tillämpning av analysverktyget

I arbetet med analysen och framförallt i tillämpningen av den så uppstod diskussion kring avgränsningen av det området som var aktuellt för analysen. Svårigheten grundade sig i vilken utsträckning omgivningen skulle inverka vid bedömningen av nyckelkvaliteterna på de olika platserna. Ett resonemang var att eftersom omgivningen upplevdes på platsen borde det alltså ingå i bedömningen. Däremot kan inte omgivningen påverkas vid exempelvis gestaltning och kan därmed vara mindre intressant för analysen. Exempelvis tog vi med i bedömningen för Inre hamnen den stora väggmålningen när upplevelsen av nyckelkvaliteten *kultiverad* bedömdes. Rätt eller fel? Väggmålningen utgjorde inte en del av platsen men påverkade projektområdet

för Inre hamnen. Detta ringade in en del av problematiken med att använda modellen för PSD som ett analysverktyg inför en gestaltning. Vid gestaltning av en plats måste omgivningar och platsens relation till dessa beaktas och tas hänsyn till. Om PSD-analysverktyget ska användas utifrån kontexten att det endast är den faktiska platsen ska analyseras tyder det på en brist i analysverktyget, där viktiga aspekter inför gestaltning kan gå förlorade. Detta kan tyda på att PSD-analysverktyget fungerar bättre som ett utvärderande verktyg än ett förberedande.

En annan svårighet som uppstod i relation till avgränsning var hur mycket av omgivningen som borde ingå i analysen. Här upplevde vi att vår bedömning varierade individuellt från plats till plats. Otydligheten kan innebära ett problem i tillämpningen av analysverktyget då variationerna i avgränsningen kan vara stora.

I frågan om förhållningssättet kring hur stor utsträckning omgivningen ska påverka vid tolkning av upplevelsen av nyckelkvaliteter, gav inte modellen någon vägledning. Stoltz och Grahns (2021) beskriver inte omgivningens betydelse i relation till upplevelsen av nyckelkvaliteterna. Däremot i beskrivningen för vissa nyckelkvaliteter kan det utläsas att omgivningen har en inverkan på upplevelsen av nyckelkvaliteter. Exempelvis för upplevelsen av *rofylldhet* har inverkan av ljud stor betydelse (Stoltz & Grahns 2021) vilket kan komma från omgivningen.

Diskussionen kring avgränsning påverkade också hur områden bedöms som helhet. Exempelvis uppstod en diskussion kring hur Inre hamnen skulle bedömas. Det är en plats som idag inte betraktas som grön miljö och till största del utgörs av hårdgjorda ytor. Var det då rätt att analysera utifrån en modell som behandlade kvaliteter kopplade till gröna miljöer? Återigen var diskussionen kring omgivningens inverkan på upplevelsen aktuell. I detta fallet tillämpades ändå analysverktyget för hela platsen och inte enbart de gröna miljöerna. Resonemanget till detta kunde härledas

till att nyckelkvaliteten *social* påverkades av element som inte var förknippade med gröna värden. Stoltz och Grahns (2021) beskriver kvaliteten i relation till möjligheten att engagera sig i sociala sammanhang som exempelvis äta och shoppa. Därför ansågs det att andra kvaliteter också skulle kunna påverkas av andra element, även om det utgjordes av exempelvis hårdgjorda ytor. Analysen blev en sammanvägning av övriga element inom platsen tillsammans med de gröna kvaliteterna.

Ett ytterligare element som vi tog med i bedömningen av nyckelkvaliteterna var vattnet. Detta för att den utgjorde en del av platsen men även för att blå miljöer kan vara ett naturligt inslag i gröna miljöer. Stoltz och Grahns (2021) nämner även vattnelementet som en del i bedömningen av kvaliteten *diversifierad*. En utveckling av modellen kring att inkludera vattnets effekt på människan kan göra den mer användbar.

Stoltz och Grahns (2021) diskuterar hur relationen mellan nyckelkvaliteterna inverkar på upplevelsen av en plats. Författarna antyder att kvaliteter mittemot varandra kan vara kontrasterande och kan resultera i konflikter, exempelvis *rofylldhet* och *social*. I PSD-analysen av vårt gestaltungs-förslag bedömde vi att upplevelsen av *rofylldhet* och *social* inte utgjorde någon konflikt. En aspekt till varför båda värdena kunde upplevas starkare på samma plats, är inslaget av vatten. Vattnets egenskaper kan ha en förenande effekt de kontrasterande kvaliteterna. Völker och Kistemann (2015) redogör både för vattnets kontemplerande effekt och sociala attraktion. Författarna diskuterar inte att dessa aspekter skulle kontrastera till varandra. Ett inslag av ett vattnelement kan kanske betyda att nyckelkvaliteterna *social* och *rofylld* i större utsträckning kan samexistera på samma plats.

En annan reflektion kring PSD-analysen är att den inte räckte till för att täcka alla behov. PSD-analysen tar exempelvis inte hänsyn till andra aspekter som berör gestaltningen som övergripande struktur, hur människor rör sig på platsen och ståndort. Därför krävdes ytterligare analyser av

platsen för att skapa ett tillräckligt underlag inför gestaltningen.

PSD-analysens påverkan på resultatet

Valet av vilka tre kvaliteter som skulle utvecklas i den nya gestaltningen var inte helt självklart. Frågor kring om befintliga kvaliteter skulle förstärkas eller om nya kvaliteter skulle lyftas fram uppstod. De angränsande blågröna miljöerna hade till stor del motsatta kvaliteter. Därför hanterades frågan rörande hur Inre hamnen kunde förstärkas för att synliggöra kopplingen mellan dessa grönområden. Dessutom behövde vi ta ställning till om det var viktigast att försöka förstärka de kvaliteter som enligt forskningen hade störst inverkan på stressreducering, det vill säga; *rofylldhet*, *naturlig* och *sammanhållen* (Stoltz & Grahn 2021).

Valet blev att utveckla den befintliga kvaliteten *social* och dess närliggande kvaliteter *kultiverad* och *diversifierad*.

Kvaliteten *diversifierad* blev ett sätt att utmärka Inre hamnen då detta var en kvalitet som var låg i anslutande grönblåa miljöer. Platsens förutsättningar, storlek, utformning, befintliga funktioner och den direkt närmiljön, skulle göra det svårare att uppnå höga värden för de nyckelkvaliteter som var förknippade med stressreducering. Därför såg vi det som en möjlighet till att lyfta och stärka andra kvaliteter och hälsoaspekter som kopplar an till det social och fysiska.

Att försöka omsätta kvaliteterna till en gestaltning var inte helt lätt. Nyckelkvaliteten *diversifierad* är ett exempel på detta. Frågor kring vad det innebar att förstärka en nyckelkvalitet uppstod. Det var lättare att använda analysverktyget för att bedöma något befintligt, men att förstärka upplevelsen av en nyckelkvalitet var svårare. En diskussion fördes om huruvida att förstärka diversifieringen på platsen enbart innebar att antalet arter ökade från tre till flera.

Detta blev ännu tydligare när det färdiga gestaltungsförslaget analyserades på nytt utifrån analysverktyget. Dels var det svårt att objektivt bedöma det egna förslaget ef-

tersom vi har insikten i hur vi har resonerat. Därför kan en övertolkning ske kring de olika nyckelkvaliteterna.

Att analysera något i plan är inte detsamma som att analysera något existerande på plats. Eftersom analysverktyget grundar sig i en bedömning av hur något upplevs, blir det väldigt svårt att genomföra den utifrån en plan. Att komplettera en plan med perspektiv och sektioner bli därmed vitalt för att kunna få en nyanserad förståelse av förslaget.

I diskussionen kring *naturlig* ifrågasattes begreppet kring ifall mixplanteringen med perenner skulle kunna uppfattas som ett naturligt inslag. Hur mycket spelar valet kring exoter respektive inhemska växter roll för att något ska upplevas som naturligt eller inte? Utifrån vår tolkning av nyckelkvaliteten *naturlig* var ett av kriterierna att växterna skulle vara av inhemska karaktär men eftersom det är upplevelsen av växterna vi bedömt så kan det peka på att även exoter kan uppfylla denna karaktär.

Detta resulterade i en diskussion kring med vems ögon analysen genomfördes. När det handlar om upplevelsen av något blir det alltid en subjektiv bedömning. Landskapsarkitekter som yrkeskår har en utbildning och arbetserfarenhet som kan leda till en strängare bild eller tolkning av nyckelkvaliteterna jämfört med de vi gestaltar för. Detta kan innebära en viss diskrepans mellan yrkeskåren och brukarna, där värderingen av nyckelkvaliteter kan skilja sig åt. Nyckelkvaliteten *naturlig* skulle ur dessa två perspektiv kunna värderas olika, där landskapsarkitekten är tränad i att se vad som är naturligt och inte. Detta synsätt kan vara viktigt för landskapsarkitekter att beakta vid bedömning av nyckelkvaliteter.

Skissarbete

Skissarbetet var en metod för att lösa frågeställningarna. Genom att upptäcka platsen via tecknandet av skisserna för hand och digitalt, både i modell och plan, kunde problematik både upptäckas och lösas genom

nya skisser. Skissandets undersökande som metod lät oss upptäcka nya frågor, utmaningar och möjligheter som inte kunde upptäckas genom de andra metoderna. Genom skissandet kunde resultatet från dokument- och litteraturoversikten och analyserna undersökas och anpassas till platsen.

Idégenerering Vad om?

Även om Michanek och Breilers (2007) metod *Vad om?* är utvecklad för industri-designers, uppfyllde metoden sitt syfte att tidigt generera idéer som kunde spegla brukarnas behov på platsen. Då metoden baseras på tidigare erfarenheter och kunskap, är det upp till oss som landskapsarkitekter att föreställa oss brukarnas behov. Detta kan då leda till en generaliserad bild av vilka behov och önskemål som finns hos brukarna av platsen och kan inte jämföras med en medborgardialog som har potentialen till en djupare förståelse av specifika behov och önskemål på platsen. Däremot kan detta vara en vanlig situation som landskapsarkitekter står inför i arbetslivet. Vår utbildning och profession går ut på att försöka förstå andra människors behov med en plats och gestalta platsen utifrån detta. En metod som *Vad om?* är då en tillämpbar metod ifall underlag, eller tid för att skapa underlaget, inte finns. En utveckling av arbetet hade dock varit att genomföra intervjuer med målgrupperna.

En etisk fråga kring gestaltningen var vem platsen gestaltas för. Målgrupperna berörde olika tidsperspektiv. Invånarna kommer nyttja platsen året om, medan turisterna är begränsade till platsen en kortare period, främst under sommaren. Vems behov var viktigast att tillgodose i gestaltningen och kan behovet för turister likställas med behovet för permanent boende?

Avvägningen i gestaltningen är inte helt tydligt. I flera avseenden överlappar invånarnas och turisternas behov enligt vår metodik. Däremot var vissa funktioner specifikt riktade mot turister, som gäst-

hamn, turistinformation och husvagnsuppställning, funktioner som invånare inte kan dra samma nytta av. Ett sätt att försöka rikta gestaltningen mot invånarnas behov var åretrunt perspektivet i växtlighet och aktiviteter.

Det kan även finnas en viss symbios och synergi mellan invånare och invånarnas behov. Detta föreslås av Völker och Kistemann (2015) som menar att även lokala invånare dras till platser där spontana möten med turister sker, som exempelvis vid gästhamnar. Invånarna lyfter själva i medborgardialogen behovet av bättre turistinformation i medborgardialogen (Söderhamn 2017), vilket tyder på att invånarna gynnas av turisterna.

Avslutning

Forskningen visar att gröna och blåa miljöer har en positiv inverkan på människors hälsa (Abraham et al. 2010; Völker & Kistemanns 2015). Den senaste tidens pandemi och de hälsoproblem som finns i samhället visar på vikten och behovet av offentliga gröna och blåa miljöer. Den rådande förtätningen som pågår i städerna kan påverka tillgången till dessa miljöer. Därför blir det viktigt att förtäta på rätt sätt (Boverket 2016) i relation till de globala målen 3 (United nations u. å. a) och 11 (United nations u. å. b).

Inom ämnet kring gröna och blå miljöers inverkan på hälsan skulle vidare forskning kunna beröra hur dessa miljöer tillsammans bidrar till bättre hälsa. Forskning påvisar redan att gröna miljöer med blåa inslag är högre värderade än gröna miljöer som avsaknar blåa inslag (Zlendera & Ward Thompson 2017). Detta åskådliggör frågan om de kombinerade miljöerna ger fler hälsofördelar än respektive miljö vart för sig. Ett resonemang är att blågröna miljöer möjligtvis är ännu viktigare för hälsan och bör således prioriteras som offentliga platser i städerna.

Ett behov för mer forskningen kring blåa miljöer och hälsa finns. Önskvärt hade varit

att det perspektivet även kunde införlivas i PSD-modellen och således en utveckling av denna.

I arbetet att ta fram PSD-analysverktyget framkom det hur komplext det är att omsätta en teoretisk modell till praktik. Ett behov finns för fler exempel på platser där detta varit en grundpelare i gestaltningen.

För andra landskapsarkitekter kan detta arbete fungera som en inspiration för hur PSD-modellen skulle kunna användas i praktiken. För Söderhamns kommun kan arbetet fungera som ett underlag för utvecklingen av Inre hamnen och stadens grönstruktur.

Slutsatsen är att arbetet pekar på att genom landskapsarkitektur går det att arbeta mot och bidra till de globala målen i teorin. Däremot är det svårt att dra slutsatser kring i vilken utsträckning en gestaltning kan påverka målen. Samma resonemang gäller kopplat till hälsoaspekten. Genom landskapsarkitektur går det att skapa förutsättningar för hälsofrämjande aspekter. Det svåra är att avgöra om den eftersökta effekten uppnåddes.

Referenser

- Abraham, A., Sommerhalder, K., Abel, T. (2010). Landscape and well-being: a scoping study on the health-promoting impact of outdoor environments. *Int J Public Health*. 55, 59–69. DOI 10.1007/s00038-009-0069-z
- Boverket (2021). Kulturella ekosystem tjänster. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/planeringsfragor/ekosystemtjanster/olika-typer-av-ekosystemtjanster/kulturella-ekosystemtjanster/> Hämtad 2022-02-26.
- Boverket (2016). *Rätt tätt – en idéskrift om förtätning av städer och orter*. (ISBN pdf: 978-91-7563-358-9). Boverket: Boverket. [2022-01-26]
- Britton, E., Kindermann, G., Domegan, C. & Carlin, C (2018). Blue care: a systematic review of blue space interventions for health and well-being. *Health promotion international*, 35 (1), 50–69. <https://doi.org/10.1093/heapro/day103>
- Bylund, L (1992). *Sågverksindustrins utveckling i Söderhamnsområdet 1849-1992: en kortfattad historik*. Ljusne: L, Bylund.
- Ekkel, E.D & de Vries, S. (2017). Nearby green space and human health: Evaluating accessibility metrics. *Landscape and Urban Planning*. 157, 214–220. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2016.06.008>
- Folkhälsomyndigheten (2020). *De skärpta allmänna råden för Uppsala län förlängs*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2020/oktober/de-skarpta-allmanna-raden-for-uppsala-lan-forlang/> [2022-04-11]
- Folkhälsomyndigheten (2021a). *Folkhälsomyndigheten Kommunfaktablad*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/kommunfakta/> [2022-01-17]
- Folkhälsomyndigheten (2021b). *Hur har folkhälsan påverkats av covid-19-pandemin?* (Artikelnummer: 21022). Folkhälsomyndigheten. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/h/hur-har-folkhalsan-paverkats-av-covid-19-pandemin/>
- Folkhälsomyndigheten (2021c). *Vad är en folksjukdom?* <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/om-folksjuk>
- Gagge, C-M & Melander, J (1985). *Söderhamns stadsbebyggelse: historik och bevarandeplan*. Gävle: Läns museet i Gävleborgs län; Söderhamn: Söderhamns kommun.
- Grahn, P & Stoltz, J (2021). *Urbana grönområden – indikatorer för hälsa och välbefinnande*. [Faktablad]. Tankesmedjan Movium SLU. <https://www.movium.slu.se/produkter-amp-tjanster/faktablad?article=urbana-gr-nomr-den> [2022-01-26]
- Johnsson, A (2011). *Såg vid såg: Söderhamn Eriksson genom femton decennier*. Mariannelund: Söderhamn Eriksson.
- Kruusi, J. & Ulfhielm, B. (2006). *Fem sågverk i Sandarne*. Gävle: Gävleborgs läns museum. [Rapport 2006:05]
- Leigh-Hunt, N., Bagguley, D., Bash, K., Turner, V., Turnbull, S., Valtorta, N. & Caan, W. (2017). An overview of systematic reviews on the public health consequences of social isolation and loneliness. *London: Public Health*. 152, 157–171.
- Livsmedelsverket (2022). *Övervikt och fetma*. <https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/sjukdomar-allergier-och-halsa/overvikt-och-fetma> [2022-03-16]
- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. USA: The Massachusetts Institute of Technology and the President and Fellows of Harvard College
- Maas, J., M.E. van Dillan, S., A. Verheij, R., P. Groenewegen, P. (2009). Social contacts as a possible mechanism behind the relation between green space and health. *Health & Place*. 15, 586–595. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2008.09.006>
- Michanek, J. & Breiler, A. (2007). *Idéagenten 2.0 - en handbok i idea management*. Stockholm: BookHouse.
- M/s Moa (u.å.). *M/s Moa af Söderhamn*. <http://www.ms-moa.se/> [2022-04-18]
- Mårtensgård, L (2000). *Från sågverk till Soft Center: Söderhamn under 1900-talet*. Ljusdal: Ljusdals tryck AB/AB Romi tryck.
- Nationalencyklopedin (u.å.). *Attraktiv*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/attraktiv> [2022-04-12]
- Nyréns (u.å.). *Hornsbergs strandpark*. <https://www.nyrens.se/projekt/hornsbergs-strandpark/> [2022-04-12]
- Nylander, L. (2019). *En vandring genom Söderhamns historia*. Hudiksvall: Bokförlaget Helsingiana.
- Pouso, S., Borja, A., Fleming, L. E., Gómez-Baggethun, E., White, M. E. & Uyarraa, M. C (2021). Contact with blue-green spaces during the COVID-19 pandemic lockdown beneficial for mental health. *Sci Total Environ*. 20; 756: 143984.
- Regeringskansliet (2020). *Max åtta personer vid allmänna sammankomster och offentliga tillställningar*. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/11/max-atta-personer-vid-allmanna-sammankomster-och-offentliga-tillstallningar/> [2022-03-22]
- Riksförbundet Svensk Trädgård (u.å.). *Digitala zonkartan - hitta din odlingszon!* <https://svensktradgard.se/tradgardsrad/zonkartan/digitala-zonkartan/> [2022-04-11]
- Roggema, R (2016). Research by Design: Proposition for a Methodological Approach. *Urban Science*. 1(2), 1–19. <https://doi.org/10.3390/urbansci1010002>
- Stockholms stad (2022) *Hornsbergs strandpark*. <https://parker.stockholm/parker/hornsbergs-strandpark/>
- Söderhamns kommun, Tengbom (2015). *Planprogram | Utveckling av Söderhamns centrum*. Söderhamn: Söderhamns kommun.
- Söderhamns kommun (2016). *Sommarturnén 2016 | Medborgardialog – Ny översiktsplan för Söderhamns kommun*. [Rapport]. Söderhamn: Söderhamns kommun.
- Söderhamns kommun (2017). *Sammanfattning av ortsdiallog våren 2016*. [Rapport]. Söderhamn: Söderhamns kommun.
- Söderhamns kommun (2018). *Träbyggnadsstrategi*. Söderhamn: Söderhamns kommun
- Söderhamns kommun (2020a). *Hållbarhetsboks slut 2020*. Söderhamn: Söderhamns kommun.
- Söderhamns kommun (2020b). *Översiktsplan*. Söderhamn: Söderhamns kommun.
- Söderhamns kommun (2021). *Båt och skärgård*. <https://www.soderhamn.se/sidor/bo-bygga-miljo-och-trafik/bat-och-skargard.html> [2022-04-18]
- Söderhamn Nära (u.å.). *Avloppsvatten*. <https://www.soderhamnnara.se/sidor/vatten/avloppsvatten.html> [2022-03-25]
- United nations (u.å. a) *Goals | 3 | Ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages*. United nations. <https://sdgs.un.org/goals/goal3> [2022-04-11]
- United nations (u.å. b) *Goals | 11 | Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable*. United nations. <https://sdgs.un.org/goals/goal11> [2022-04-11]
- Usher, K., Bhullar, N. & Jackson, D. (2020).

- Life in the pandemic: Social isolation and mental health. *Journal of clinical nursing*, 29 (15–16), 2756–2757. <https://doi.org/10.1111/jocn.15290>
- USNR (u.å.) *Söderhamn Eriksson & USNR*. <https://www.usnr.com/en/content/usnr-se?dt=1> [2022-04-11]
- Velarde, M.D., Fry, G., Tveit, M. (2007). Health effects of viewing landscapes – Landscape types in environmental psychology. *Urban Forestry & Urban Greening*, 6, 199–212. doi:10.1016/j.ufug.2007.07.001
- Västerås stad (u.å.). *Öster Mäljarstrand*. <https://www.vasteras.se/kommun-och-politik/vasteras-utvecklas/oster-malarstrand.html> [2022-03-25]
- Völker, S. & Kistemann, T. (2011) The impact of blue space on human health and well-being–Salutogenic health effects of inland surface: A review. *International Journal of Hygiene and Environmental Health*, 214(6), 449–460. <https://doi.org/10.1016/j.ijheh.2011.05.001>
- Völker, S. & Kistemann, T. (2015). Developing the urban blue: Comparative health responses to blue and green urban open spaces in Germany. *Health & place*, 35, 196–205. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2014.10.015>
- Stoltz, J. & Grahn, P. (2021). Perceived sensory dimensions: An evidence-based approach to greenspace aesthetics. *Urban forestry & urban greening*, 59, 126989–. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2021.126989>
- Wikipedia (2022). *Söderhamns kommun*. https://sv.wikipedia.org/wiki/S%C3%B6derhamns_kommun [2022-04-17]
- White, M.P., Elliott, L.R., Grellier, J. et al. (2021) Associations between green/blue spaces and mental health across 18 countries. *Sci Rep* 11, 8903. <https://doi.org/10.1038/s41598-021-87675-0>
- Wood, L., Hooper, P., Foster, S., Bull, F. (2017). Public green spaces and positive mental health – investigating the relationship between access, quantity and types of parks and mental wellbeing. *Health & Place*, 48, 63–71. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2017.09.002>
- Žlender, V. & Ward Thompson, C. (2017). Accessibility and use of peri-urban green space for inner-city dwellers: A comparative study. *Landscape and Urban Planning*, 165, 193–205. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2016.06.011>

Figurförteckning

Sida 13

Fig. 2. Lantmäteriet © (2022). *Söderhamn. Skala 1:50 000, SWEREF 99 TM, RH 2000*. Flygfoto [kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2022-05-13]. Bearbetad av Käthy Janstad

Fig. 3. Lantmäteriet © (2022). *Söderhamn. Skala 1:10 000, SWEREF 99 TM, RH 2000*. Flygfoto [kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2022-05-13]. Bearbetad av Käthy Janstad

Sida 14

Fig. 4. Lantmäteriet © (2022). *Söderhamn. Skala 1:10 000, SWEREF 99 TM, RH 2000*. Flygfoto [kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2022-05-13]. Bearbetad av Käthy Janstad

Sida 15

Fig. 5. Lantmäteriet © (2022). *Söderhamn. Skala 1:5 000, SWEREF 99 TM, RH 2000*. Flygfoto [kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2022-05-13]. Bearbetad av Käthy Janstad

Sida 17

Fig. 10. Mickelsson, H. (u.å.), “HMM31174” - *båt*. [fotografi]. <https://digitaltmuseum.org/021016995500/hmm31174> [2022-04-22] [Erkännande-Icke Kommersiell \(CC BY-NC\)](#)

Sida 23

Fig. 11. P.G. Sundius och C. Rahm - Boverkets arkiv (1876). *Plan till reglering och utvidgning af Söderhamns Stad, delvis genom förd.* [Kartografiskt material]. <https://sv.wikipedia.org/wiki/S%C3%B6derhamn#/media/>

Fil:S%C3%B6derhamn_1876.jpg [2022-05-13]

Fig. 12. Sahlin, K. G. (1876.). “XGS00007” - *Söderhamn efter branden 1876*. [fotografi]. <https://www.dibis.se/index.php?a=sp&cid=9&item=7908&pos=7&plimit=20> [2022-04-22]

Sida 24

Fig. 13. Sjöbeck, Mårten. (1937). *Timmerflottning*. [fotografi]. <https://digitaltmuseum.se/021016616863/timmerflottning> [2022-05-13] [Erkännande-Icke Kommersiell \(CC BY-NC\)](#)

Fig. 14. Malmberg, G. (1904.). *Gata i trädgård vid Långgrörs Sågverk i Söderhamns skärgård*. [fotografi]. <https://digitaltmuseum.se/021016340178/gata-i-tragard-vid-langrors-sagverk-i-soderhamns-skargard-for-fotografiet> [2022-04-22] [Erkännande-Icke Kommersiell \(CC BY-NC\)](#)

Sida 25

Fig. 15. Okänd. (1895). *Inre inloppet och brädgården*. [fotografi]. <https://digitaltmuseum.se/021016616863/timmerflottning> [2022-05-13]

Sida 26

Fig. 10. Mickelsson, H. (u.å.), “HMM43251” - *stadsvy* [fotografi]. <https://digitaltmuseum.org/021017011443/hmm43251> [2022-04-22] [Erkännande-Icke Kommersiell \(CC BY-NC\)](#)

Sida 27

Fig. 19. Lantmäteriet © (2022). *Söderhamn. Skala 1:5 000, SWEREF 99 TM, RH 2000*. Flygfoto [kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2022-05-13]. Bearbetad av Käthy Janstad

Sida 34

Fig. 22. Stoltz, J. & Grahn, P. © (2021). *Modell för Perceived sensory dimensions*. <https://doi.org/>

org/10.1016/j.ufug.2021.126989
Bearbetad av Käthy Janstad

Sida 35

Fig. 24. Lantmäteriet © (2022). *Öster Mälarstrand. Skala 1:1 000, SWE REF 99TM, RH 2000.* Flygfoto [kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2022-05-13].
Bearbetad av Käthy Janstad

Sida 37

Fig. 29. Hamrén, M. (u.å.), *Hornsbergs strandpark.* [fotografi].
<https://parker.stockholm/parker/hornsbergs-strandpark/> [2022-05-13]

Fig. 30. Lantmäteriet © (2022). *Hornsbergsstrand. Skala 1:1 000, SWE-REF 99TM, RH 2000.* Flygfoto [kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2022-05-13].
Bearbetad av Käthy Janstad

Sida 41

Fig. 37. Lantmäteriet © (2022). *Söderhamn. Skala 1:5 000, SWEREF 99TM, RH 2000.* Flygfoto [kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2022-05-13].
Bearbetad av Käthy Janstad

Sida 45

Fig. 41. Lantmäteriet © (2022). *Söderhamn. Skala 1:10 000, SWEREF 99TM, RH 2000.* Flygfoto [kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2022-05-13].
Bearbetad av Käthy Janstad

Sida 46

Fig. 36. Sweco (2022). *Söderhamn åstråk - etapp 2.* [Illustration]

Sida 49

Fig. 41. Lantmäteriet © (2022). *Söderhamn. Skala 1:10 000, SWEREF 99TM, RH 2000.* Flygfoto [kartografiskt

material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2022-05-13].
Bearbetad av Käthy Janstad

Sida 46

Fig. 61. Lantmäteriet © (2022). *Söderhamn. Skala 1:5 000, SWE REF 99TM, RH 2000.* Flygfoto [kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2022-05-13].
Bearbetad av Käthy Janstad & Maja Vidarsson

Fig. 62. Lantmäteriet © (2022). *Söderhamn. Skala 1:5 000, SWE REF 99TM, RH 2000.* Flygfoto [kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2022-05-13].
Bearbetad av Käthy Janstad & Maja Vidarsson

Bilaga 1. Tegeludden och Hamre Våtmark- Västerås

PSD-analys

Skyddad: 1
Diversifierad: 3
Social: 2
Kultiverad: 3
Öppen: 5
Sammanhållen: 3

Rofylld: 3
Naturlig: 4

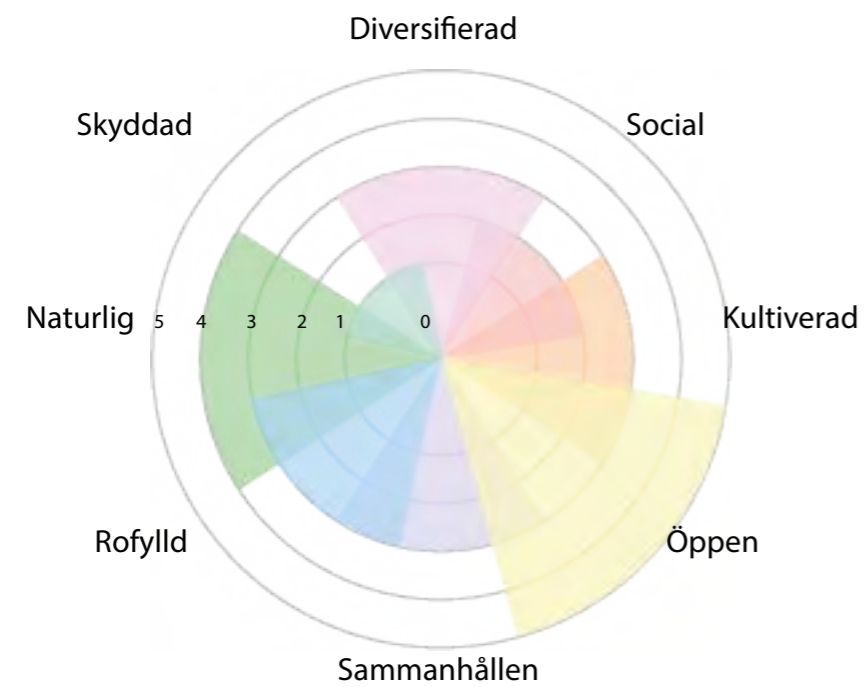

Fig. 4. PSD-analysdiagram för Tegeludden och Hamrevåtmark som visar fördelningen mellan hur stark upplevelsen är för de olika nyckelkvaliteterna. Öppen och naturlig är de som är mest framträdande på platsen.

GÅ MOT NATUREN

BILAGA 2

En varm sensommarkväll på promenad längs med bryggorna. Ljudet av fiskmåsar och människor skänker en känsla av gemenskap och glädje. En kanotist är på väg in mot kajkanten. En bit mat vid restaurangerna hade kanske inte varit fel för att njuta av det sista sommaren har att ge, eller blir det en långpromenad till Granskär?

Inre hamnen är en målpunkt och mötesplats och utgör en del i ett blågrönt stråk som länkar samman Söderhamn med dess omland och skärgård. Platsen är uppdelad i tre tematiska delar: Aktivitetsparken, Ramsågsparken och Torget. I dessa delar finns möjlighet till sociala interaktioner, fysiska aktiviteter och rofyllda vyer.

Ett stråk binder samman de tre delarna och fyller flera funktioner. I anslutning till vattnet förstärks stråket som ett orienterande element och vyerna ut över vattnet medför möjlighet för kontemplation. Stråket medger obrutna siktlinjer och vyer mot omgivningarna på åns södra sida, där flera intressanta landmärken finns. Stråkets tydliga riktning tillsammans med växtligheten som skapar en grön korridor, förstärker möjligheten till att röra sig i ett sammanhängande blågrönt stråk utmed Söderhamnsån. Ett besök till platsen skapar möjlighet för att uppleva grönska och vatten i en urban kontext, men ger även en möjlighet till att lämna staden bakom sig för nya äventyr.

Program

Följande punkter har varit utgångsläget för utformningen av Inre hamnen:

- Skapa platser för olika typer av sociala möten och umgänge
- Skapa platser för vila i olika grader av exponering
- Skapa ytor som möjliggör fysisk aktivitet som utegym
- Skapa möjlighet för passiva aktiviteter och starka kopplingen till vattnet
- Skapa upplevelsevärden året runt inom området och lekfulla inslag för barn
- Öka diversiteten i växtmaterial
- Tydliggöra M/S Moe som länk till skärgården
- Förtydliga kopplingen till Gurkparken och Östra Åstråket och förstärka Inre hamnen som en del av en grön och blå miljö

Koncept

Att röra sig genom platsen blir en resa genom sågverksprocessen. Likt timrets resa från träd till bräda utgör stråket länken mellan det naturliga och det kultiverade, en resa som kan liknas vid resan från stad till land. Träets historiska kontext som viktig resurs återföds i dagens ideal i en önskan om att bygga med hållbara och närproducerade material. Exporten av trä anspelar även hur Söderhamn via vattnet knyter an till sitt omland, då sågverken exporterade till omvärlden. Genom konceptet vill vi lyfta fram träet och vattnets betydelse för stadens identitet.

Hygget, flottningen och magasineringen representeras i tre olika element i parken. Växterna representerar det första stadiet i processen, skogen och hygget, där den nya gestaltningen får lyfta de olika stadierna.

Identitet

Genom konceptet vill vi lyfta fram träet och vattnets betydelse för stadens identitet. Skärgården och Söderhamnsån som identitet framhävs genom hålla öppna siktlinjer och hålla stora delar av torget som har kontakt med Söderhamnsjärden öppen. Dessutom får turbaten M/S Moe en central plats vid torget som förstärks av sittplatser och konstinstallation.

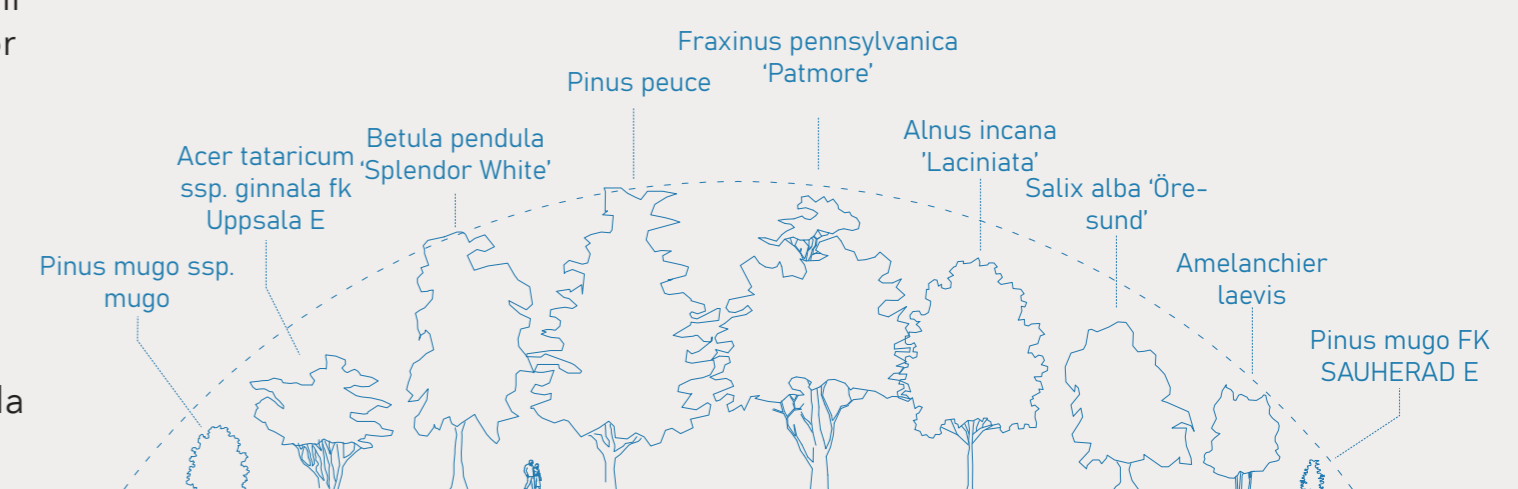
Material och utrustningen

I materialens gestaltning tar vi avstamp i platsens historia. Träets signifikans som material och identitetsmarkör är tydligt i både Söderhamns kommuns översiktsplan (Söderhamns kommun 2020b), i den framtagna Träbyggnadsstrategin (Söderhamns kommun) och vid studier av Söderhamns historia (Nylander 2019). Utrustning som sittmöbler, bryggor, etc. är i trä. För att tydligare koppla an till konceptet består träet i all möbler av virke som utgår från sågverkens standarddimensioner.

Granithällar i fallande längder pryder entrétorget och torgytan. I ytan finns smala stråk av huggen, röd smågatsten i ett oregelbundet mönster. Detta speglar flottningen av timmer och strukturen på smågatstenen är en stiliserad tolkning av timmrets bark. Murarna består av krysshamrad, grå, bohusgranit. Räckena vid ramper och trappor samt cykelställ är svarta i stål.

Växtkoncept

För att knyta an till det övergripande konceptet för gestaltningen, sågverksprocessen, utgör visa träd och buskar av Pinus-arter. Dessa representerar det material som utgör grunden för sågverksprocessen och de olika arternas höjd, symboliserar produktionskogens utveckling från nyplantering till etablerat träd.

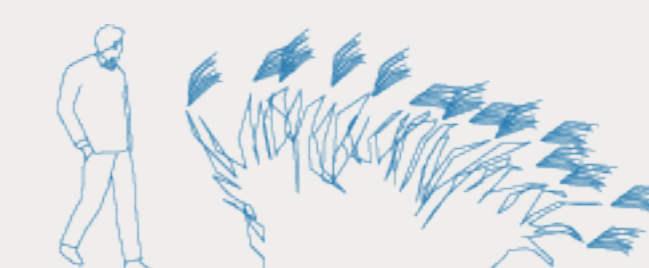

Pictogram för växtkonceptet för träden. I bilden anges de träd som används i gestaltningen.

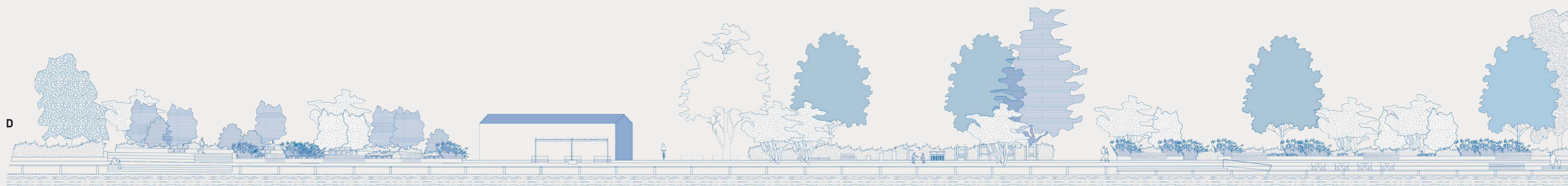
Ledorden för övriga växtval har varit; elegans, sirligt och gracilt. Detta innebär träd och buskar med parbladiga, flikiga eller lancettlika blad då det ger ett sirligt intryck. För att ytterligare stärka den lokala förankringen används sorter av al och björk, vilket är trädarter som förekommer lokalt.

Gräsarterna ska återspegla känslan av den gracila vassen längs Östra åstråket-Granskär. Gräset kontext är dock i ett kultiverat sammanhang vilket knyter an till karaktären för Västra stråket- Gurkparken. Det blir ett symboliskt möte mellan stad, land och kust och ett möte mellan två platser med olika karaktärer. Perenn och buskplanteingarna är ett sätt att öka diversiteten på platsen och skapa ett attraktionselement som de anslutande grönmiljöerna saknar.

Perennplanteringen utformas som mixplanteringar vilket ger ett mer organiskt uttryck till platsen. Färgskalan är rosa, lila, vit/silver med gult som accentfärg. Den står i kontrast och samspelar med omgivande bebyggelse.

Miscanthus ssp., en av de gräsarter som återspeglar känslan av den gracila vassen.

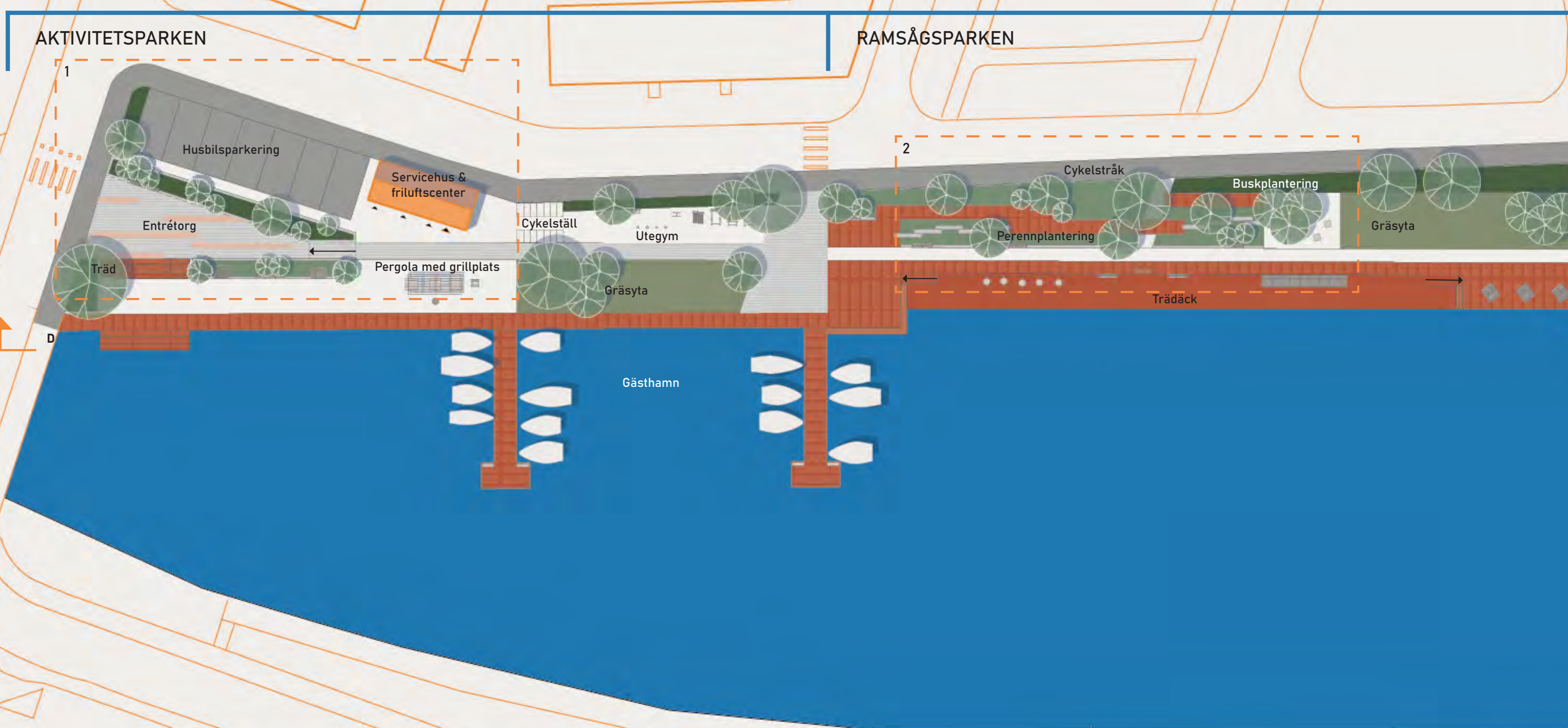
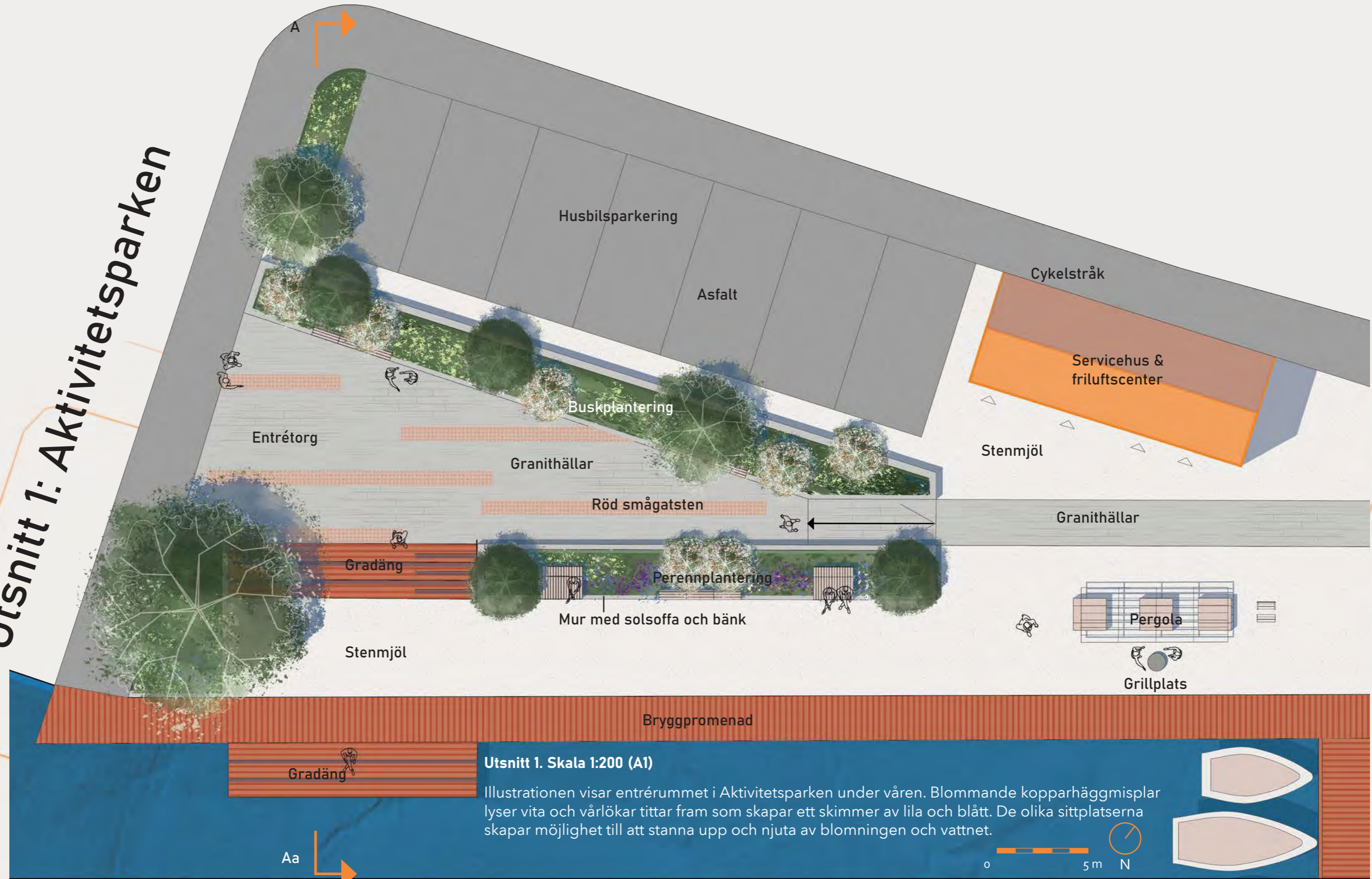

Den första delen av stråket utgörs av ett entrérum som kopplar samman Inre hamnen med Gurkparken. Är cykeln färdmedlet finns en cykelbana längs utsidan av parken. Ett par trappor vid entrén leder ner den besökaren som vill stanna upp på platsen och njuta av vattnet. I skydd av planteringar finns sittplatser och en gradäng som förstärker kontakten till vattnet ytterligare.

I denna delen av Inre hamnen återfinns husbilspareringen och gästhamnen. Ett servicehus tillgodoser hygieniska behov. En grillplats med pergola skapar en plats för att umgås och gräsmattan erbjuder möjlighet för ett parti kubb. För den som träningsugen finns ett utegym. Är det ett äventyr som lockar finns det möjlighet att hyra kanot i servicehuset alternativt skridsko på vintern.

Gästhamnen skapar en härlig miljö med båtar och längst ut på bryggorna kan känslan av att omges av vatten upplevas. För den som är hungrig eller är ute på långpromenad är det bara till att följa det granit belagda gångstråket vidare genom platsen.

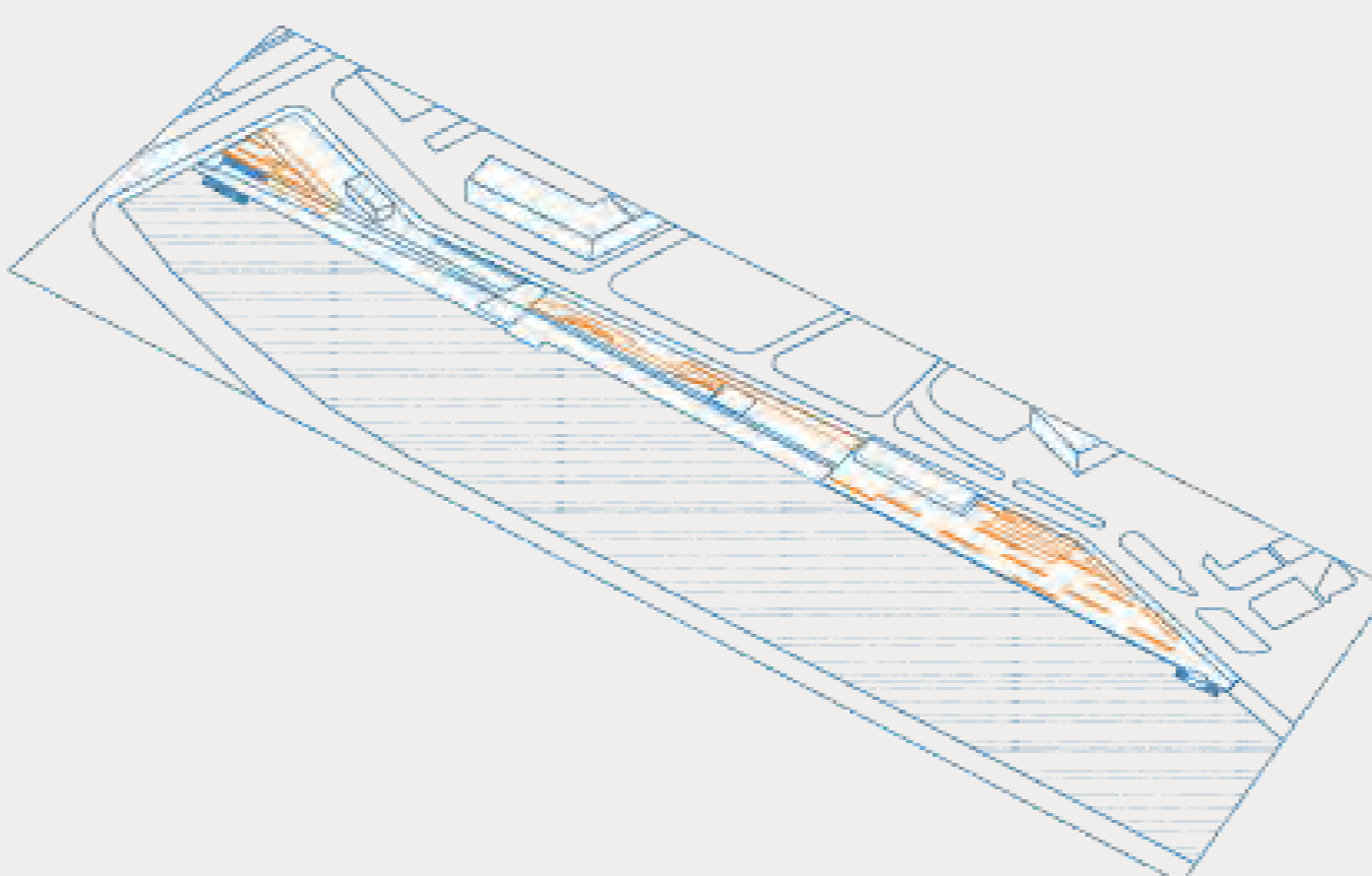
Utsnitt 1: Aktivitetsparken

Växtlista

- Träd:
- Acer tataricum* ssp.
 - Alnus incana* 'Laciniata'
 - Amelanchier laevis*
 - Betula pendula* 'Splendor White'
 - Fraxinus pennsylvanica* 'Patmore'
 - Pinus mugo* ssp. mugo
 - Pinus peuce*
 - Salix alba* 'Öresund'
- Buskar:
- Euonymus alatus*
 - Frangula alnus* 'Aspleniifolia'
 - Pinus mugo* var. *pumilio*
 - Salix elaeagnos* 'Angustifolia'
 - Sorbaria tomentosa* var. *angustifolia*
- Perenner:
- Achillea* 'Coronation Gold'
 - Amsonia hubrichtii*
 - Eutrochium maculatum* 'Purple Bush'
 - Lythrum virgatum* 'Dropmore Purple'
 - Miscanthus* ssp.
- ginnala fk Uppsala E
- flikbladig gråal
 - kopparhägghäggmispl
 - vårtbjörk
 - rödask
 - bergstall
 - makedonisk tall
 - öresundspil
- vingbened
- brakved 'Aspleniifolia'
 - balkanbergstall
 - lavendelvide 'Angustifolia'
 - indisk rönnspirea
- gyllenrörlika 'Coronation Gold'
- arkansas-amsonia
 - fläckflockel 'Purple Bush'
 - smalt fackelblomster 'Dropmore Purple'
- miscanthus*

Formspråk

Platsens övergripande formspråk tar avstamp i timmerflottning. Timmerflottningen kopplar an till vattnets betydelse för sågverksindustrin både för Söderhamn och nationellt sett. Platsens asymmetriska form accentueras genom att strukturbildande element som växtbäddar, träspänger och markmaterial får tolka hur timmerstockar rör sig i vatten. De rektangulära formerna byter riktning beroende på platsens egna form.

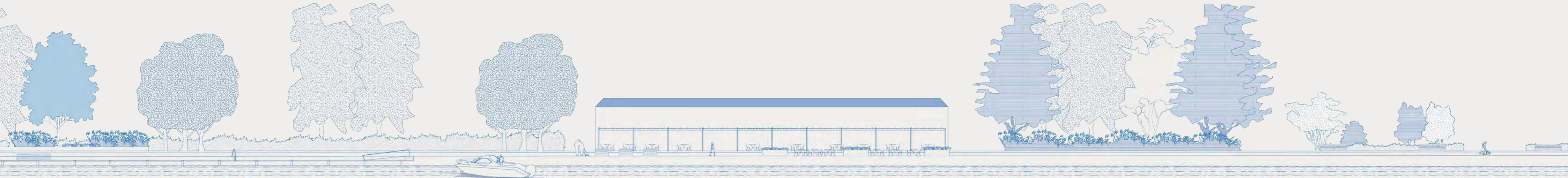
Hälsoaspekten

Den sociala hälsoaspekten främjas genom att flera olika typer av sociala ytor har skapats, både för spontana och mer ordnade möten. Mängden och variationen i typen av sittplatser i olika lägen, skapar förutsättningar för såväl mer avskild kontemplation, spontana sociala möten och social samvaro. Sittplatser i lägen med mycket rörelse, exempelvis vid stråk och vid turbåten M/S Moa eller gästhamnen, är platser där spontan social kontakt kan uppstå. Ytor för social samvaro finns vid grillplatser och gräsmattor för de som vill umgås.

Sittplatser i skydd av vegetation och med utsikt över vattnet erbjuder en möjlighet för inre kontemplation. Även informella sittplatser som bryggor och kajkanter skapar möjlighet att komma nära vattnet, vilket förstärker kontakten till vattnet och därmed dess hälsofrämjande effekter. Vegetationen på platsen kan medföra en positiv påverkan på människors mentala välbefinnande.

Utegymmet, möjligheten till att paddla kanot och promenadstråket skapar förutsättningar för fysisk aktivitet. De lekfulla inslagen längs med parken kan inspirera barn till rörelse genom lek, bland annat genom hoppstenar i perennparken.

Att locka människor ut även under andra säsonger än sommaren främjas genom bastu, permanenta restauranger och säsongvariation i växtlighet på platsen. Vid kalla vintrar kan spår för skridskor och promenader plogas upp från Inre hamnen ut mot Söderhamnsfjärden för att ge möjlighet till aktivitet och kontakt med vattnet. Platsen för kanotuthyrning kan dessutom utnyttjas för uthyrning av skridskor under vintern.

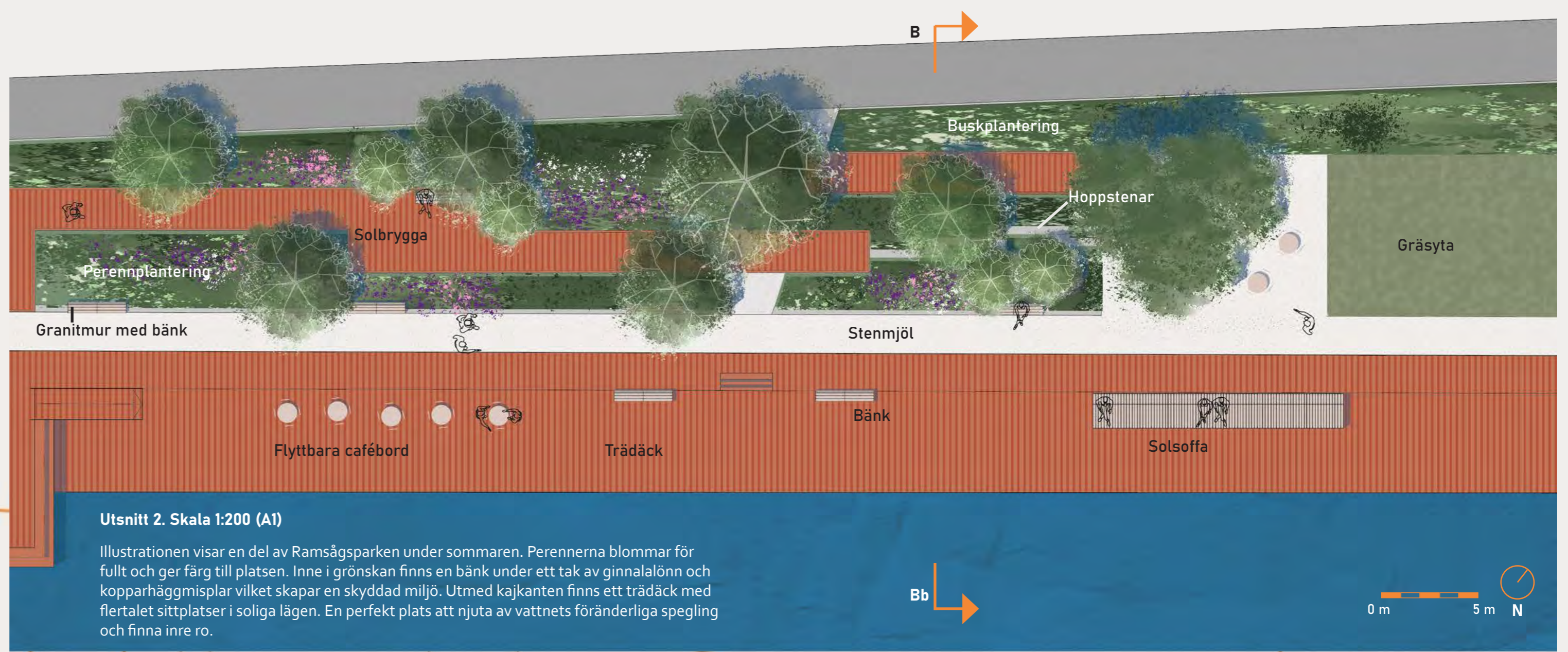

I slutet av det granit belagda gångstråket öppnar platsen upp sig mot ett soldäck. För den som vill strosa omkring finns en busk- och perennpark med träspänger. För ett leksuget barn gömmer sig hemliga hoppstenar i planteringsytorna, redo för att upptäckas. Mitt inne i grönska finns en bänk under träd-kronor för den som vill dra sig undan ett litet tag.

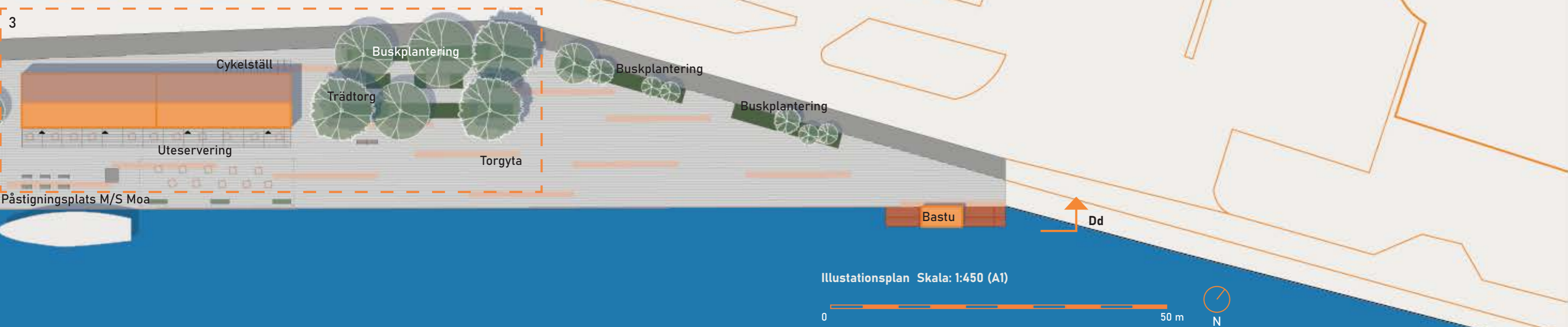
Längs med muren på utsidan av planteringen finns bänkar och soffor. Busk- och perennpark avslutas i en stenmjölsyta samt gräsmatta där utrymme finns för att lägga ner sin filt för att sola eller ha picknick.

Är det närheten till vattnet som lockar finns en bred brygga med en sittkant, solbänkar och picknickbord nästan i höjd med vattenytan. I den bortre delen lägger ribbåtarna till för den som vill ta båt taxi ut till skärgården. Är mat fortfarande aktuellt eller glass, är det bara till att fortsätta längs stenmjölsgången vidare genom platsen.

Utsnitt 2: Ramsågsparcken

TORGET

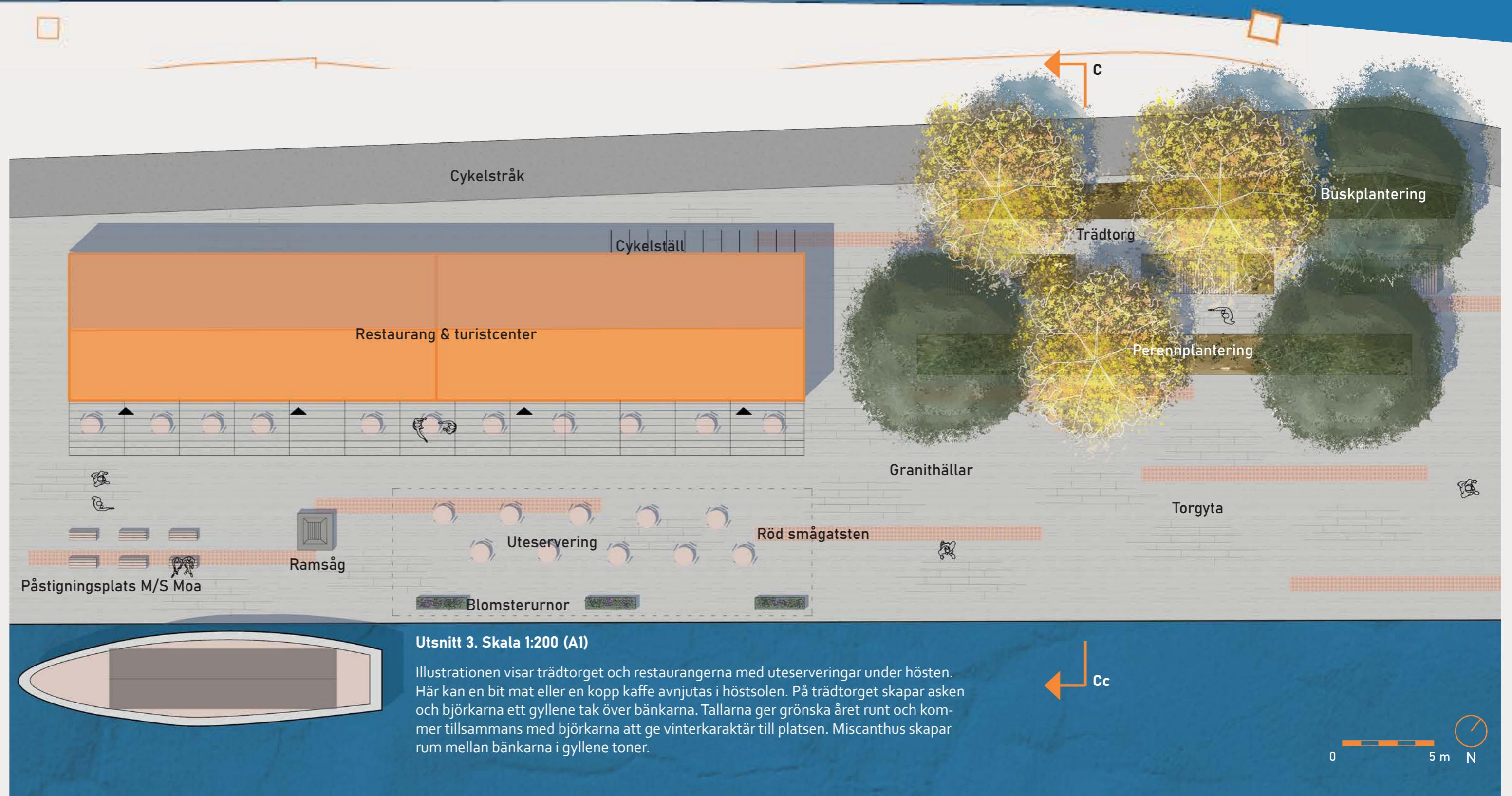

I slutet av stenmjölsstråket öppnar platsen upp sig mot ett torg med granithällar. Bänkar i rader och informationsskylt annonserar platsen för M/S Moa. I ansutning till platsen finns en tursbyrå och restauranger med tillhörande uteserveringar. En gammal ramsåg fungerar som konstverk på platsen och blir ett landmärke för Inre hamnen från vattenvägen.

Ett trädorg skapar ett härligt rum genom krontaket och planteringarna. Där inne finns det möjlighet att slå sig ner på en bänk och njuta av utsikten mot vattnet. En öppen flexibel yta skapar möjligheter för aktiviteter och evangemang. Här kan det ordnas med marknader, dans eller skridskobana under året.

Torgytan avslutas med en gradäng vid kajkanten. Integrerat i gradängen finns en offentlig bastu med vy mot Faxeholm och över vattnet, som kan nyttjas året runt. Vid denna plats tar stråket mot Granskär vid och leder vidare besökaren längs det blå-gröna stråket mot naturen.

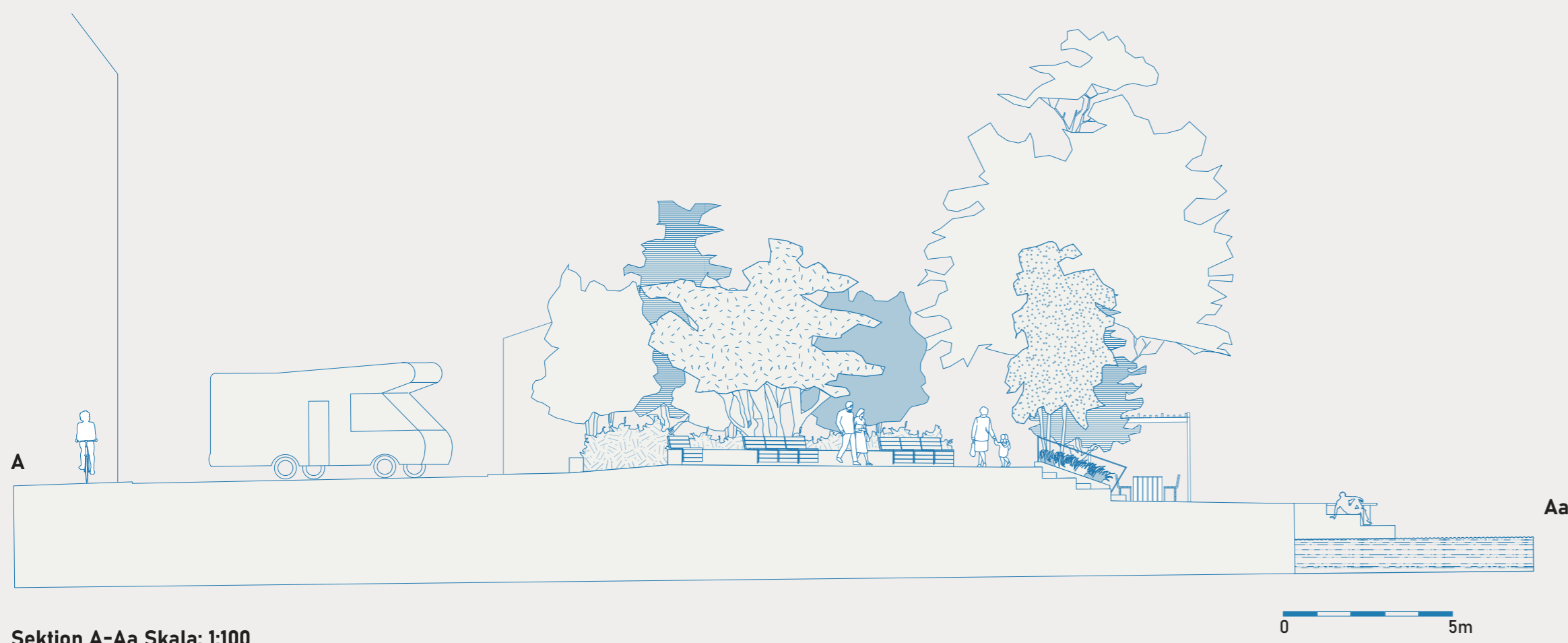
Utsnitt 3: Torget

Sektion D-Dd Skala 1:300 (A1)

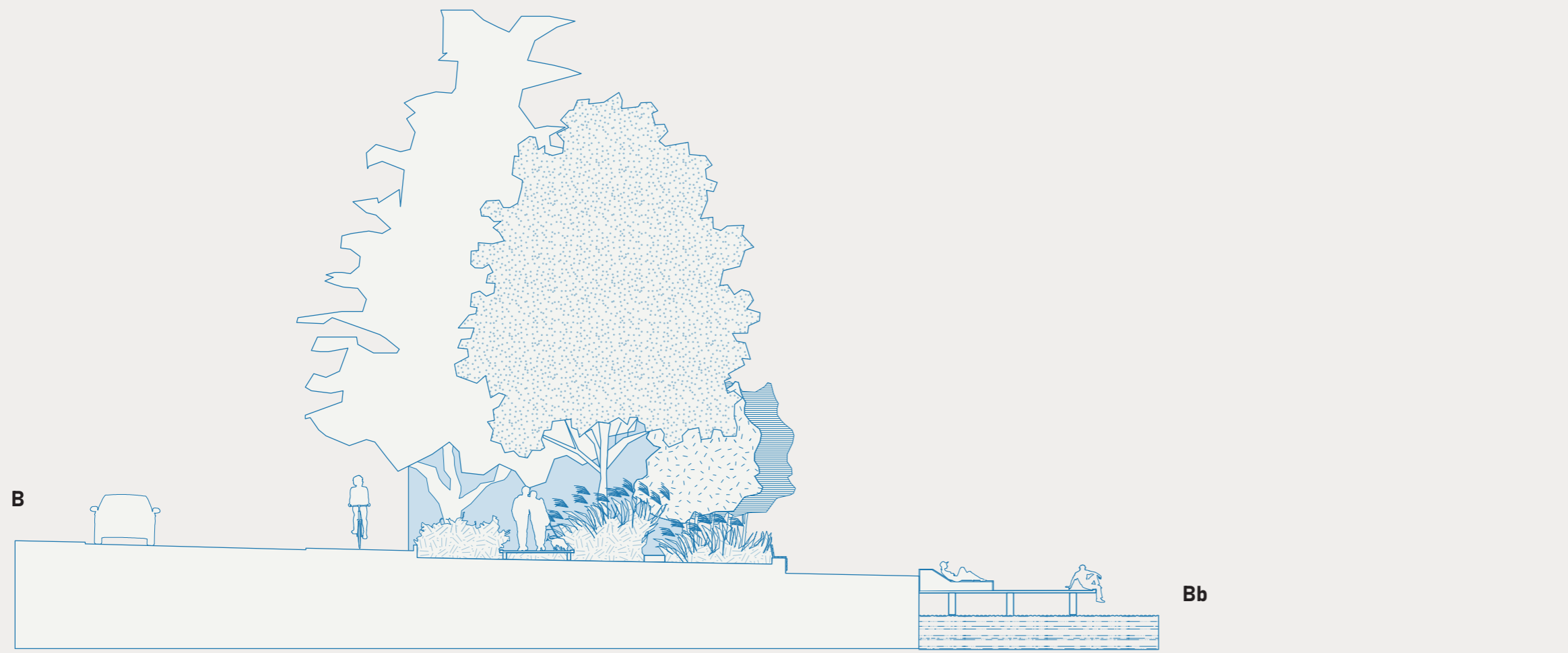
Sektionen visar hela stråket och dess rumsliga disposition. Här syns konceptet med att lägga träd återfinns i ändarna av stråket och de högre i mitten.

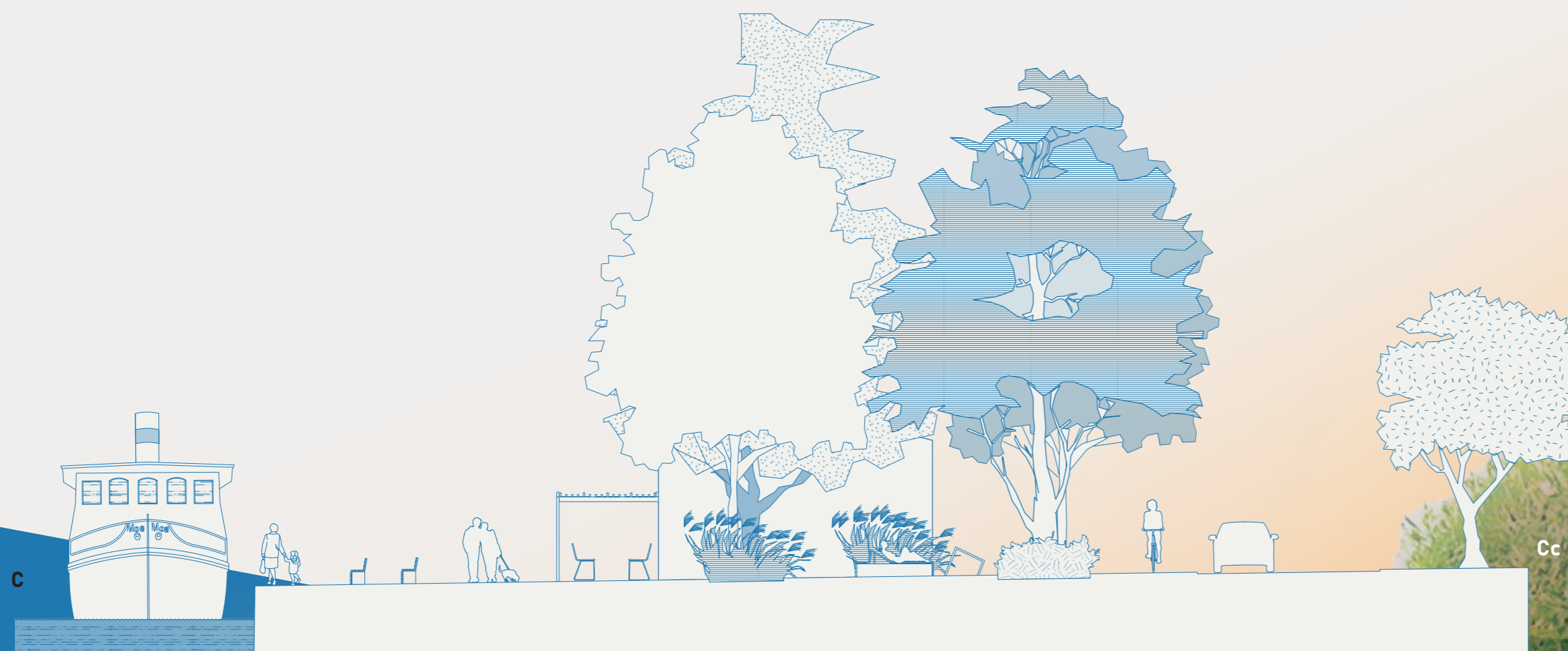
Sektion A-Aa Skala: 1:100

Sektionen visar på de rumsbildande träden och buskarna vid entrérummet. Den visar även på höjdskillnaden ner mot kajkanten som tas upp genom en sittgradäng och trappa. Husbilspareringen skärmas av ett buskage som skapar en privat atmosfär för de campande turisterna. Muren runt buskaget med integrerade bänkar har en höjd på 45 cm vilket utgör en bra sitthöjd.

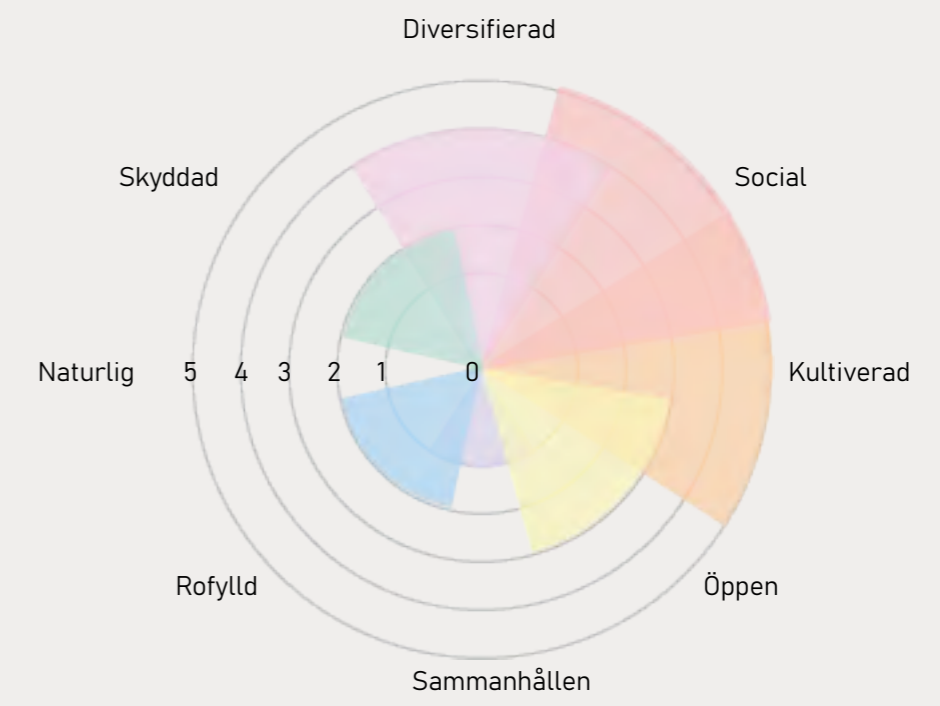
Sektion B-Bb Skala: 1:100

Sektionen visar på hur växterna skapar intima rum för den som rör sig på träspångerna eller hoppstenarna inne i Ramsågsparken. I sektionen syns även det nedsänkta trädäcket som möjliggör en närmare kontakt till vattnet. Där finns det solbänkar och soffor som erbjuder en möjlighet till att slå sig ner och njuta av vyerna.

Sektion C-Cc Skala: 1:100

På torget finns plats för olika typer av sociala sammanhang. Här finns möjlighet till att äta lunch i någon av restaurangerna eller sitta vid påstigningsplatsen i väntan på M/S Moa. Trädorget skapar avstånd till vägen och ger ett skuggigt rum på torget.

PSD-analys för gestaltungsforlaget av Inre hamnen. De kvaliteter som är mest framträdande i forslaget är diversifierad, social och kultiverad.

Skyddad: 2

I den nya gestaltningen har Inre hamnen fått fler skyddade platser jämfört med tidigare. Andelen vegetation har ökat på platsen vilket skapar en starkare upplevelse av skydd från anslutande gata i norr. I anslutning till vegetationen har många sittplatser placerats för att nyttja grönskan som väggar. På grund av platsens smala karaktär blir avstånden till stråk och rörelse korta, vilket påverkar de flesta sittplatserna. Därför bedömer vi att kvaliteten finns men är inte en del av platsens identitet.

Öppen: 3

Värdet för nyckelkvaliteten öppen bedöms vara densamma. Siktlinjer och vyer mot vatten och landmärken har bibehållits i platsens nya gestaltning. Längs med det dominerande stråket som skär genom parken är partiet mot vattnet öppet, så när som på en dunge träd i platsens västra del. Nya bryggor ger möjlighet att komma en bit ut i det öppna vattenrummet. Torget i öst bidrar till upplevelsen av öppenhet. Parkens nya struktur och element bildar fler mindre rum, vilket minskar den rumsliga upplevelsen av öppenhet. Därför bedömer vi att kvaliteten finns och påverkar upplevelsen av platsen.

Social: 5

Bedömningen är att upplevelsen av nyckelkvaliteten social kommer att öka på platsen. Flertalet platser för social samvaro kommer att finnas på platsen. Sittplatser i olika miljöer tillåter passiv och aktivt deltagande i sociala sammanhang. Flera mötesplatser som restaurang, utegym, friluftscener, bastu, gästhamn, husbilsparering, samt påstigningsplats för M/S Moa skapar förutsättningar för spontana sociala möten. Ytor på bryggor och gräsmattor ger förutsättningar för social samvaro. Flexibel yta på torget ger förutsättningar för evenemang. Upplevelsen av nyckelkvaliteten är så stark att vi bedömer att den utgör en del av platsens identitet.

Rofyll: 2

Upplevelsen av rofylldhet bedömer vi kommer att stärkas något i och med den nya gestaltningen. I gestaltningen har kontakten till vattnet stärkts. Genom detta skapar vissa platser förutsättningar för att uppleva den rofyllda känslan vattnet kan ge. Sittplatser placerade nära vatten ger möjlighet för besökaren att uppleva inre kontemplation. Däremot skapar de nya sociala ytorna sämre förutsättningar för avskildhet, vilket påverkar upplevelsen av rofylldhet. Därför bedömer vi att kvaliteten finns men är inte en del av platsens identitet.

Diversifierad: 4

Inre hamnens nya utformning har en stor variation i strukturella element. Olika typer av funktioner och strukturer kan ses genom hela parken. Mer slutna grönskande ytor varvas med öppnare ytor som bryggor och torg. I växtmaterialet kombineras träd, buskar, perenner och lök med en inbördes varierat material. Växtligheten har egenskaper som tillför kvaliteter till de olika säsongerna. Dessa faktorer leder till bedömningen att kvaliteten är en del av parkens karaktär.

Sammanhållen: 1

Bedömningen av nyckelkvaliteten sammanhållen ökar något. Detta på grund av att gestaltningen har en mer sammanhållen struktur och uttryck. Parkens grundläggande form samt nya varierade funktioner ger dock en upplevelse av en diversifierad plats. På grund av läget och den nya urbana utformningen kan inte känslan av att vara i en annan värld upplevas. Därav bedömer vi att kvaliteten finns men är inte en karaktärgivande för platsen.

Kultiverad: 5

Nyckelkvaliteten kultiverad bedöms öka i den nya gestaltningen. Upplevelsen är att Inre hamnens alla delar är påverkade av människan. Detta gäller både i relation till förvaltningsgrad, utformning och sociala karaktär. Kulturuttryck som en ramsåg lyfts fram som ett skulpturalt element på torget och kopplar an till platsens historia. Upplevelsen av nyckelkvaliteten är så stark att vi bedömer att den utgör en del av platsens identitet.

Naturlig: 0

Bedömningen för nyckelkvaliteten naturlig är att den kommer att vara den samma. Strukturellt bidrar inte den nya utformningen till en upplevelse av naturligt. Användningen av exoter i växtmaterial motverkar också upplevelsen av naturligt och därför bedöms kvaliteten inte ha en inverkan på platsen.

Rop och skratt hörs inifrån de blommande planteringarna. Vattnets rörelse och skimmer lockar till att stanna upp och slå sig ner på en bänk en stund. Kanske skulle en tur ut till skärgården vara passande den här sommardagen?

SCIENCE AND
EDUCATION **FOR**
SUSTAINABLE
LIFE